Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

UNG LÆGE PÅ KØGE-EGNEN UNDER KRIGEN

Aage Lørring

UNG LÆGE PÅ KØGE-EGNEN UNDER KRIGEN

Aage Lørring

GEOGRAFFORLAGET

Aage Lørring:
Ung læge på Køge-egnen under krigen

© 1993 by Aage Lørring og
Geografforlaget, 5464 Brenderup

Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne
bog eller dele heraf må udelukkende finde sted efter
Copy-Dans regler

Tilrettelæggelse og lay-out: Gerda Landgreen
og Leif Lørring
Omslag: Emil Landgreen

Tryk: Handy-Print A/S, Skive

Printed in Denmark
ISBN 87-7702-130-4

Bogen kan købes hos:
Geografforlaget, Fruerhøjvej 43, 5464 Brenderup
Telf. 64 44 16 83, Fax 64 44 16 97 eller bestilles
gennem boghandelen

Forord

Jeg har været meget i tvivl om, hvorvidt jeg skulle offentliggøre en del af min private bog om mit liv, og jeg har været usikker på, om jeg ikke - hvis jeg skrev en sådan bog - skulle udsende den anonymt og med opdigtede navne. Venner har imidlertid overbevist mig om, at en del af min fortælling kan have en vis lokalhistorisk interesse, og jeg har derfor som hovedregel anført de rigtige navne og steder. I nogle tilfælde har jeg dog følt det nødvendigt at ændre eller undlade at nævne navne, men alle personer og begivenheder er autentiske, selvom alle begivenheder naturligvis er gengivet sådan, som jeg har opfattet og erindret dem. Jeg håber inderligt, at jeg ikke har krænket nogen nulevende. Alle de begivenheder, jeg omtaler, fandt sted for ca. 50 år siden.

Jeg indleder med et kapitel om min far, der er født i Ølsemagle nord for Køge, og vil derefter fortælle om min tid under krigen som reservelæge på Køge Sygehus og som alment praktiserende læge i Lille Skensved nordvest for Køge.

Birgit Rosenberg og Palle Sigaard fra Højelse sognearkiv samt Birte Broch fra Køge byhistoriske arkiv takkes for forskellig hjælp under udarbejdelsen af manuskriptet. Desuden takkes Jan Müller for hjælp med illustrationer. John Andersen og Hans Peter Jørgensen på Handy-Print takkes for et forbilledligt samarbejde vedrørende teknik og økonomi. En særlig tak retter jeg til min søn Leif Lørring og min svigerdatter Gerda Landgreen. Uden deres hjælp var denne bog ikke blevet skrevet.

Charlottenlund, september 1993

Aage Lørring

Indhold

Illustrationsoversigt 7

Min far 9

Reservelæge på Køge Sygehus 20

Opvækst og uddannelse 21
Lægevirksomhed på sygehuset 25
Usædvanlige kolleger 30
Privatliv på sygehuset 34
Den tyske værnemagt og sygehuset 40
Striden på sygehuset 47

Praksis i Lille Skensved 57

Praksis påbegyndes 58
Tysk propaganda 70
Begyndende modstandsarbejde 74
Indflytning i bolig på hovedgaden 79
Virksomhed som landlæge 89
Privatliv under krigen 106
Modstandskampen skærpes 113
Krigens sidste måneder 124

Efterskrift 134

Stikordsregister 136

Aage Lørring i 1943

Illustrationer

Aage Lørring i 1943 6
Kort over Køge-egnen 8
Korsvejshuset i Ølsemagle 10
Min mor og far ved deres bryllup i 1908 17
Min far som 63-årig. 19
Køge Sygehus 1940 20
Den førstefødte fremvises i 1912 21
Elly og mig selv i 1914 21
Sygeplejeelever efter eksamen på Køge Sygehus 1941 28
Den nazistiske læge JR 31
Den falske læge Tellerup Nielsen 31
Helle i baljen 35
Den tyske cheflæge på Køge Sygehus 42
Den tyske sanitetssoldat Bürger 42
En bryllopsnat. Tegning af Jensenius 45
Tegning fra Berlingske Tidende 1943 54
Hovedgaden i Lille Skensved 57
Trine Lyngsgaard fra Kirke Skensved med familie 60
Den første lægebolig i Lille Skensved 62
Magnus Hansens sølvbryllup i 1941 68
Det tyske propagandaorgan "Kamptegnet" 70
Indmeldelsesskema til "Waffen SS" og "Frikorps Danmark" 71
Carl Müller 75
The Times Weekly Edition 77
Baunehøjs hus. 79
Rasmus Jensen og Leif 81
Elever og lærer i Højelse Forskole. 84
Børn og feriebarn 1945. 87
Snestormen 19. marts 1942. 102
Ulla Lørring 109
En køretilladelse, "Bescheinigung" 114
Dyrlæge Knud Maegaard Jørgensen og kone 116
Lille Skensved Brugsforening 120
Brugsforeningens personale 121
En del af Skensved-gruppen maj 1945 130
Køge Aas' kommando ved Ejby Skov 132
Aage Lørring 1993 134

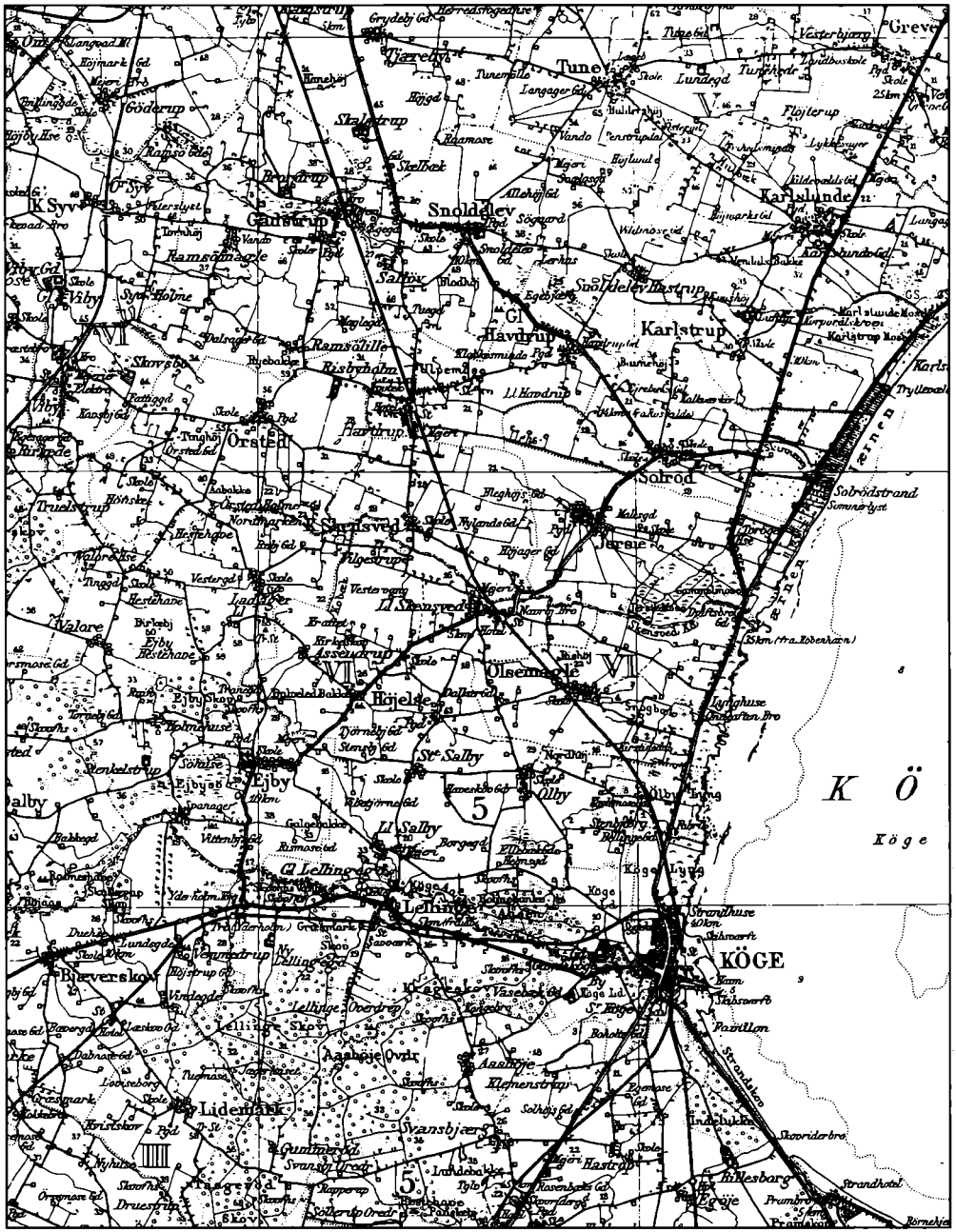

Køge-egnen. Kopi af Geodædisk Instituts Generalstabskort 1931. 1 :100.000

Min far

Nærmest ved et tilfælde blev jeg som ung læge ansat på Køge Sygehus. Man kan nemlig ikke sige, at det var mig, der valgte stedet. Der var stor arbejdsløshed blandt unge læger dengang, så man søgte stort set alt og måtte tage, hvad man kunne få. Det skulle dog vise sig af stor værdi for mig, at min far og hans familie gennem generationer havde boet på Køge-egnen. For det første gjorde det, at jeg havde et stort forhåndskendskab til egnen og flere af dens beboere. For det andet stimulerede dette forhåndskendskab interessen for at lære mere om egnen og dens befolkning. På denne måde har mine fædrene rødder på Køge-egnen efter al sandsynlighed været af afgørende betydning for, at det lykkedes mig at skabe en levedygtig lægepraksis i Lille Skensved under krigen.
Jeg vil indlede bogen med at give nogle af disse lokale og familiære forudsætninger videre ved at tage udgangspunkt i en beskrivelse af min fars liv.

Begge mine forældre nedstammer fra bønder. Min mor, født Else Kirstine Ljørring, er af en jysk hedebondeslægt på Viborg-egnen. Mange af dem blev gamle. Min mormor blev 101 år og min mor 104.

Min far var som nævnt født på Østsjælland. Jeg har med hjælp fra min klassekammerat, pastor Svend Kobel, og fra gårdejer H.P. Birkegaard i Solrød (som jeg langt ude er i familie med) i Landsarkivet og i samlingen af fæstebreve på Københavns Rådhus kunnet spore fars slægt indtil 10 led tilbage. De har næsten allesammen været bønder og boet i Solrød By. Jeg vil her fortælle lidt om fars eventyrlige liv.

Min far, Anders Hansen, blev født i Korsvejshuset i Ølsemagle 18. juli 1874. Huset lå, hvor vejen fra Lille Skensved til Ølby krydser vejen mellem Ølsemagle og Højelse kirke. Selve krydset er nu forskudt lidt, men indtil for få år siden var det et regulært kryds. Korsvejshuset blev revet ned omkring 1980. Det var et lille fattigt hus med stråtag. I min tid som læge i Lille Skensved har jeg været inde i det. Det var da meget forsømt. Der var 3 rum, som alle havde ydervægge mod nord og syd. Husets længderetning var øst-vest. Længst mod

vest var der en nogenlunde stor stue, derefter kom et ret lille værelse, der blev brugt som køkken og hvorfra der var udgang til det fri mod nord, og længst mod øst var der et meget smalt rum, formentlig forældrenes soveværelse. Loftsrummet var lavt, og her sov efter min fars udsagn alle børnene. Huset tilhørte Arnhøjgård, Anders Andersens gamle gård. Min farfar, Ole Hansen, der hverken kunne læse eller skrive, ernærede sig som daglejer for bønderne og ved arbejde på jernbanen. Han tjente derved 50 øre om dagen. Det var ikke meget, selv i de tider. Far blev døbt i Ølsemagle Kirke.

Min fars fødehjem "Korsvejshuset" i Ølsemagle.

Hvordan livet blev levet i det lille, sølle korsvejshus ved jeg ikke meget om, og hvordan forholdet har været mellem de to uens forældre og de 7 børn ved jeg slet ikke. men fattigt har det været. Direkte sultet har de vist ikke, men jeg er ikke engang sikker på det.

Far fortalte mig engang, at han som lille dreng alene var på besøg på en fremmed gård, hvor der var en venlig gårdmandskone. Hun bød far en kage, men

han sagde nej tak. Hun bød ham alligevel igen, men han sagde atter nej tak. Det var en dejlig kage, og far ville meget gerne have den, men han havde lært opdragelse hjemme, og han vidste, man skulle sige nej to gange, før man havde lov til at tage imod en gave. Men gårdmandskonen bød ikke tredie gang. Og far fik ikke kagen. Når en så ubetydelig hændelse kan huskes et helt liv, siger det jo noget om, hvor få penge og hvor få glæder der har været i det lille indsidder-hus.

Børnene gik i Ølsemagle Skole, en gammel landsbyskole naturligvis, og kun hveranden dag og om vinteren. Far lærte ikke meget den første tid, men da han blev 11 år, kom der en ny lærer, og ham lærte far meget af. Far var i hele skoletiden den dygtigste i sin klasse. (I min Skensved-tid blev jeg skolelæge ved Ølsemagle Skole - den eneste skole, jeg nogen sinde har været skolelæge ved).

Som 8-årig kom far første gang ud at tjene - formentlig en sommer. Gården lå ret langt fra hans hjem, men dog ikke længere væk, end at han kunne se taget af Korsvejshuset, når han gik op på en bakke ved gården. Det gjorde han tit og stod så deroppe og græd.

Jeg kan ikke erindre, min far har fortalt noget om sin far, men han var glad for sin mor. Jeg har hørt en del om glade stunder ovre på Arnhøjgård på den anden side af vejen til Højelse og ved samvær med kammerater, især i skytteforeningen. Far har fortalt mig, at han som dreng lavede armbrøster, som han solgte til gårdmændene.

Skønt Korsvejshuset lå mindre end 1 km fra Højelse Kirke, skulle far konfirmeres i Ølsemagle Kirke, hvis sogn han jo boede i. Nu hører Ølsemagle og Køge imidlertid kirkemæssigt sammen (mens Højelse mærkeligt nok har præst sammen med Lellinge i et andet amt), og far gik derfor til konfirmationsforberedelse i Køge Kirke. Gik naturligvis, selv om der var 6-7 km hver vej. Der var jo ingen andre muligheder. Cykler var der naturligvis ingen, der havde. Når børnene fra Ølsemagles vestlige område passerede Ølby, mødte de børnene fra Ølby Lyng (tæt nord for Køge), der var på vej til præsten i Højelse!

Mikkelsdag 30. september 1888 blev far konfirmeret af sognepræst Jørgen Herman Monrad i Køge. I kirkebogen under "confirmerede drenge" står, at far fik mg for kundskaber og mg for opførsel. Jeg har bladret lidt i kirkebogen og fundet, at næsten alle fik mg i opførsel (et par enkelte fik mg-), mens karakterne for kundskaber er meget forskellige. De fleste har g, g- eller mg-, enkelte har tg, men ret få har mg og kun en eneste mg+.

Efter konfirmationen kom far naturligvis ud at tjene på gårdene i omegnen. Lønningerne var meget lave (læs bl.a. Kristian Hvidt: "Danske veje vestpå" angående årsagerne til udvandringen til Amerika). En tjenestekarl tjente ca. 100 kr. om året, men så havde han rigtignok også fri hver anden søndag eftermiddag.

Far var myreflittig og dygtig. Han mente selv, at han var blevet så lille, fordi han havde slæbt for meget som barn og ung. Der eksisterer desværre ingen billeder af fars forældre eller af far og hans søskende som børn.

Det har dog ikke være arbejde altsammen. Da jeg kom som læge til Lille Skensved, var far i tresserne, og der levede derfor mange folk på egnen, der havde kendt far som ung og kunne huske ham, bl.a. gårdejerne Hans Jensen i Højelse, Peter Jacobsen i Ølsemagle og Ole Andersen i Assendrup (i "Hullet;"), fars gamle venner på Arnhøjgård ("Søskendegården") i Ølsemagle, centralbestyrer Rodian i Ølsemagle og adskellige andre. Jeg blev læge for de fleste, men kendte enkelte af dem i forvejen, fordi far havde holdt forbindelsen vedlige med Anders Andersen, Ole Andersen og træskomanden i Ølsemagle. Far kørte tit rundt med mig på sygebesøg og nød at snakke med gamle bekendte. Jeg fandt også til ham to af hans kødelige fætre i Solrød, Otto og Hans Hansen, som far ikke havde set, siden han var dreng. Jeg husker ikke selv far som en særlig glad mand, men det undrede mig, at flere af hans gamle bekendte omtalte ham som "den glade tømrer". Jeg ved, at han kunne lide at danse og også var flink til det. Han har fortalt mig, at når han gik i marken bag ploven, lavede han i hovedet ofte digte, og forøvrigt har far også som ældre skrevet flere gode, følsomme vers.

I provisorieårene under Estrups styre var der nærmest oprørsstemning i landbefolkningen - naturligvis med undtagelse af de højresympatiserende gårdmænd -, og de yngre landmænd samledes i skytteforeninger. Det viste sig, at far var en fortrinlig skytte. Han meldte sig ind i Højelse Skytteforening, fordi den lå nærmest hans bopæl, og han blev mester allerede som 14-årig. Han blev meget hurtigt derefter amtsmester i Gl. Roskilde amt. Engang deltog han i en turnering, hvor der skulle afskydes 10 skud, men far fik kun talt 9 af sine skud med, da det ene skud ved en misforståelse, som far var uden skyld i, blev affyret mod en anden skive. Men hans 9 skud gav et højere pointtal end nogen af de andre skytters 10, så han vandt førstepræmien alligevel. Han vandt bl.a. en bøsse, som tyskerne tog fra ham under besættelsen, og en række sølvplader. Man brugte dengang ikke sølvpokaler; det var der ingen foreninger, der havde råd til. Jeg har bevaret fars sølvpokaler fra 1890'erne.

Far har sikkert godt kunnet lide piger, men - om jeg så må sige - på afstand. Far var en forsigtig mand. Ikke sådan at forstå, at han var bange for at løbe en risiko. Tværtimod har han jo flere gange taget endda særdeles risikable beslutninger, men han tænkte sig godt om først. Man må huske på, at dengang var præventionen dårlig og ret ukendt. Ved graviditet kunne abort praktisk talt ikke opnås, og kønssygdomme var en frygtelig trussel. Gonorrhoe var en langvarig komplikationsfuld sygdom, og syfilis var uhelbredelig. Far har fortalt mig, at en af hans arbejdskammerater, en murer, der morede sig med mange piger, kritiserede fars kyske liv og mente, far som ældre ville komme til at ærgre sig over, at han var gået glip af mange seksuelle fornøjelser. Far ville ikke give kammeraten ret, men jeg kunne tænke mig, at seksuel forsultenhed kan have haft indflydelse på, at far blev en ret bitter og ofte gnaven mand.

Fars store kærlighed var en pige, der også godt kunne lide ham. Hun var tjenestepige i Lille Skensved, men da sønnen på gården blev interesseret i hende, havde far som tjenestekarl ikke en chance. Far vidste - hvor han så vidste det fra, men formentlig fra pigen selv - at hendes mor havde sagt ordret til hende: "Hvis han vil, skal du la' ham, for så er du ham vis". Denne smukke moralske indstilling fulgte hun, og de blev gift. Da jeg kom til Lille Skensved, blev jeg læge for hende. Hun var lille og rund, men havde kønne øjne og virkede

kvik. Vi har utvivlsomt begge vidst, at vi kendte til forholdet mellem far og hende, men vi talte aldrig om det.

Ved utrolig sparsommelighed lykkedes det far at spare så meget sammen, at han som 23-årig kunne blive lærling hos en tømrer i Ølby. Dette var noget helt usædvanligt. Normalt var det jo forældre, der satte en dreng i lære og betalte derfor, og en lærling på 23 år havde man aldrig set. Der blev grinet meget af far, men grinet holdt op, da han blev tømrersvend som 26-27-årig. Hans svendestykke var en snoet trappe. Det har ikke været nogen let tid for far.

Jeg kan her omtale en spådom, far som tjenestedreng fik hos en spåkone i Køge. Jeg erfarede om den allerede, da jeg var en lille dreng. Det blev spået far, at han skulle rejse til et fjernt land, og at han senere skulle få en forretning og blive velhavende. Han ville få 7 børn, hvoraf den ældste ville blive læge, og han skulle dø i dennes hjem. Alt dette forekom den unge, fattige tjenestekarl helt usandsynligt, men fraset antallet af børn kom faktisk hver eneste af disse ting til at stemme. Ubegribeligt!

På et par år fik far ved tømrerarbejde lagt så meget op, at han kunne købe en billet til Amerika, og i begyndelsen af første årti af dette århundrede udvandrede han. I årene mellem 1850 og 1914 udvandrede næsten en halv million mennesker fra Danmark og Nordslesvig til USA. I den sidste del af perioden bosatte de danske emigranter sig overvejende i Iowa og Nebraska, hvor der derfor fandtes ret store danske enklaver. Og her var min far ingen undtagelse.

Far rejste alene og uden at kunne ét ord engelsk! Han tog med tog til Esbjerg og sejlede derfra til Grimsby og tog så med tog til Liverpool. Herfra gik de billigste både over Atlanterhavet, hvor emigranterne blev stuvet sammen som sild i tønde. Dengang behøvede man ikke pas for at rejse rundt i verden.

I New York gik far i land. Han underskrev et dokument, hvorved han frasvor sig kong Christian den 9. og tilsvor sig præsident Teddy Roosevelt, og så var far amerikansk statsborger! Han rejste straks med tog videre over Alleghanybjergene. Han har fortalt mig, at det var en flot tur, men at stigningen var så stærk for de dengang ikke særlig kraftige lokomotiver, at der måtte to lokomo-

tiver foran og et bag i toget. Rejsen gik til Omaha i Nebraska og derfra videre til en lille by i den sydøstlige del af staten tæt ved grænsen til Kansas, hvor far fik arbejde hos en dansk tømrer.

Far er sikkert overvejende kommet sammen med andre danskere, der kom til denne egn. Han blev, naturligt nok, kaldt "Andrew".

Livet må have været mærkeligt derovre på den tid. Det var helt overvejende mænd, der udvandrede, og der, hvor far boede, var der 10 unge mænd for hver pige. Ligegyldigt hvor grim en pige var, gik hun af som varmt brød. Der var en gift dansk præst på egnen, som annoncerede i aviser i Danmark efter hushjælp. Men hver gang han fik en ny pige fra Danmark, var hun, inden 3 måneder var gået, gift med en indvandrer i Nebraska. Til sidst opgav præsten at avertere efter hushjælp i Danmark. Af og til forekom der naturkatastrofer. Far oplevede en dag uventet en cyklon. Han søgte tilflugt i et tilfældigt hus og så taget på huset overfor blive løftet op i sin helhed og transporteret nogle hundrede meter væk, hvor det faldt ned og smadredes totalt.

Far befandt sig egentlig ganske godt i Nebraska. Der var nok af arbejde for en dygtig håndværker, og lønnen var ret god. Men hans mavesår begyndte på den tid at volde ham virkelige gener, og især kunne han vanskeligt tåle den amerikanske breakfast med pandekager (hvilket enhver af os andre mavesårslidende vil kunne forstå).

Det endte med, at far efter et par års forløb valgte at rejse hjem igen. Denne gang gik turen fra New York med skib til Amsterdam. Far medførte en stor værktøjskasse, som han selv havde lavet, fyldt med hans fine amerikanske værktøj (kassen har jeg endnu med en del af værktøjet) samt en anden kasse eller kuffert, hvor far havde alle sine private ejendele, bl.a. en dagbog, som han havde ført omhyggeligt under hele rejsen og opholdet i Amerika. Kun værktøjskassen kom frem i Amsterdam, kassen med alle hans private ejendele så han aldrig. Hans statsborgerattest, hans penge og et kort over USA, som han havde i lommen, var de eneste personlige ejendele, han medbragte, da han kom til København, hvor han bosatte sig.

Jeg kan med det samme berette om den sørgelige slutning på fars amerikanske statsborgerskab.

Da far kom tilbage til Danmark, var der ingen myndigheder, der anede, at han var blevet amerikaner. Han blev uden videre accepteret som dansk statsborger og kunne deltage i alle valg o.s.v. Der var ingen problemer med militærtjenesten, da far som ung var blevet kasseret som soldat på grund af platfodethed, hvad han var meget ked af, da han gerne ville have været soldat. Men far gemte omhyggeligt beviserne på, at han var blevet amerikansk statsborger. - Indtil tyskerne kom.

Efterhånden som tyskerne blandede sig mere og mere i interne danske forhold under besættelsen, blev far i stigende grad bange for, at tyskerne skulle opdage, at han i virkeligheden var amerikansk statsborger, og internere ham, så hen mod slutningen af krigen brændte han sine amerikanske papirer! Jeg anede intet om det dengang. Jeg havde i Lille Skensved så meget andet (våben, ammunition, håndgranater, instruktion i våbenbrug, illegale blade o.s.v.), som jeg i perioder gemte eller gravede ned, så jeg kunne sagtens have fundet et sikkert sted også til fars papirer. Jeg var virkelig ked af det, for der kunne godt tænkes situationer, hvor det kunne have betydning for mig eller mine børn at bevise, at far var amerikansk statsborger. Men der er intet at gøre ved det i dag.

I København fik far værelse i et pensionat i Nansensgade, hvor han boede et par år. Han havde et godt forhold til sin værtinde, en sød. ældre dame, der bl.a. har besøgt os juleaften, da jeg var dreng. Far har som tømrer været med til at lave det imponerende tømrerarbejde i hvælvingerne på Københavns Hovedbanegård, og han har også (dog vist først efter at han blev gift) arbejdet på Lolland i Nakskov og på Maribo Rådhus.

Far fik flere gode venner blandt sine kolleger. Jeg husker Oluf Johansen, der udvandrede til Argentina og senere har besøgt os. Han skrev en drengebog og bogen "Nybygger" om livet i Argentina. Mest kom far sammen sin 10 år yngre ven fra Ølsemagle-tiden, Peter Lyngsgaard fra Kirke Skensved, der var kleinsmed og altid så meget op til far.

Far var i sin ungdom ivrig socialist. Jeg har endnu bevaret et 4-siders hefte fra et møde fra den tid med "Sange ved Majdemonstrationen", bl.a. "Nu dages det, brødre" og "Raabet om 8 Timers Arbejdsdag". Det ændrede sig med tiden, og far blev konservativ. Han stemte dog under krigen - lige som jeg - på "Dansk Samling".

Det var Peter Lyngsgaard, der bragte far og mor sammen. Mor tjente sammen med en pige, Marie, der stammede fra Kirke Skensved og Marie kendte derfra Peter Lyngsgaard. Peter fik dem med til et bal i en arbejderforening, hvor Peter havde taget sin gamle ven, tømreren Anders, med. Og så var det sket.

Min mor og far ved deres bryllup i 1908.

Far og mor blev gift i Sionskirken på Østerbro i København 21. februar 1908, men allerede en uge tidligere overtog de en lille cigarbutik på Strandboulevarden i nr. 104 stuen til højre. Det var en særdeles beskeden forretning. Overtagelsessummen var 25 kr., og den første dags samlede bruttosalg var 2 kr.! En del af det daglige salg bestod af enkelte cigaretter til 1 øre stykket.

Men det var alligevel et stort og voveligt spring for de to mennesker, der var uerfarne som detailhandlere. Mor havde ganske vist i kort tid assisteret i en anden tobaksforretning for at lære faget en smule at kende, men det forslog kun lidt.

I den første tid passede mor stort set forretningen alene, mens far tjente penge som tømrersvend dels i København, dels i provinsen. Efter at jeg blev født i 1911 ophørte far med tømrerarbejdet og blev full-time cigarhandler.

Mine forældres flid og dygtighed gav efterhånden resultater, men arbejdet var hårdt. Forretningen var åben fra tidlig morgen og lukkede først kl. 19, lørdag endda kl. 23 (senere dog allerede kl. 21), og derefter skulle der fejes gulv og gøres rent. Hver søndag blev der ferniseret. Omsætningen steg og steg,og i 1918 besluttede far og mor sig til at udvide forretningen med en bog- og papirafdeling, som blev indrettet i den tidligere opholdsstue. Det betød også, at gulvhøjden i den tidligere stue måtte sænkes, og alt det skulle mine forældre selv betale. Det betød endvidere, at de og vi to børn kun fik et lille, mørkt værelse ind mod gården at bo og sove i. Far tømrede 2+2 køjesenge sammen langs en af væggene, og der sov vi alle 4.

Da cigarforretningen udvidedes med den fine bog- og papirhandel, medførte det betydelige vanskeligheder at få far uden boghandleruddannelse accepteret gennem Gyldendal som boghandler. Men det lykkedes altsammen, og der kom en blomstrende forretning ud af det ved fars og mors ihærdige og utrættelige slid. I håb om at blive befriet for sine mavesårssmerter lod far sig underkaste en stor operation (gastroentero-anastomose) hos overkirurg Carl Wessel på Bispebjerg Hospital i 1920'erne. Smerterne forsvandt, men far var tæt ved at dø.

I min Skensved-tid holdt far tit lange ferier hos mig. Far døde hos mig i mit hjem i Gentofte 31. juli 1954, 80 år gammel.

Far var ikke nogen lykkelig mand i den tid, jeg har kendt ham. Man kom ikke nemt ind på livet af ham. Han var ateist, men han var en følsom mand og havde let til tårer. Han arbejdede altid og var ærlig og pligtopfyldende. Han

var - naturligt nok - meget sparsommelig, ja nærmest nærig, men når det gjalt familiens sundhed eller børnenes uddannelse, blev der ikke sparet på pengene. Far læste ikke meget, men han var alligevel forbløffende velorienteret om tidens hændelser og skik og brug.

Min far som 63-årig på Strandboulevarden.

Fars hele livsbane fra ludfattig tjenestedreng på landet til relativt velhavende forretningsmand i København er aldeles imponerende og er jo baggrund for alle de chancer, jeg har fået til en meget lettere og mere begunstiget tilværelse, end det blev beskåret far selv.

Reservelæge på Køge Sygehus

Opvækst og uddannelse

Jeg blev født på Strandboulevarden på Østerbro i København 19. november 1911 og døbt Aage Lørring Hansen. Det var en hjemmefødsel uden læge naturligvis. Andet brugte man ikke dengang, skønt mor var 33 år.

Den førstefødte fremvises 1912.

Min søster og mig selv 1914.

Ud over forretningen på Strandboulevarden var der i lejligheden en stue til gaden og desuden et soveværelse og et køkken til gården. Der var et WC bag soveværelset, men af hygiejniske grunde - af hensyn til kunderne - havde myndighederne bestemt, at der ingen dør måtte være mellem WC'et og soveværelset i vores lejlighed. Vi måtte for at komme på WC - også om natten - vandre ud på Strandboulevarden, gå gennem en smal mørk gennemgang ind i gården, gå gennem en lille smøge og så låse os ind til vores (private) WC. Jeg kan endnu huske, hvor iskoldt og fugtigt, der var i dette lille, altid uopvarme-

de rum om vinteren, især når der lå sne udenfor i gården. Det var forøvrigt foran dette WC, jeg dagen før min 3 års-fødselsdag faldt på en glidebane, som de store drenge havde lavet, og brækkede mit venstre lårben oven over knæet. I 1914 blev min søster Elly født.

På Strandboulevarden havde jeg et dejligt drengeliv. Den var bred og åben med et stort midterområde med bænke og jord, hvor vi børn kunne lege og "spille land" med kniv. Den hyggelige sporvogn, linie 9, med de rød-grønne farver kørte dengang gennem hele Strandboulevarden. Kong Christian den Tiende red hver formiddag forbi, og vi børn stod så gerne op på en bænk og bukkede eller nejede dybt, og han gjorde pænt honnør eller smilede. Langelinie lå ikke langt borte. Der var grønne marker og vældige tømmerstabler lige ved siden af - hvor man ikke måtte lege - men gjorde det -, og vi boede tæt ved Skudehavnen. Da jeg var helt lille, var der endnu sandstrand, hvor vi drenge kunne tumle os ved og i vandet og sejle på hjemmelavede tømmerflåder om sommeren og isflager om vinteren.

Af hensyn til forretningen holdt mine forældre aldrig ferie. Det var nu heller ikke så almindeligt dengang uden for de mere velhavende kredse. Men engang imellem, om sommeren , skete det, at familien tog i skoven. Det foregik søndag eftermiddag, og målet var altid Charlottenlund Skov. Vi tog med linie 14 fra Lille Vibenshus på hjørnet af Østerbrogade og Strandboulevarden, men vi var ikke de eneste, der havde fået den idé, og vi stod ofte ved stoppestedet på Østerbrogade og så den ene sporvogn efter den anden køre stopfuld forbi uden at standse.Så endte det gerne med, at vi til sidst tog en af de tomme sporvogne, der kom ude fra Strandvejen, og kørte med den ind til Rådhuspladsen, hvor vi vendte, og så gik turen igen ud til Vibenshus og derfra ud ad Strandvejen gennem Hellerup helt ud til Charlottenlund. Her tilbragte vi et par - for en dreng - helt vidunderlige timer i Charlottenlund Skov mellem grønne træer og blomster sammen med tusinder af andre københavnere. Det var en stor oplevelse for hele familien.

Jeg gik i forskole i Vibenshus Skole og i Fejlbergs Skole i Rosenvænget og i mellemskole og gymnasium i Østre Borgerdydskole på Østerbro. Da jeg var 14 år, flyttede vi til Gentofte, men i 1932 tvang verdenskrisen os til at flytte

ind i en lejlighed på Vordingborggade. I 1920'erne tog mine forældre familienavnet Lørring-Hansen, og i 1937 strøg jeg efternavnet Hansen.

I 1930 blev jeg student fra Østre Borgerdydskole og begyndte straks mit medicinske studium. Der var en frygtelig arbejdsløshed i 1930'erne. Mit privatliv var opfyldt af studium, sygdom og forelskelser, så personligt mærkede jeg ikke synderligt til arbejdsløsheden før i foråret 1941, hvor det blev næsten umuligt at få kandidat- eller reservelægestilling på et sygehus. Men mine forældres forretning led under de forringede konjunkturer i 30'erne, og min far mistede næsten hele sin formue ved tab på Burmeister & Wain-aktier. Daglig blev der ringet på vores hoveddør af arbejdsløse, som bad om arbejde eller mad eller penge. Understøttelsen var dengang ringe, og overalt på torve og gadehjørner stod dårligt klædte mennesker, som intet havde at foretage sig. Samtidig polariseredes det politiske klima i hele Europa. I Tyskland marcherede nazismen frem, og i Danmark var der optøjer, hvor især KU'ere og unge socialdemokrater sloges, mens det danske forsvar blev forsømt på det groveste.

Et lille højttalende og selvbevidst mindretal af mine medicinske kammerater troede naivt på, at det kommunistiske styre i Rusland var forløber for det jordiske paradis. Jeg havde imidlertid sat mig grundigt ind i bolsjevismens udvikling og frygtelige konsekvenser, og jeg havde også læst "Mein Kampf", så jeg var vaccineret mod tro på ideologier, og jeg tog i lige grad afstand fra de røde og brune medløbere. Det var - ialfald for mig - klart allerede i midten af 1930'erne, at krigen stod for døren. Det var en dramatisk, men trist og uværdig tid.

Jeg tog medicinsk embedseksamen i vinteren 1937-38 og blev gift i januar 1938. Jeg var kandidat på Folkekuranstalten ved Hald i foråret 1938. Efter det obligatoriske kursus på en fødeklinik havde jeg et år turnustjeneste på Københavns Militærhospital.

Da min ansættelse på Københavns Militærhospital i foråret 1939 nærmede sig sin afslutning, søgte jeg en opslået stilling som enereservelæge på Køge Sygehus, et såkaldt blandet sygehus. Overlægen havde været kirurgisk reserve-

læge hos den navnkundige professor Thorkild Rovsing, så det skulle være et godt lærested for en læge, der senere engang ville ud i praksis. Jeg havde nemlig absolut intet ønske om at deltage i hospitals-racet med albueslagsmål og hakkeri, som let gav dybe skuffelser og helst krævede penge og forbindelser, jeg ikke havde. Jeg tog med toget ned til Køge og talte med overlægen. Der var mange ansøgere, men overlægen lagde vægt på min fine eksamen (det er den eneste gang, nogen har interesseret sig for den!), og han må jo have syntes om mig, for trods min unge alder og korte uddannelse fik jeg stillingen.

Lægevirksomhed på sygehuset

1. Juni 1939 begyndte jeg officielt mit virke som reservelæge på Køge Sygehus, men jeg startede i virkeligheden 2 uger tidligere, da jeg brugte mine 14 dages ferie fra Militærhospitalet til at vikariere for den tidligere reservelæge, der overtog en praksis og holdt ferie fra 16. maj 1939. Jeg holdt ingen ferie i 1939 (ligesom i 1941 og 1942). Vi flyttede fra Haraldsgade til Køge sygehus for en pris af hele 45 kr.!

Køge Sygehus bestod dengang blot af en enkelt bygning med sygestuer i 2 etager. I en vinkelbygning var der en skadestue og et røntgenrum i stuen og en operationsafdeling på 1. sal. Overlægen og jeg var eneste læger. Der var en oversygeplejerske, 2 afdelingssygeplejersker, 7 sygeplejersker og 12 sygeplejeelever. Jeg underviste eleverne, og det gav et lille tilskud til min fyrstelige løn, der var på 300 kr. månedligt. Selve reservelægeboligen udgjordes af 2 små kvistværelser, et køkken og et badeværelse på loftsetagen på sygehuset. Dèr lå også laboratoriet, som jeg selvfølgelig også passede uden nogen form for laboratorieassistance. Officielt havde jeg vagt hvert andet døgn, men i realiteten havde jeg altid vagt, når jeg var hjemme. Jeg underviste også de frivillige reserve-sygeplejersker, der skulle tilknyttes Køge Sygehus, hvis krigshandlinger skulle ramme Danmark. Som kompensation for min vagtforpligtelse havde jeg ud over de sædvanlige 14 dages ferie kun 14 dages ekstra ferie. Jeg underviste også Arbejder-samaritterne, der lededes af den idealistiske gummiarbejder Holger Nielsen fra Ølby Lyng, der senere blev sognerådsformand i Højelse Kommune.

Oversygeplejersken og en af afdelingssygeplejerskerne havde været rivalinder i forhold til en tidligere reservelæge på sygehuset, så det kneb noget med samarbejdet på Køge Sygehus.

Overlægen var en hård og koldsindig mand, der var skuffet over, at han som tidligere reservelæge hos professor Rovsing, ikke havde fået en overlægestilling på en stor københavnsk afdeling (men han havde heller aldrig fået taget sig sammen til at skrive en disputats). Foruden at være overlæge var han sam-

tidig sygekasselæge i Køge, hvor han havde byens største lægepraksis, som han forsømte. Han aflagde sjældent sygebesøg. Hvis en af hans patienter blev virkelig syg, indlagde han blot vedkommende pr. telefon på sygehuset. Så undersøgte jeg patienten og skrev journal; og patienten blev på sygehuset, til han var rask eller evt. døde. På den måde slap overlægen for meget arbejde. Derimod interesserede han sig meget for sin dyre privatpraksis i København, så han opholdt sig der ialfald hver anden dag, og hans kone og hans hjem var også i København. Han var naturligvis nødt til at være i Køge de fleste dage om formiddagen og i begyndelsen af eftermiddagen, og han skulle jo også passe en veninde, der boede i Køge, og som han bl.a. gik tur med på Køge Ås og i Lellingeskoven m.m. Skulle der ske noget voldsomt på sygehuset, når han dyrkede kærligheden i skovene omkring Køge, blev den flinke portør Nielsen sendt af sted i bil for at finde chefen, og det lykkedes ham faktisk en gang imellem.

Jeg betragtede mit ansvar over for sygehuset og patienterne med alvor, og selv om jeg af og til knurrede, tog jeg mig altid af akut syge eller tilskadekomne patienter på alle tider af døgnet, også når jeg ikke havde vagt, på nær et eller to tilfælde, hvor min harme over at blive groft misbrugt var for stor.

Der var mange dramatiske hændelser på sygehuset, og jeg havde - som tidligere nævnt - nok at gøre som ene-reservelæge. Foruden at skrive alle journaler og passe al medicinsk behandling og en stor del af den kirurgiske praktisk talt hvert døgn året rundt underviste jeg jo sygeplejeelever og passede selv alt laboratoriearbejde og også alt vedrørende blodtransfusioner. Jeg måtte også bedømme og beskrive røntgentbilleder og klare alle operationer i overlægens hyppige fravær. I virkeligheden var min uddannelse på disse områder såre mangelfuld, og fejl - heldigvis kun få - skete da også. Først senere, mens jeg boede i Jægersborg, fik jeg suppleret min uddannelse i hudsygdomme på Finsensinstituttet og min uddannelse i børnesygdomme på Københavns Amtssygehus i Gentofte. I min Køge-tid var penicillin endnu ikke kommet frem i Danmark, men prontosil og et andet sulfapræparat, MB 693, dukkede op. Der var mange alvorlige ulykkestilfælde. Jeg husker en motorcyklist, der fik kraniet knust mod et træ i Lille Salby, og en lille dreng, der blev kørt ind med alle fingrene afhugget, liggende i en vante.

Jeg lærte naturligvis en masse på den måde, og jeg har i overlægens fravær foretaget mange, ret store operationer på alle tider af døgnet med en sygeplejerske som narkoseassistent og en sygeplejeelev som operationsassistent. Jeg var ikke bange for at give mig i lag med store opgaver, der lå langt ud over, hvad man kunne forlange af mig med min korte kirurgiske uddannelse. Jeg har foretaget adskillige operationer, som jeg aldrig tidligere havde set eller deltaget i og kun kendte fra lærebøger, men jeg slap forbløffende godt fra det i det store og hele. Al medicinsk behandling blev faktisk helt overladt til mig. Jeg vil anse det for uforsvaralligt af min chef at fremtvinge og tolerere sådanne forhold; og jeg burde nok i nogle tilfælde have sagt fra.

Overlægen kunne fuldstændig roligt lade en patient vente, hvis behandlingen af patienten skulle koste ham et nok så lille ekstraarbejde. I det daglige kunne han - når det passede ham - være flink og ind imellem hyggelig. Han var særdeles velbegavet og vidende, og på mange måder havde vi et godt samarbejde. Hans indstilling til tyskerne var heldigvis identisk med min. Men i længden kunne jeg ikke forsvare og finde mig i at se ulykkelige mennesker lide skade på grund af min chefs kynisme. Det skal jeg vende tilbage til senere.

3 gange i mit liv har jeg oplevet at stå som læge over for mennesker, der havde temperatur på over 42,6 grader, d.v.s. kviksølvsøjlen er nået helt op til tops på termometeret. Den ene var en dame i min praksis. Hendes temperatur nåede op på næsten 43 grader og hendes liv blev reddet ved, at jeg kastede hende i et badekar med koldt vand. Jeg skrev en artikel om denne hændelse i "Ugeskrift for læger" i august 1958. Årsagen til feberen var formentlig allergi over for chloramfenicol. De to andre tilfælde oplevede jeg som reservelæge på Køge Sygehus.

Et meget sygt, bevidstløst barn blev indlagt på sygehuset, og da pigens temperatur blev målt, nåede kviksølvsøjlen helt op til glassets afslutning eller højere end den øverste streg, som viste 42,6 grader. Barnet døde 1 time senere. Den anden patient var en ung kvinde, der havde født på afdelingen, og som fik barselsfeber. Hun blev hurtigt overordentlig dårlig, og termometret viste det samme som hos den lille pige, der døde. Hun blev uklar og fik voldsomme

kulderystelser, så hele sengen og stuen, ja næsten hele sygehuset, rystede. Jeg har aldrig oplevet noget lignende. Samtidig skreg hun, så det kunne høres i hele omegnen. Dengang var det begrænset, hvad vi kunne gøre for hende, men næsten ved et under kom hun over krisen, og hun blev faktisk helbredt, så hun senere kunne udskrives i velbefindende med barnet.

5 sygeplejeelever efter veloverstået eksamen på Køge Sygehus i 1941. Endvidere ses fra højre censor læge fru Lisbeth Kann, oversygeplerske frk. Iris Rolsted og i baggrunden mig selv.

Oversygeplejersken rejste heldigvis hurtigt og afdelingssygeplejersken forsvandt snart efter. I stedet fik vi en sød afdelingssygeplejerske, og en dygtig og meget myndig, men særpræget og krævende oversygeplejerske, frøken Iris

Rolsted Nielsen, som jeg egentlig godt kunne lide. Men hun var desværre ikke let at samarbejde med, og hun havde den opfattelse, at når overlægen ikke var til stede på sygehuset, var hun chef og skulle helst bestemme alt, selv den lægelige behandling, hvad jeg naturligvis ikke kunne acceptere. Men det fandt hun efterhånden ud af. Hun kom derimod hurtigt i åben krig med overlægen - herom senere.

Man kan vist allerede nu ane, at forholdene på sygehuset ikke var nemme. Oversygeplejersken blev respekteret, men ikke elsket af personalet, og der var efterhånden meget kold luft mellem hende og flere af sygeplejerskerne. Der var drama i luften, og der skulle snart komme dage, hvor Køge Sygehus var dagligt stof i alle landets aviser. Men foreløbig befandt jeg mig godt. Køge er en smuk by med mange gamle bygninger. Faktisk er Ribe den eneste by i Danmark, der har flere værdifulde gamle bindingsværkshuse end Køge. Omegnen er dejlig med Køge Ås og Strandskoven og længere væk Lellingeskoven og Vallø og endelig Stevns og skov- og bakkestrækningerne mod vest og syd. Det kunne altsammen nås pr. cykel, og dette blev værdifuldt, efterhånden som krigen spærrede os inde. Dengang - ligesom under krigen - var landbruget endnu ikke mekaniseret. Der var ingen traktorer, men markerne vrimlede på denne frugtbare egn med heste og alle de øvrige dyr i landbruget. Uden hestene (og tørvemoserne) ved jeg iøvrigt ikke, hvordan Danmark materielt skulle have klaret sig hæderligt gennem krigen.

Usædvanlige kolleger

Da jeg kom til Køge Sygehus, fandt jeg i skrivebordsskufferne i mit værelse en del gamle papirer, som tidligere læger på sygehuset havde efterladt. En dag, da jeg fik tid dertil, ryddede jeg op i skufferne, og der fandt jeg en række ubetalte købmandsregninger, stilet til læge JR. Det overraskede mig ikke. Ham havde jeg lært at kende, da jeg i marts-maj 1938 var ansat på Dansk Røde Kors' Folkekuranstalt ved Hald, hvor vi var 4 kandidater, nemlig - foruden JR - islændingen Hannesson (der senere blev overlæge i fysiurgi i Reykjavik), Aksel Vestergaard Mikkelsen (som senere nedsatte sig i Nexø og blev en af mine venner for livet) og en person ved navn Tellerup Nielsen. J.R. og Tellerup var et par usædvanlige og spændende herrer at være sammen med, og jeg vil gerne fortælle lidt om dem begge, først den sidstnævnte.

Tellerup var virkelig vaks og med et vindende væsen. Han fortalte, at han var uddannet i England. Han var ikke rigtig læge, sagde han, men havde fået en eksamen, der berettigede ham til praksis i de engelske kolonier. Han skrev imidlertid rigtig pæne journaler og havde endda fundet på en ny, spændende diagnose: "Neurosis sexualis". Han klarede sig egentlig ganske godt på Hald, selv om han ved den daglige lægelige morgenkonference af og til sagde nogle hårrejsende ting, der tydede på bundløs uvidenhed. Han blev lønnet som en medicinsk student, altså med halv løn. Vi andre kunne egentlig ganske godt lide ham. Han var virkelig sjov og slagfærdig, men vi syntes, at hans kone, der var sygeplejerske, var noget sur og utilfreds. 30. april rejste de fra Hald, og Tellerup blev ansat som almindelig lægekandidat på Odense Sygehus, altså som rigtig læge, hvad der var en ændring i hans forhold. Senere blev han ansat som læge i Grønland, hvor han kone fødte et barn, og han assisterede alene ved fødslen.

Til sidst blev det afsløret, at Tellerup slet ikke var læge og aldrig havde fået nogensomhelst eksamen. Sagen om "Den falske læge Tellerup-Nielsen" fyldte aviserne dengang, og vi, der havde lært ham og hans kone at kende på Hald, kunne nu bedre forstå, at hans kone, der hele tiden havde været klar over sa-

gens rette sammenhæng, ikke var særlig glad. Efter udstået straf udgav han sig nogle år senere for civilingeniør og nåede at fungere som sådan i lang tid, før han blev afsløret. Endelig har jeg set i en udenlandsk avis, at Tellerup efter det sidste fængselsophold til sidst kom til Australien og der gentog sine numre. Han var selvfølgelig psykopat, men velbegavet og med udpræget sans for humor. Mange danske aviser skrev efter afsløringerne af ham, at man burde hjælpe en sådan mand til en rigtig uddannelse, men med hans etiske mangler ville det have været ganske uforsvarligt.

Den nazistiske læge JR

Den falske læge Tellerup Nielsen

Af Tellerup og mine andre kammerater på Hald lærte jeg iøvrigt at indstille kl. 22 på Moskva langbølgesender (hvor klokken da var 24). Her blev "Internationale" spillet af et 100-mands orkester på Den Røde Plads, efterfulgt af råbet: "Prolétaires sur le monde, unitez-vous, unitez-vous!" Ingen af os var kommunister, men det lød pragtfuldt, og vi nød den ofte, også senere i Køge, da melodien er smuk og inciterende. Men hvis ikke man er nogenlunde befæstet i tolerance, skal man nok være forsigtig med at lytte til flammende melodier eller sange. De kan være frygtelig farlige, når de anvendes på folkemæng-

der, der er opfanatiserede af overdreven nationalisme eller religionshysteri, og skrækkelige ulykker og lidelser er i tidens løb opstået heraf.

Dr. JR havde tidligere været praktiserende læge i Sønderjylland, men havde ikke kunnet klare det - sagde han. Han var fraskilt og ikke udpræget højt begavet. Han var sjældent ædru. Der kunne gå dage, hvor han alene blev liggende i sengen i sit værelse, og man kun så hans ene arm rage ud gennem døråbningen for at hente de flasker ind, der var sendt ud af forskellige købmænd i Viborg, selvfølgelig på kredit. Tit kørte han også til Viborg, altid i taxa og altid på kredit. Vi andre passede tålmodigt hans arbejde, når han var "syg". Når han var ædru, var han nemlig hyggelig og flink. Han var værst ved sig selv. Han var overbevist nazist, hvad vi andre selvfølgelig drillede ham bravt for, særlig Tellerup. Man må huske, at der dengang endnu ikke var noget egentlig landsforræderisk ved at være dansk nazist; det var nærmest blot latterligt. Efter en måneds tid fandt "kuren"'s ledelse naturligvis ud af, at JR intet arbejde lavede for sin løn, og han måtte rejse, efterladende et hav af ubetalte regninger. Jeg skulle senere møde ham igen på Militærhospitalet.

På Københavns Militærhospital var jeg turnuskandidat, da han i 1939 dukkede op som kandidat på kirurgisk afdeling. Han havde åbenbart i mellemtiden været vikar på Køge Sygehus. Jeg var på det tidspunkt ansat på Militærhospitalets medicinske afdeling. Vi kandidater havde vagt hvert 3. døgn, så i hvert 3. af mine ordinære vagtdøgn var jeg sammen med ham. Ofte var han stærkt beruset, så jeg måtte klare arbejdet på begge afdelingerne, og jeg har været ude for om natten at operere - som medicinsk kandidat! - sammen med den vagthavende kirurgiske reservelæge for at hindre skandale. Det endte selvfølgelig med, at JR blev smidt ud, efterladende sig de sædvanlige bunker af ubetalte regninger.

Da jeg nu 3. gang - her på Køge Sygehus - kom på sporet af JR's mangefulde virksomhed som læge, gik det først for alvor op for mig, at det nok var forkert, at vi - hans kolleger - havde holdt hånden over ham. Sæt nu, han som læge i beruset tilstand havde forvoldt skade på en patient eller måske ligefrem kostet en patient livet?! Det gav mig noget at tænke på, og det fik betydning

for mig, da jeg efterhånden fik øjnene op for min chefs problematiske virksomhed som læge.

Jeg kan tilføje, at hverken jeg eller andre hørte mere til læge JR under krigen, selv om han var overbevist nazist, så da freden kom i 1945, var jeg spændt på, om han var faldet som frivillig på Østfronten eller nu skulle idømmes en straf af lægeforeningen eller det danske retssystem for unational optræden. Men nej, sådan gik det slet ikke. JR svømmede altid ovenpå. 9. april 1940 var han så heldig at være skibslæge i rum sø, så i stedet for at slås for Hitler blev han tilknyttet de allierede styrker som læge, og han har sikkert indkasseret en eller anden dansk medalje for udmærket national optræden i udlandet under krigen!

Men det får jeg nu nok aldrig at vide. Efter krigen tænkte jeg nogle gange på at søge at kontakte JR for at høre, hvordan han havde klaret sig igennem krigsproblemerne, men jeg fik aldrig gjort det. Sidenhen har jeg i "Den danske Lægestand" - den bog, vi læger kalder "forbryderalbummet" - læst, at denne naive og svage, men egentlig venlige og velmenende mand døde nogle år efter krigen.

Privatliv på sygehuset

19. august 1939 blev vores første barn, Helle, født, mindre end 14 dage før den 2. verdenskrig begyndte. Mens vi endnu boede i København, fik min daværende kone, da hun var 4-5 måneder henne, en akut blindtarmsbetændelse, og hun måtte opereres, men det påvirkede heldigvis ikke svangerskabet. Helles fødsel ventedes i begyndelsen af august 1939, men der skete intet. På grund af misforholdet mellem lille mor og stort barn prøvede vi at sætte fødslen i gang ad medicinsk vej, men uden held. Som dagene gik, blev overlægen og jeg mere og mere betænkelige. Jeg fandt da på at leje en bil og køre min kone en tur ad nogle særlig bakkede veje i skoven Aashøj Overdrev sydvest for Køge, samtidig med at jeg gav pituitrin-indsprøjtninger. Det viste sig at være en god idé. Sådan set. Der kom virkelig kraftige veer, og da det hele var kommet godt i gang, besluttede jeg at køre tilbage til sygehuset. På dette tidspunkt midt inde i den store, menneskетomme skov gik bilen i stå! Det var mig umuligt at få den i gang igen, og til sidst måtte jeg forlade den og den lidende fødende og småløbe adskillige kilometer gennem skoven, indtil jeg fandt en telefon i et hus uden for skoven og kunne få tilkaldt hjælp.

Fødslen blev dog meget langvarig og besværlig, og næste morgen måtte overlægen foretage en vanskelig tangforløsning, mens jeg gav narkose. Barnet vejede 4.100 g og var 53 cm lang. Hun blev døbt 4. jan 1940 af pastor Madsen i Køge.

I efteråret 1939 købte portør Nielsen fra sygehuset en brugt barnevogn til Helle for 25 kr. Vi havde ikke så mange penge dengang, og den blev brugt også til de to andre børn, selv om den ikke var påfaldende moderne. Nielsen trillede hjem til sygehuset med den om natten af angst for, at folk skulle tro, han skulle have et barn til efter de 3 yndige piger, han havde! Hans henrivende kone blev alligevel gravid igen og fødte en 4. pige på sygehuset, men hun døde i barselseng på Køge Sygehus, mens jeg var der, af en pludselig opstået blodprop i lungen efter en helt normal fødsel.

I juni 1940 cyklede jeg med Helle i barnevognen i en snor efter cyklen! Det var nok ikke helt ufarligt, men jeg var frækkere dengang, og der skete faktisk ikke noget.

Helle klarede sig fint på Køge Sygehus. Hun kravlede med vældig fart rundt på det store gang-areal på 2. sal og blev jo i nogen grad hele sygehusets kæle

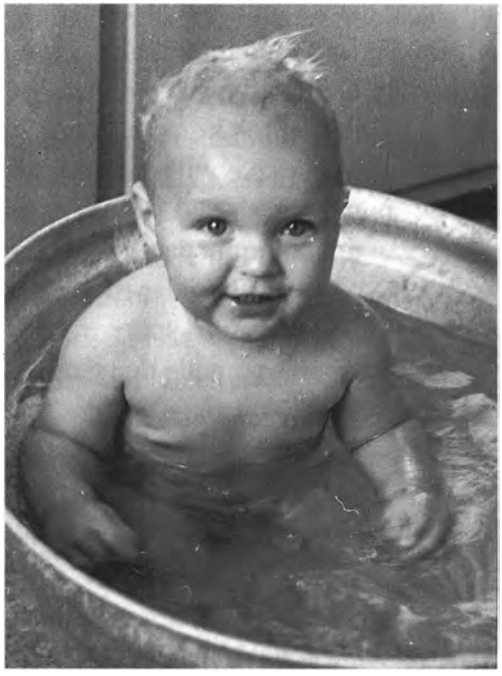

Helle i baljen

dægge. Det var første gang, en reservelæge på sygehuset havde børn. Når vi om aftenen skulle ud, kunne vi blot aflevere Helle på Børnestuen på 1. sal, hvor hun blev underholdt efter alle kunstens regler.

I 1939 aflagde jeg køreprøve i Køge. Det har været en af mit livs lettere opgaver. Min kørelærer sendte mig bagefter adskillige kunder op på sygehuset, hvorved jeg tjente lidt ekstra ved at skrive motorattester. Jeg kunne derfor af og til tillade mig at leje en bil hos ham, og det gav anledning til en kort, dra-

matisk hændelse, hvor kun en lynhurtig indsats reddede mit og min lille families liv.

På en af mine få fridage, en søndag i 1940, lejede jeg en bil for sammen med min kone og mit spædbarn at besøge en familie i Birkerød. Vi kørte over Tåstrup og Ballerup. I Ballerup krydsede landevejen jernbanen i niveau lige syd for jernbanestationen, og der var bomme ved overkørslen. Bommene var ikke slået ned, da vi kørte ind på banelegemet, hvor der på grund af stationens umiddelbare nærhed var adskillige sporpar. Da jeg kører ind under bommen og ind over det første skinnepar, lyder der pludselig en voldsom klemten, og begge bomme farer ned. I det samme ser jeg til højre et tog komme brasende imod mig ganske tæt på. Jeg fik ikke engang tid til at se, på hvilket spor toget kørte, men måtte handle aldeles øjeblikkeligt. Jeg havde slet ikke tid til at nå over sporene, og det var iøvrigt umuligt, da den anden bom spærrede vejen. Jeg havde kun én chance. Jeg drejede lynhurtigt vognen 90 grader til venstre og kørte ind på banelegemet langs med sporene og mellem to sporpar, hvor der syntes at være plads til en bil mellem dem. Bilerne var smalle dengang. Et sekund efter strøg et tog i fuld fart forbi højre side af bilen så tæt, at der kun var få millimeter imellem os. Tilbage stod blot at bakke bilen op på vejen og køre videre under den anden bom, der nu var blevet hævet igen af den forsømmelige bomvogter. Det var tæt på, at Helle aldrig havde opnået etårs-dagen.

Juni 1940 holdt jeg ferie, min eneste ferie i 4 år. Jeg boede én uge på "Badehotellet Søvang" på Bogø, som i virkeligheden var et primitivt pensionat. Der var - hvad jeg ikke vidste på forhånd - ikke andre danske gæster. Resten af pensionærerne var engelske pressefolk, der var interneret her under frie forhold, og som senere blev udvekslet. Jeg spillede bl.a. bordtennis med disse flinke, muntre, optimistiske journalister, og det var for mig en meget festlig oplevelse under den tyske besættelse.

I sine yngre år talte min kone tit i søvne og er adskillige gange gået i søvne. Jeg skal fortælle om den værste situation. I vores taglejlighed på 2. sal på Køge Sygehus vågnede jeg en nat ved støj henne ved kvistvinduet i soveværelset, og jeg så da, at min kone var på vej ud gennem vinduet og stod med

fødderne ude på det skrå tag. Jeg råbte: "Hvor skal du hen?" og for ud af sengen og styrtede hen til vinduet og nåede at få fat i hendes ene arm. "Jeg skal bare ud og danse line på tagrenden", sagde hun roligt, og hun protesterede, da jeg halede hende ind gennem vinduet, og sagde: "Jeg må da heller aldrig noget", men hun gik uden at vågne stilfærdigt i seng og sov videre. Næste morgen kunne hun intet huske af nattens dramatik. I den følgende tid bandt jeg hver aften en snor om min kones ene håndled og bandt den anden ende af snoren om et af mine egne, men den natlige vandring ud på taget gentog sig ikke.

I Køge kom vi efterhånden ind i en kreds af nogenlunde jævnaldrende unge mennesker, der dominerede byens selskabsliv. Det var en gruppe yngre, velhavende, indflydelsesrige folk, der sad på lederposter i Køge og omegn, og vi blev optaget i denne eksklusive kreds. Jeg husker en nytårsaften, hvor jeg havde værtinden til bords. Jeg gjorde den behagelige opdagelse, at min status hos kvinderne havde ændret sig gevaldigt, siden jeg var student og havde forlovet mig. I de sidste 3 år var jeg kommet meget lidt ud i selskab, men her i Køge ændredes forholdene helt, og det viste sig da, at den tidligere generte og tilbageholdende eller selvundervurderende medicinske student her i Køge var den nye mand, enereservelægen på byens sygehus, "manden i hvidt". Jeg var naturligvis også blevet mere selvsikker og knap så tynd som tidligere. Ialfald accepterede de unge piger mig.

Denne nytårsaften blev høj, og jeg fulgte med. Jeg kyssede mange af de kønneste piger. Der er et par timer denne aften, hvor jeg slet ikke kan huske, hvad jeg lavede, men jeg mener ikke, jeg gjorde egentlig skandale - jeg har ialfald ikke hørt om det. Det er ellers ikke sket for mig her i livet. Jeg vågnede imidlertid pludselig op, da jeg opdagede, at jeg var ved at gennemkysse en pige, der ikke var særlig køn. Så blev jeg klar over, at jeg måtte have fået alt for meget at drikke og tog et tag i mig selv.

Denne unge succesombruste selskabskreds i Køge var jo nok lidt berygtet i byen. De levede "det søde liv". Men der var adskillige af dem, som jeg syntes vældig godt om. Jeg selv var dog nygift og havde intet ønske om at spolere mit ægteskab, så efterhånden trak vi os ud af kredsen, og i Skensved-tiden ophørte vi lidt efter lidt helt med at komme til deres fester.

Men fra tiden, mens vi endnu var med i "det søde liv" i Køge, mindes jeg et "Tennisbal", hvor en af byens kønneste piger legede lidt med mig. Hun var også velbegavet og iøvrigt gift med en meget tiltalende mand. Hun havde i en periode været interesseret i en af byens flotteste unge mænd, og da hun nogen tid efter fik en lille dreng, mente alle, han lignede den unge sheik forbløffende. Men hun var ikke tabt bag en vogn. Hun viste sin lille dreng frem, mens jeg så til, og en af de beundrende "veninder" spurgte i uskyldig tone: "Sig mig engang, hvem ligner han egentlig?" Hvortil hun i en rolig, lidt sukkersød tone svarede: "Jeg synes, han ligner sin far!"

Men vi fik også nogle virkelig gode venner blandt de lidt ældre borgere i Køge. Først og fremmest skibsmægler Carl Müller og hans kone, Grete, der dog kun var lidt ældre end jeg, og som jeg fik meget samarbejde med i mit illegale arbejde under krigen, som er beskrevet senere. Endvidere direktør Laurits Poulsen og hans smukke kone, Anna, med børnene Inge, Ellen-Vips og Erik. Her kom vi som husvenner meget i deres hus i Aagade og i deres sommerhus i Strandskoven, også da vi flyttede til Lille Skensved. Jeg har skrevet sange til deres sølvbryllup og konfirmationer. Det samme gælder familien mejeriejer Hemming Pedersen, "Bøgely" i Lille Salby og noget lignende familien forstander Laurits Poulsen på Spanager Børnehjem og slagteridirektør Christian Gade i Køge.

Dommer August Sonne i Køge havde sammen med tandlæge Erik Rømeling og politimester Viggo Ritzau i Køge og gamle forpagter Knud Abel fra Gammel Lellingegård dannet en l'hombre-klub, hvor de mødtes skiftevis hos hinanden. Jeg fik det ærefulde hverv hyppigt at være vikar for disse meget ældre medborgere. Det var festlige aftener. Særligt pudsigt var det, at den halvdøve forpagter Knud Abel medbragte et stort trompetformet metalhørerør, som han stak frem mod os andre, når vi meldte. Bridge interesserede mig dog mere, og jeg deltog bl.a. i Politikens søndagstillæg "Magasinet"s sommerkonkurrencer, hvor jeg flere gange blev pænt placeret. Men jeg fik også tid til at botanisere på cykel i skovene syd for Køge og indlemme nye planter i mit herbarium. Jeg hørte naturligvis også daglig radio fra England og Sverige (jeg har siden forstået svensk næsten som dansk) og Hitlers rædselsfulde taler fra Tyskland, og jeg førte hver dag kort over krigsskuepladserne à jour.

Mens verden stod i brand omkring os, levede vi i begyndelsen af krigen alligevel endnu i vores egen lille verden så nogenlunde uforstyrret, og vi mærkede i vores daglige trummerum ikke meget til den nød, der herskede ude i Europa.

Den tyske værnemagt og sygehuset

Den 9. april 1940 sov jeg tilfældigvis temmelig længe om morgenen, men jeg blev omsider vækket ved en ustandselig larm af lavtgående flyvemaskiner. Selv om jeg i mange år nøgternt havde forudset udviklingen i et Europa med en Hitler - idet jeg havde gennemlæst "Mein Kampf" grundigt - og selv om jeg egentlig var blevet tydeligt advaret ved alarmerende artikler i de foregående dages aviser, tænkte jeg alligevel, at det dog var en irriterende langvarig og højrøstet øvelse, der fandt sted.

Da jeg omsider stod op og kiggede ud ad tagvinduerne fra reservelægeboligen, så jeg straks på korsene under maskinerne, at der var tale om tyske kampfly. På sygehusets kontor i stueetagen fik jeg af sygehusforvalter Werner Elvinge bekræftet, at Danmark var besat af tyske tropper, og at regeringen straks havde kapituleret. Forsåvidt var - som nævnt - ingen af disse ting uventet, men alligevel virkede besættelsen overraskende og ydmygende på mig. I radioen hørte man ustandselig regeringens og kongens ynkelige proklamationer, der virkede meget lidt beroligende på en, der - som jeg - havde sat sig grundigt ind i forholdene i Belgien under den tyske besættelse af Belgien 1914-18. Det rygtedes efterhånden, at der havde fundet kampe sted i Sønderjylland, og det hjalp lidt, men hovedindtrykket var forbitrelse og håbløshed. Jeg samlede sammen, hvad jeg havde af penge, og købte samme dag for alle 200 kr. (!) det mest nødvendige tøj.

Allerede næste dag rykkede tyske tropper, der var gået i land i Korsør 9. april, ind på Køge Sygehus. Det begyndte med, at Køges socialdemokratiske borgmester Niels Albrechtsen om morgenen kom ilende ud på sygehuset. Overlægen var som sædvanlig i København, og jeg stod som enereservelæge i en alder af 28 år som leder af sygehuset. Borgmester Albrechtsen var helt ude af det. Han havde lige fået underretning om, at tyskerne ville bruge det centralt beliggende Køge Sygehus som deres militære centralsygehus på Sjælland, og at de ville ankomme samme formiddag 10. april. "De må endelig sige ja til alt, hvad tyskerne siger, og give dem alt hvad de forlanger", bønfaldt borgmeste-

ren mig. Jeg svarede ikke direkte herpå, men tænkte ved mig selv, at det nok ikke var en god taktik, og at det, han bad mig om, ville jeg ialfald ikke gøre. Kort efter kørte hele den imponerende sanitetsafdeling fra den tyske division, der havde besat Sjælland, ind i sygehusets gård.

Som fungerende chef tog jeg imod chefen for tyskernes lægestab, dr. Krieg. Jeg var iøvrigt den eneste tilstedeværende dansker, der kunne tale nogenlunde anstændigt tysk. De tyske læger startede med at forlange at overtage hele sygehuset. Jeg forklarede dem, at det kunne der slet ikke blive tale om. Der var jo - officielt - ikke krigstilstand mellem Danmark og Tyskland, og lokalbefolkningen kunne på ingen måde undvære Køge Sygehus, da nærmeste sygehus lå i Roskilde, og trafikforholdene i Danmark var meget dårlige på grund af den ringe benzintilførsel til landet. De noget forbløffede tyskere fremhævede, at de havde ordre til at beslaglægge sygehuset, og det insisterede de på. Jeg protesterede dog kraftigt, og efter en del diskussion enedes vi om, at tyskerne overtog halvdelen af sygehuset, nemlig den ene af de to etager, og at vi delte operationsstuerne, således at tyskerne kunne foretage operationer i halvdelen af tiden.

Og sådan blev det. Samværet med tyskerne gik nogenlunde gnidningsløst. Selvfølgelig kom der problemer, men ved forhandling med den tyske cheflæge, dr. Krieg fra Magdeburg, lykkedes det hver gang overlægen eller mig at klare sagerne. Dr. Krieg var i virkeligheden en pæn og kultiveret mand, som jeg egentlig kom til at synes godt om (uden at fortælle ham det). Havde jeg truffet ham under andre forhold, ville jeg have sat pris på at lære ham nærmere at kende. Der var i begyndelsen af den tyske besættelse nogen usikkerhed hos de fleste danskere om, hvordan man skulle te sig over for tyskerne, når man var nødt til at have kontakt eller samarbejde med dem. Men de fleste fandt hurtigt ud af at benytte en korrekt og nogenlunde høflig, men kold tone.

Dr. Krieg befandt sig helt åbenbart skidt ved at repræsentere den tyske værnemagt i et neutralt land, som var blevet overfaldet, og han betonede over for mig - men uden vidner -, at han ikke var nazist, men tysk-national, og at jeg skulle henvende mig direkte til ham, hvis nogen på sygehuset på nogen måde skulle blive generet af den tyske lægestab eller andre tyskere. Det benyttede

jeg mig også af i flere tilfælde, og dr. Krieg greb så omgående og udglattende ind. Typisk for ham var, at han helst undgik at gå i uniform, men foretrak at gå rundt i hvidt operationstøj. Engang udtrykte han over for mig sin undren over, at der var så meget gonorrhoe i Danmark, og jeg gjorde det så klart for ham, at det kun var de allerringeste ludere, der ville omgås tyske soldater, og det tog han egentlig meget pænt til sig.

Dr. Krieg, den tyske cheflæge på Køge Sygehus 1940.

Den tyske sanitetssoldat Bürger på Køge Sygehus 1940.

Dr. Krieg fremhævede, at den tyske stat ville betale for alt, hvad de tyske tropper brugte, men dette blev mig alligevel for meget, så jeg måtte belære ham om, at alt, hvad Danmark fik af tyskerne for alle de ydelser og varer, som tyskerne rekvirerede her i landet, var nogle forskrivninger i Nationalbanken, som Hitler havde lovet at betale efter krigen. "Og hvad så", sagde jeg til ham, "hvis Tyskland, hvad jeg tror og håber, taber krigen?" Det passede bestemt ikke dr. Krieg. Jeg tror, han var uvidende om de reelle forhold. Men i

det store og hele gik det tvungne samvær med de tyske læger tåleligt, og i enkelte tilfælde hjalp dr. Krieg og jeg hinanden med syge patienter.

Krieg og jeg diskuterede en dag muligheden for Italiens deltagelsen i krigen. I april og maj 1940 var Italien jo officielt neutralt. "Ikke krigsførende", kaldte Mussolini det. Krieg nærede ikke høje tanker om italienernes krigsduelighed. "Jeg håber inderligt", sagde han, "at italienerne vil forblive neutrale. Italienske soldater er elendige krigere. Hvis de går ind i krigen som vore forbundsfæller ender det helt sikkert med, at vi skal sende vore tyske soldater ned for at forsvare dem". Hans ord må siges at være profetiske.

I den anden ende af det militære hieraki var Bürger. Han var en almindelig tysk sanitetssoldat uden gnist af tidligere medicinsk uddannelse. Men han var idealist og højt begavet. Det havde Krieg hurtigt opdaget, og han benyttede Bürger til alt betroet arbejde på operationsstuen. Bürger gav narkose og intravenøse indsprøjtninger med stor dygtighed og hensynsfuldhed. Han var kendt for sin venlighed og hjælpsomhed og derfor vellidt overalt på sygehuset, også blandt de danske funktionærer.

Da jeg jo delte operationsstue med tyskerne, var jeg tvunget til et vist samarbejde med Bürger, men det gav mig anledning til at lære ham lidt nærmere at kende. Han talte helt åbent med mig, hvis diskretion han åbenbart stolede på. Bürger fortalte mig, at han oprindelig var ivrig kommunist, men nu var gået fuldhjertet over til nazismen. Han var klar over, at det ville blive svært for tyskerne at overvinde deres udenlandske fjender, men han var overbevist om, at det nok skulle lykkes. Når krigen var vundet, stod imidlertid det sværeste tilbage for at opnå den virkelige frihed for de germanske folk: Kampen mod kristendommen og kirken. Det ville blive en hård og meget vanskelig strid, og den var han allerede i gang med at forberede sig på. Karakteristisk nok sagde han ikke et ord om jøderne. Han var for begavet til at være antisemit.

Nogen tid efter det tyske overfald på Holland, Belgien og Frankrig den 10. maj 1940 blev den tyske division på Sjælland trukket væk, og den deltog i den sidste del af erobringen af Alsace. Tyskerne forlod sygehuset, og det var vi lykkelige for.

Det sidste, vi hørte til dr. Krieg og hans tyskere, var et brev fra ham til oversygeplejersken på Køge Sygehus, frøken Iris Rolsted, hvor han fortalte, at han havde været med til at gennembryde Maginot-linien, og at det havde været en skøn oplevelse. Nok var Krieg ikke nazist, men tysk chauvinist var han. I øvrigt berettede han, at Bürger var faldet i kampene om den franske Maginotlinie.

I de første par krigsår, 1940 og 1941, var der kun små tegn på modstand mod tyskerne. Nogle af os brændte efter at gøre "noget", men få af os vidste, hvad vi ville gøre eller så mulighed for at gøre en indsats. Jeg spurgte mig for adskillige steder, bl.a. hos den konservative politiker Poul Sørensen, som også senere kom i vores hjem i , men det førte ikke til noget. Der blev i disse år sendt en del anonyme tryksager rundt, som mest handlede om utilfredshed med politikerne og regeringens eftergivenhedspolitik og om kampene 9. april i Sønderjylland. Flertallet af danskerne nøjedes med at dyrke alsang og algang, de beundrede ukritisk kongen, og de var rystede og forbløffede over de ustandselige tyske sejre. Kun meget få kunne lide tyskerne, men det store flertal af befolkningen dukkede sig og foretog sig intet væsentligt mod besættelsesmagten. I nogle dele af landbefolkningen var tyskerne vel endda ret populære - i begyndelsen af krigen! Priserne på landbrugsprodukterne var blevet sat kraftigt i vejret.

De danske aviser og blade kunne under krigen naturligvis kun beskæftige sig med upolitiske, helt ligegyldige sager og på ingen måde berette om politiske forhold, der kunne irritere den tyske censur. I begyndelsen kunne vi i Danmark more os lidt over kriselovgivningens urimeligheder og ubehaget ved luftalarmer, som det kunne ses på tegninger fra "Svikmøllen" og "Blæksprutten".

Men ofte lykkedes det i danske aviser eller på danske scener at kritisere eller latterliggøre tyskerne på en måde, så de ikke forstod det eller ialfald ikke kunne gøre noget ved det. Det skete f.eks. med angrebet af nonne-larver i Lellingeskoven i 1940.

"En bryllupsnat". Tegning af Jensenius i Blæksprutten 1942 med sidebemærkningen: "Ved 23-Tiden tog Brudeparret Afsked for at begive sig til det nye Hjem" og underteksten:"Hen om hjørnet, ned i Kælderen!"

Nonne-sommerfuglen er normalt sjælden i Danmark, men den kan af ukendte grunde pludseligt et år forøges voldsomt i tal og gøre stor skade. Nonne-larverne lever af bøgeblade. I sommeren 1940 fandt et sådant voldsomt angreb af nonne-larver sted i den egentlige Lellingeskov syd for Køge-Ringstedvejen. Skoven ejes af Vallø. I september var i hele den store bøgeskov hvert eneste blad på alle træerne ædt af nonne-larver, og grenene, stammerne og skovbunden var næsten dækket af kravlende og døende nonne-larver. Der blev talt og skrevet meget i aviserne om dette enestående, lokale fænomen på den måde, at

man forargedes over de "grønne" larver (underforstået tyskerne), der opåd alt i den danske skov, og der blev fremsat håb om, at den store overfører på Vallø (underforstået Churchill eller Vorherre) ville standse snylteangrebet. Næste sommer var Lellingeskoven helt normal igen.

Striden på sygehuset

I en af overlægens sommerferier passede jeg i en måned sygehuset alene med assistance af en sommerferievikar, der nu ikke var meget værd. Det var naturligvis morsomt at føle sig som overlæge og lede et helt sygehus og klare alt selv, men det kolossale ansvar var tyngende og i virkeligheden også urimeligt stort for en så ung og uerfaren læge. Adskillige gange har jeg desuden passet overlægens sygekassepraksis med konsultation på Torvet i Køge.

Overlægen var i virkeligheden en både klog og dygtig mand. Han havde i slutningen af første verdenskrig som læge for Røde Kors været i Rusland sammen med Fridthiof Nansen og vist gjort et godt stykke arbejde der. Han sagde engang nogle rammende, men selvfølgelig alt for absolutte, principielle bemærkninger om sladder:

> *I København er der ingen sladder, for der kender man ikke hinanden. På landet er der ingen sladder, for der ved man alt om hinanden. Men i provinsbyerne ved man en del om hinanden, men ikke alt, og derfor sladres der.*

Men overlægen var en elendig administrator om end en dygtig operatør, når han ville. Her lå imidlertid problemet. Ofte gjorde han sig ikke umage, og en patient måtte hellere vente 2 timer på ham, end han ville vente 1 sekund på nogen.

Det var selvfølgelig meningen, at den daglige stuegang skulle finde sted tidligt om morgenen, men overlægen kom aldrig før kl. 10, og ofte blev klokken 11 eller mere, før det behagede ham at indfinde sig på sygehuset. Var han virkelig en dag kommet tidligt op, gik han gerne til frisør eller foretog sig andre private gøremål, mens alle sygeplejerskerne stod og ventede, parate til stuegang. Når han så omsider dukkede op, skulle alting naturligvis være helt parat til ham, og de patienter, der skulle undersøges eller behandles, være afklædte o.s.v. Tit var han på stuegang brutal i ordvalg og opførsel, da han ikke gad

spilde tid på høflighed eller hensyntagen. Han kunne opføre sig brutalt over for kvindelige patienter, og det generede ham ikke at se dem blive ulykkelige og græde.

Operationerne fandt sted efter stuegang, og derfor vidste operationssygeplejersken og den sygeplejerske, der gav narkose, aldrig, hvornår operationerne skulle begynde, og alt skulle selvfølgelig være rede, når chefen indfandt sig. Følgelig var der patienter, der måtte holdes i langvarige narkose, inden operationen begyndte, og i andre tilfælde begyndte chefen indgrebet, inden bedøvelsen havde nået at virke. Ved mindre indgreb gav han ofte ikke lokalbedøvelse. Det var en daglig foreteelse at høre patienter skrige af smerte på operationsstuen, så det kunne høres over hele sygehuset.

Efter operationerne spiste overlægen og jeg frokost sammen, og den skulle selvfølgelig stå parat i samme sekund, sidste operation var overstået. For mig var frokosterne i og for sig interessante, da han var en meget vidende og klarttænkende mand (når det altså ikke drejede sig om sygehusforhold!).

Disse beskrevne forhold var naturligvis frygtelige for patienterne og meget ubehagelige at deltage i for os andre, især sygeplejerskerne og først og fremmest oversygeplejersken frøken Iris Rolsted, der jo havde ansvaret for afdelingerne og skulle holde sammen på det hele. For mit vedkommende led jeg sjældent overlast, det var overlægen for klog til, men efterhånden som tiden gik, og jeg kom mere ind i sygehusets ejendommelige rutine (eller rettere mangel på rutine) og overværede den dårlige behandling af patienterne, blev det sværere og sværere for mig intet at foretage mig derimod. Men det må betones, at tiden var langt mere autoritær end i dag, og at det dengang var meget svært for en underordnet at sætte sig op mod en overordnet.

Oversygeplejerske frøken Rolsted, der som tidligere nævnt var en meget myndig dame med udpræget sans for orden og faste regler, blev hurtigt meget oprørt over al forvirringen og halløjet på hospitalet. Efter kort tid begyndte hun at modarbejde chefen konsekvent og tog mere eller mindre diskret kontakt til formanden for sygehusudvalget og de kredse i byen, der var forarget over overlægens utilfredsstillende og kostbare ledelse af sygehuset og hans hårde

behandling af patienterne. Modstanden mod ham var udbredt. Hun gav sig til at føre dagbog over overlægens gøren og laden på hospitalet og gemte de sedler, han skrev, på de dage, hvor han havde vagt og jeg af en eller anden grund ikke var til stede på sygehuset. Jeg citerer fra hendes dagbog, hvad jeg senere skal forklare. Bemærkningerne i parentes er mine.

Fredag 22. nov. 1940 kom der om aftenen en mand, der var bevidstløs og øjensynlig havde en kraniefraktur (brud på kraniet). *Overlægen havde vagt, Lørring var i København. Frøken Jeppesen ringede til overlægen, der bare sagde, at så måtte vi jo beholde manden. Patienten så ingen læge før lørdag formiddag kl. 10.30, da dr. Lørring kom hjem fra København.*

Tirsdag 26. nov. Stuegang kl. 11. Operation bagefter færdig kl. 14.

3. jan. 1941 Stuegang 10.45 - 12.30. Overlægen siger, at den første, der skal tilkaldes, når der kommer en tilskadekommen, er portøren. Han synes at glemme, at portøren ofte skal ud og lede efter den vagthavende læge (altså overlægen, når jeg undtagelsesvis ikke var til stede på sygehuset).

6. jan. Stuegang 10.30. 7. jan. Stuegang 10.30. 8. jan. Stuegang 10.30. 10. jan. Stuegang 10.30. Frøken Hein dårlig om aftenen, overlægen kom ikke. 11. jan. Operation sat til kl. 11, overlægen havde private patienter, og han kom først på stuegang 10.45 og gik hurtigt igennem. 14. jan. Stuegang 10.45, færdig på operationsstuen 14.15. o.s.v. o.s.v..

18. jan. Overlægen havde givet dr. Lørring fri til at rejse til Slangerup, så han var jo alene..... Kl. 16 ringede vi til ham, der var kommet et meget dårligt barn. Han sagde, han kom om et øjeblik, det blev 5 minutter i 18, og vi fik over hals og hoved brev af sted til Seruminstituttet.

20. jan. Stuegang kl. 10.... Overlægen havde skrevet, han var hjemme kl. 17. Vi ringede fra 17 til 5 minutter i 19, før han svarede. 21. jan. stuegang kl. 11.30. Varede til 13.30. 22. jan. stuegang kl. 11.

9. febr. .... Fru P. opløst i gråd efter stuegang.
19. febr. Stuegang 10.30. 20. febr. Stuegang 10.30. 21. febr. Stuegang 12.15 (!) uden at give os mindste vink om det i forvejen. 27. febr. Der kom en appendicit (blindtarmsbetændelse) *fra dr. K., og der blev sagt til patienten, at denne gang var det ikke hendes læges skyld, han kom for sent.*

8. marts. I aftes, da han mod sædvane selv gik stuegang, havde appendicit'en blødt meget, og der skulle gøres blodtypebestemmelse, men ikke før dagen efter, da dr. Lørring jo ikke er hjemme. Sæt patienten havde forblødt sig i mellemtiden, det gjorde vel intet, ligesom en intravenøs injektion naturligvis ikke var nødvendig. Den skulle han nemlig selv give.

11. april .... finder jeg portøren i færd med at bedøve en patient med chlorætyl (en dødsens farlig narkoseform) .... *Overlægen f ølte sig ikke beføjet til at vente, mens der bliver tilkaldt en narkotisør, men synes nærmest, det er morsomt at sætte Nielsen til det.*

Fra frøken Rolsteds arkiv har jeg nogle sedler, som overlægen selv skrev og efterlod, når han på sin vagt forlod sygehuset - og jeg ikke befandt mig i Køge. Jeg citerer 3 af dem:

Fredag 17. maj 1940 kl. 19 - 21 á 22 på gåtur over Aasen - Trinde Aas - Gl. Lellingegård til Yderholm Kro og hjem igen. Nøglen til bilen her, den står i garagen. lad portøren hente mig, hvis der sker noget.

Søndag 22. sept. 1940. Fra kl. 15.30 i et par timer kørt til Ejby skov. Holder ved Ejby Forsamlingshus, hvorfra vognmand Hvissing, som holder udenfor, kan hente mig. Evt. sende en ud i min egen vogn efter mig.

Lørdag 5. okt. 1940. Fra 17.30 på gåtur til Yderholm Kro, hvor middag spises, evt. hjem med tog 22.03. Lad portør Nielsen hente mig i min vogn. Nøglen under min måtte. Bilen i garage på „Prinsen".

Det er næppe nødvendigt at kommentere disse udvalgte sedlers vidnesbyrd om overlægens ansvarsløshed på vagtdage, hvor han skal kunne være på sygehuset senest en halv time efter tilkaldelse. Der er 7 km til Yderholm, og turen går gennem skove, hvor biler ikke kan køre.

Der var i byen vitterligt fortalere for overlægen, for han havde en vis jovial jargon og en form for barok humor, der faldt i god jord hos en del af patienterne, men størstedelen af Køgenserne var meget utilfredse med ham, og sygehusudvalget arbejdede på at få ham fjernet. Men det var en håbløs opgave og gav heller ikke resultat.

Som bekendt er det meget svært at få en tjenestemand afskediget, og det var endnu sværere dengang. Hvis han ikke direkte begår noget ulovligt, f.eks. tager af kassen, lader det sig i praksis ikke gøre. Det skal organisationerne nok sørge for, og i dette tilfælde ville Speciallægernes Organisation og Den alm. danske Lægeforening nok støtte overlægen. At godtgøre, at en overlæge udfører dårligt og uforsvarligt arbejde, er i virkeligheden ikke muligt, navnlig når man som læge har tavshedspligt over for alt, hvad der vedrører patientbehandling. Alt dette vidste jeg særdeles vel, og jeg vidste også, at hvis jeg offentligt søgte at få min chef fældet, ville det være svært at få en hospitalsstilling i fremtiden. Men selvfølgelig gjorde jeg da alt, hvad jeg kunne, for at patienterne skulle havde det rart på sygehuset, og jeg tror, jeg havde et godt navn ude blandt folk.

Men hvordan lykkedes det så alligevel til sidst at udvirke overlægens afskedigelse, uden at min andel deri blev åbenbar? Jeg var klar over, der måtte arbejdes ad bagveje og i det skjulte. Jeg tænkte meget over det, og omsider fandt jeg en løsning.

Som nævnt kunne han kun med sikkerhed fældes på noget direkte ulovligt, han havde gjort, og her havde han faktisk et svagt punkt. Hvis en kvinde ønskede at få en abort foretaget, hvad der dengang var kriminelt, gav overlægen gerne vedkommende kinin eller andre (svagt) livmodersammentrækkende præparater (hvad jeg i virkeligheden havde sympati for), men han var så uforsigtig at indføre det i journalerne. Det gav mig idéen til aktionen, men problemet var, at jeg var bundet af min tavshedspligt.

Jeg diskuterede sagen meget med min kone, der var lige så oprørt som jeg over den menneskeforagt, overlægen udviste. Det endte med, at jeg undfangede en plan: Min kone udbad sig en fortrolig samtale med overlærer Poul Jørgensen, som var formand for sygehusudvalget, der som omtalt var meget utilfreds med overlægen. Vi aftalte nøje, hvordan hun skulle udtrykke sig.

Hun fortalte så formanden, at hun henvendte sig til ham uden min tilladelse eller viden og berettede i almindelighed om rædslerne på sygehuset, og især at hun ikke kunne holde ud at høre smerteskrig fra de forpinte patienter. Endelig meddelte hun lidt en passant, at jeg havde røbet over for hende, at der blev foretaget illegale aborter på sygehuset. Han lovede ubetinget tavshed, et løfte han holdt.

Derefter skete der en masse på lukkede møder i sygehusudvalget, i byrådet og i Sundhedsstyrelsen, som jeg intet kendte til, men en dag dukkede amtslægen for Københavns Amt op på Køge Sygehus. Han var min lægelige foresatte. Han havde barsk mine på og forlangte en personlig samtale med mig. Den fandt sted i min lejlighed. Han fortalte, at Sundhedsstyrelsen havde fået oplysning om, at der skulle finde mange kriminelle aborter sted på Køge Sygehus, og han forlangte nu en klar udtalelse fra mig om dette. Jeg lod, som om jeg blev overrumplet, og sagde, at jeg kun huskede 2 tilfælde, der havde fundet sted for nylig, men derefter klappede jeg i og nægtede helt at udtale

mig, før jeg havde fået direktiver fra min forening. Jeg kontaktede omgående telefonisk formanden for Foreningen af Yngre Læger og tog samme eftermiddag med tog til København.

Jeg talte længe med formanden for Foreningen af Yngre Læger på dennes privatbolig i København og satte ham ind i forholdene på Køge Sygehus, men selvfølgelig uden at nævne noget om min personlige aktion. Jeg var klar over, at disse oplysninger ville gå videre til Den alm. danske Lægeforenings Hovedbestyrelse og påvirke dens holdning til sagen. Han kom til den konklusion, at jeg kunne tillade mig - når det nu var kommet frem - at nævne navnene på de 2 abort-patienter over for overlægen, hvis han krævede det, men at jeg iøvrigt ikke måtte udtale mig, medmindre en domstol forlangte det. Det gik således ganske, som jeg havde håbet og ventet.

Da jeg kom tilbage til Køge, meddelte jeg overlægen efter hans ønske navnene på de to patienter. I begge tilfælde drejede det sig om kvinder, der af overlægen havde fået ordineret kinin og forskellige andre piller, som havde en tvivlsom virkning som abortivum, men hans hensigt med at give pillerne var jo åbenbar. Jeg havde skrevet journalerne uden at anføre nogetsomhelst om patienternes abortforsøg, men overlægen havde misbrugt en patients tillid og tilføjet en række unødvendige enkeltheder, bl.a. om en dame, der havde forsøgt at fremkalde abort hos den stakkels kvinde ved sæbeindsprøjtninger i livmoderen. Overlægen nægtede i første omgang at udlevere journalerne til myndighederne, men han blev nu af myndighederne truet med politisag, og så udleverede han begge journalerne.

Enden på det hele blev, at overlægen blev afskediget, men han slap for straf. Til gengæld undlod lægeforeningen at modsætte sig hans afskedigelse. Jeg tror ikke, at den spinkle abortsag har været afgørende for beslutningerne, men den satte gang i sagen og bevirkede, at Sundhedsstyrelsen og lægeforeningen kom ind i billedet. Væsentligst har nok været de vidnedsbyrd, Sygehusudvalget i Køge har kunnet fremskaffe, og jeg tænker mig, at Frøken Rolsteds notater har haft stor betydning.

Der fandt imidlertid et voldsomt tovtrækkeri sted mellem overlægens tilhængere og modstandere i byrådet, og man måtte to gange udskyde opsigelsen og bede ham fortsætte midlertidigt, indtil der var ansat en ny overlæge. Samtidig fik overlægens tilhængere gennemført, at oversygeplejerske frøken Rolsted også blev afskediget, officielt "for at stille den nye overlæge frit". Oversygeplejersken protesterede over for byrådet, og da byrådet nu opdagede, at hun var blevet afskediget, uden at det dertil nødvendige 2/3's flertal havde stemt for det, måtte byrådet annullere hendes opsigelse. Al denne forvirring og disse hovedløse afgørelser gjorde, at Køge blev til grin for hele landet, og Berlingske Tidende var ikke sen til at reagere med tegning og tekst af Jensenius og Ærbødigst.

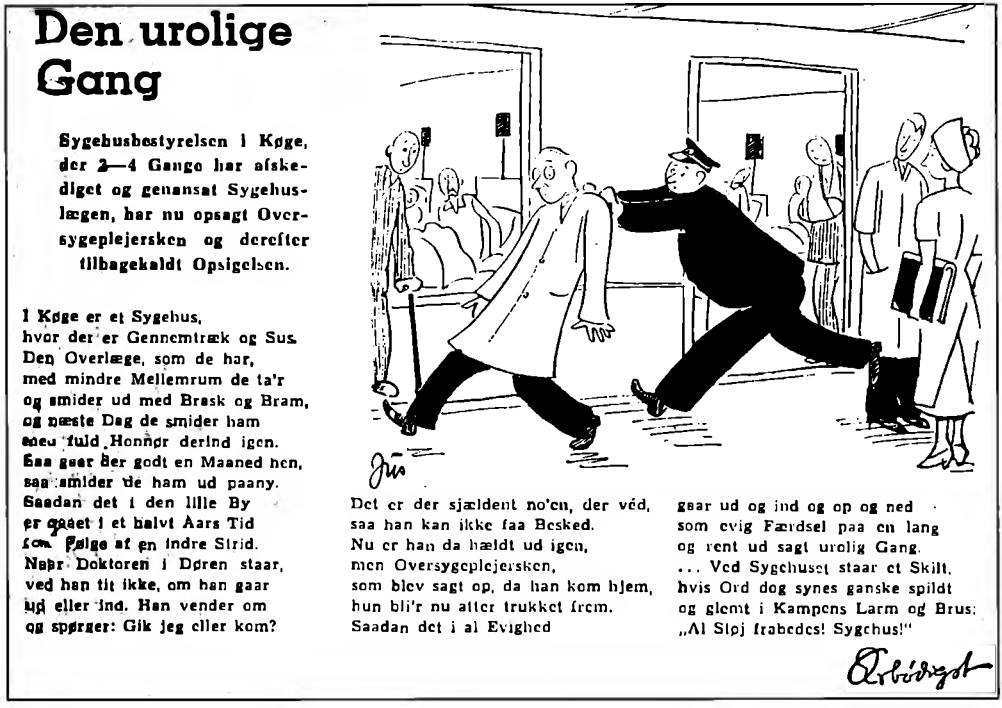

Tegning fra Berlingske Tidende 1943.

1. August 1941 slog endelig timen for overlægens tid på Køge Sygehus, og en ny overlæge blev ansat, og der faldt tilsyneladende ro over sygehuset. På

det tidspunkt var jeg forlængst rejst. Min indsats ved overlægens afskedigelse er en vel skjult hemmelighed, der faktisk her åbenbares for første gang.

Men så faldt der endnu en bombe. Med kvalificeret flertal vedtog Køge Byråd sidst i marts 1943 at afskedige oversygeplejerske frøken Rolsted.

Netop som frøken Rolsted mener at have vundet kampen mod overlægen og står med sejrens palmer i hænderne og nu skal til at opbygge et velfungerende sygehus, bliver hun vraget og må se sin livsdrøm briste. Det vil blive meget svært i den alder og på baggrund af skandalen om Køge Sygehus at få en ny stilling. Magtmidler har hun ikke flere af. Hun har endnu kun én ting at sætte ind: Sit eget liv. Og det gør hun.

I week-end'en har hun fri. Hun bekendtgør, hun vil rejse til København i week-end'en og siger farvel til sine nærmeste bekendte på sygehuset. Mandag morgen møder hun ikke på sygehuset. Hendes dør er låset indefra. Døren bliver sprængt, og i sengen finder man den døde oversygeplejerske, der har taget en stor dosis sovetabletter. Hun har sørget for, at der ville gå så lang tid, før hun blev fundet, at det ikke var muligt at genoplive hende. På hendes skrivebord ligger en oversigt over hendes ejendele, et brev til hendes stakkels gamle mor og et brev til Sygehusudvalget, som ikke var behageligt - samt et stykke papir, hvor hun skriver, det er hendes ønske, at bankdirektør Andreas Buch fra Andelsbanken og jeg i fællesskab skal tage os af hendes bo.

Atter en gang betræder jeg Køge Sygehus for sammen med den flinke Buch - i hvis bank jeg havde lånt de mange penge til at starte praksis for - at rydde op i frøken Rolsteds bo. Det viser sig at være et betydeligt arbejde. Vi brænder efter hendes ønske alle personlige ting, breve, fotografier o.s.v., som hendes gamle mor på Frederiksberg ikke har interesse i. Jeg bevarer naturligvis frøken Rolsteds notater vedrørende striden med overlægen for en sikkerheds skyld, hvis der senere skulle komme en retssag, men ellers samler vi alt af værdi sammen til en auktion, som bliver holdt senere, og som indbringer et par tusind kroner, en helt pæn sum dengang, der overgives fru Rolsted, som jeg iøvrigt måtte tage mig en del af.

Selvfølgelig vakte frøken Rolsteds død vældig opstandelse i Køge, men der kom ikke til at rulle hoveder i den anledning, så frøken Rolsteds sidste fortvivlede handling var for så vidt spildt. Men denne dygtige, hårde og stolte kvinde kunne ikke tage et sådant nederlag oven på sin årelange kamp.

Jeg slutter af med et par ord om frøken Iris Rolsted Nielsens mor, fru Harriet Rolsted Nielsen. Denne elegante, kultiverede, rejseerfarne og meget nationalt sindede ældre dame fejrede sin 70-års fødselsdag søndag 28. marts 1943 hos sin datter på Køge Sygehus. Jeg havde i den anledning skrevet en - synes jeg selv - meget morsom vise om fru Rolsteds liv, som vi sang på fødselsdagen. Det var en meget fornøjelig fest. Et par dage efter får frøken Rolsted meddelelse om, at hun er afskediget, og hun begår så selvmord lørdag 3. april. Kun 6 dage efter sin strålende 70-årsdag sidder den gamle ulykkelige fru Rolsted alene tilbage med en søn, der til hendes store sorg er korrespondent i Berlin for det danske nazistiske blad "Fædrelandet". Jeg forstår ikke, frøken Rolsted kunne nænne det.

Jeg skal gerne erkende, at jeg har været betænkelig ved at fremkomme med disse oplysninger om overlæge-striden i Køge, men jeg mener at kunne forsvare det under hensyntagen til, at der nu er gået 50 år, siden hændelserne fandt sted, og at de involverede hovedpersoner er døde for mange år siden. Det kan måske være lærerigt for nutiden at erfare, hvilken uhyggelig enevældig magt en overlæge dengang havde, og hvilke fortvivlede midler der for 50 år siden måtte tages i brug for at få udskiftet en offentligt ansat person, der ikke fungerede tilfredsstillende.

Praksis i Lille Skensved

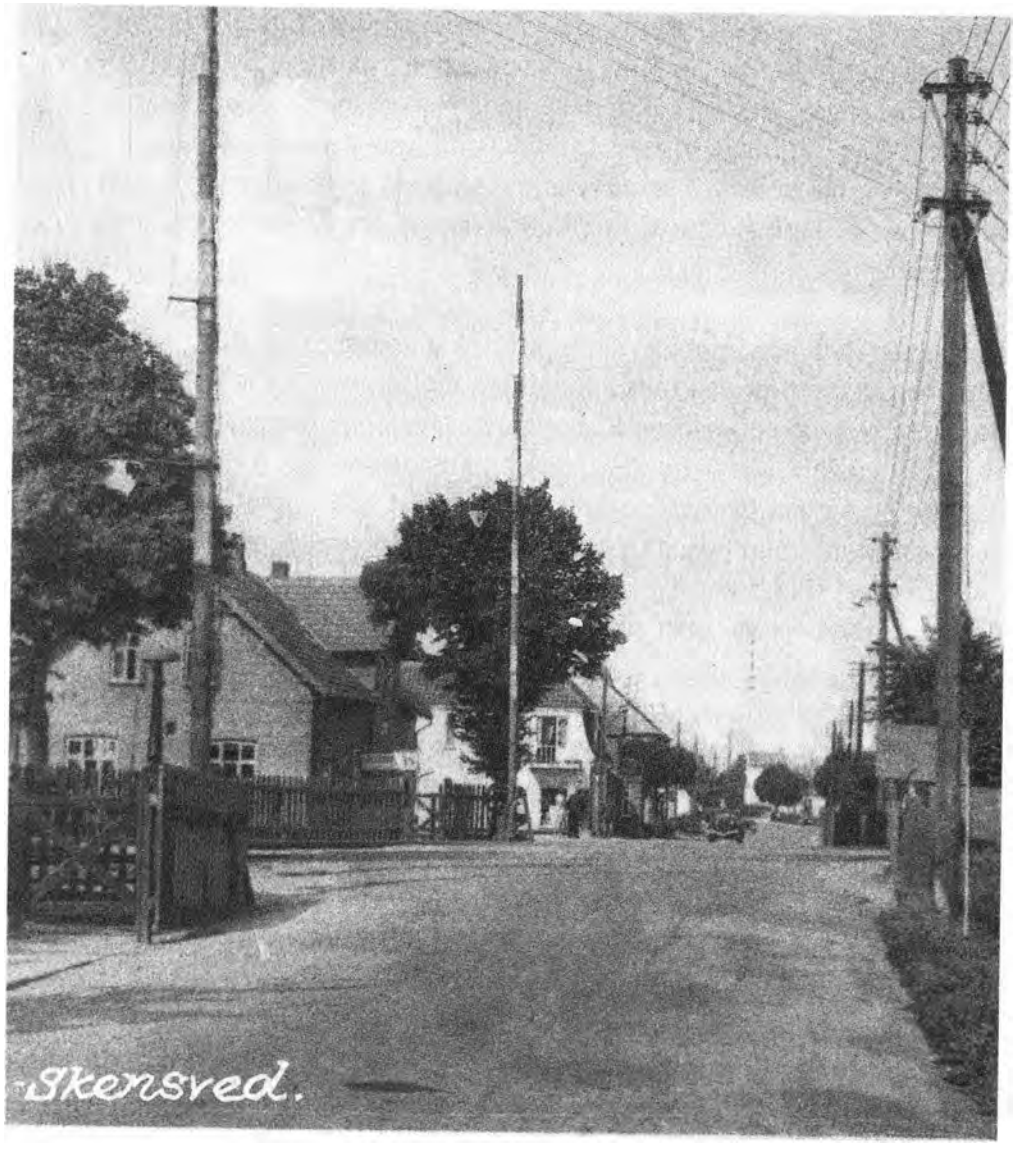

Praksis påbegyndes

Da Danmark blev besat 9.april 1940, tømtes næsten alle sygehuse, fordi patienterne ønskede at komme hjem, og efterhånden opstod der en betydelig arbejdsløshed blandt de yngre læger. I 1941 var der 100-200 arbejdsløse yngre læger, og dengang var der intet, der hed arbejdsløshedsunderstøttelse for læger. Det var mit ønske, når mine to års ansættelse på Køge Sygehus (som ikke kunne forlænges) sluttede, at få mere uddannelse i intern medicin, og jeg søgte derfor flere stillinger, bl.a. en kandidatstilling ved medicinsk afdeling i Slagelse og en medicinsk 2. reservelægestilling på sygehuset i Roskilde, men forgæves. Til en kandidatstilling kunne der på det tidspunkt være over 100 ansøgere!

Der var simpelt hen intet andet at gøre end at nedsætte sig som praktiserende læge hurtigst muligt. Jeg undersøgte først muligheden for at købe en praksis, og jeg så bl.a. på en praksis i Kalundborg, men de få praksis, der var til salg, var enten for dyre eller - for de flestes vedkommende - alt for dårlige. Jeg havde kone og barn at forsørge, og det var pinagtigt nødvendigt for mig at skaffe et levebrød, når min hospitalsstilling udløb til forsommeren 1941. Jeg måtte altså finde et sted, hvor jeg kunne nedsætte mig på bar bund. Det var tilladt den gang, men der var intet sikkerhedsnet.

Vi var mange yngre læger, der i 1941 var i den situation. Rundtom i landet prøvede vi at finde "huller" mellem de ældre læger, hvor vi kunne starte praksis, og det siger sig selv, at det ikke var populært hos vore ældre praktiserende kolleger, og at der ingen hjælp var at hente der. Vi blev meget træffende kaldt "faldskærmslægerne".

Jeg anskaffede mig en oversigt over antallet af sygekassemedlemmer i de forskellige byer og sogne på Sjælland og fandt i Lægeforeningens Årbog antallet på og alderen af de praktiserende læger i de forskellige byer. Derefter anskaffede jeg mig detaljerede kort over en række områder, hvor jeg håbede, at en ny, energisk læge kunne klemme sig ind mellem de gamle kolleger, bl.a. i eg-

nen omkring byerne Vordingborg, Køge og Slangerup, og jeg tegnede så cirkler ud fra disse byer og beregnede antallet af sygekassepatienter pr. læge.

Til sidst kom jeg til det resultat, at chancen var bedst i Slangerup. Der praktiserede kun én læge i byen. Jeg undersøgte forholdende lokalt, talte med sognerådet og sygekassen og så også på hus og lejlighed i Slangerup. Ganske vist havde jeg ingen penge, men min egen far og en far til en af mine venner kautionerede i fællesskab for en kassekredit på 20.000 kr., et meget stort beløb dengang, men bestemt ikke for stort til at klare udgifterne de første 2 år i praksis, for først efter denne tid kunne man - hvis man var heldig - påregne, at lægevirksomheden kunne løbe rundt. Det hele var et nødvendigt, men overordentlig risikabelt foretagende.

Jeg traf den endelige beslutning og bekendtgjorde i "Ugeskrift for Læger", at jeg i foråret 1941 ville nedsætte mig som alment pratiserende læge i Slangerup. Sådan bar man sig ad dengang i forsøget på at holde andre "faldskærmsfolk" væk fra det udvalgte sted. Stor var imidlertid min forfærdelse, da 2 uger senere en anden læge bekendtgjorde i ugeskriftet, at han ville nedsætte sig i Skævinge, der ligger ret få kilometer nord for Slangerup. Det var faktisk samme chance, han var ude efter. Der kunne afgjort ikke trives to nye læger i dette område. Jeg havde endnu ikke bundet mig til en lejlighed i Slangerup og måtte nyvurdere situationen grundigt - og hurtigt.

Jeg gav mig så til pøny at undersøge Køges omegn, især muligheden for at en læge kunne trives på Skensved-egnen. Jeg havde som nævnt haft den mulighed i tankerne før, men opgivet den, da 4 unge læger havde prøvet tidligere. De 2 havde nedsat sig i selve Lille Skensved, de andre 2 i Havdrup, hvor der i forvejen praktiserede en læge. Alle 4 var gået i stykker på opgaven og havde måttet rejse derfra med tab.

Trods disse dystre varsler fandt jeg, at der alligevel måtte være rimelige chancer for, at der kunne trives en læge i Lille Skensved. Det er en tæt befolket, frugtbar egn, og der er fra byen 7-8 km til Køge og 4 km til Havdrup, og der er langt til lægerne mod nord og sydvest. Jeg talte med Højelse Sygekasse og

Højelse Sogneråd (Lille Skensved lå dengang i dette sogn, nu er det Køge kommune), og de var interesseret i at få en læge i sognet.

Trine Lyngsgaard fra Kirke Skensved med sine 3 børn i 1914. Til højre den ældste søn Peder med sin kone Kristine (min fars søster) og datteren Karen. Til venstre datteren Margrethe med sin mand grisehandler Lars Peter Nielsen og deres børn Asta, Else og Julie. Bagest den yngste søn Peter med sin kone Johanne.

Dertil kom en meget væsentlig ting. I hele min drengetid havde mine forældre ofte taget mig med på besøg hos familie og venner på Havdrup-Skensved egnen. Far var som før nævnt født i Ølsemagle og havde fra sin tid der som tjenestedreng og senere som tømrer venner i Ølsemagle og Højelse, især på Arnhøjgård ("Søskendegården") i Ølsemagle. Derudover boede min faster Kristine, min fars eneste søster, i Havdrup, hvor hun var gift med Peder (på Østsjælland udtalt "Per") Lyngsgaard, der var søn af Trine, som drev en lille købmandsforretning i Kirke Skensved. Hans søster, Margrethe, var gift med grisehandler Lars Peter (udtales af østsjællændere "Las-Peter") Nielsen i Lille

Skensved, og hans yngre broder, Peter Lyngsgaard, var min fars gamle ven fra ungdomsårene. (Jeg har altid syntes, det var noget uopfindsomt af gamle Trine i Kirke Skensved, der kun havde to sønner, at døbe den ene Peder og den anden Peter!). Jeg kendte derfor egnen og adskillige af beboerne, som jeg satte meget pris på, og Lars Peter Nielsen ("Grise-Las Peter") opfordrede mig direkte til at nedsætte mig i Lille Skensved.

Min onkel Per (Peder Lyngsgaard) i Havdrup var iøvrigt en usædvanlig dygtig og initiativrig mand, selv om han ingen uddannelse havde fået. I hans hus på hovedgaden i Havdrup Stationsby drev han både barberforrretning og boghandel. Han spillede fløjte og violin til fest og komponerede små melodier og f.eks. ouverturer. Han var en ivrig radikaler og deltog aktivt i sognets kulturliv.

På baggrund af alle disse overvejelser besluttede jeg til sidst at starte praksis i Lille Skensved, og jeg lejede stueetagen i et hus ved stationen i byen.

1.april 1941 forlod jeg Køge Sygehus. Men inden jeg påbegyndte praksis i Lille Skensved, tog jeg først en uge (1.-7. april) til dr. Holger Bisgaard i Glamsbjerg på Fyn, hvor jeg boede hos hans amanuensis, min gamle klassekammerat Heinrich Seedorff. Bisgaard var en praktiserende læge med en mægtig praksis, men først og fremmest var han berømt i hele kongeriget for sin mirakuløse behandling af skinnebenssår. Dengang behandlede lægerne skinnebenssår med omslag og langvarigt sengeleje, og det hjalp til Wandsbeck, men Bisgaard havde fundet ud af, at der skulle elastiske bind og gangtræning til for at hele skinnebenssår. "Ro er død, bevægelse er liv", sagde han til mig. Han var en stor karakterfuld mand med et løveansigt, og det var en fornøjelse og meget lærerigt at opholde sig hos ham i konsultationen hver dag. Der kom hundredvis af ulykkelige mennesker fra hele landet med de frygteligste ben, og de lærte selv at vikle de kraftige bind på benene og vandrede så op og ned ad den berømte store høj i hans have. Hurtigt blev de på den måde smertefri, og langt de fleste kom sig faktisk.

Den første lægebolig i Lille Skensved, juni 1941.

Bisgaard havde skrevet en tyk bog - som han forærede mig et eksemplar af - om sine iagttagelser og resultater, og han havde egentlig håbet, den ville blive anerkendt som en doktordisputats, men nej. Man ville ikke acceptere teorier eller behandlingsresultater, fremsat på en uortodoks måde af en praktiserende læge, og der skulle gå mange år, før Bisgaards metode blev taget i brug af speciallægerne. Og da var han død. Det var blodig synd for ham, men meget typisk for situationen på bjerget. Jeg lærte meget af Bisgaard og har senere både i Lille Skensved og i Jægersborg været i stand til at hjælpe mange patienter med benlidelser, også fjerntboende, der havde hørt fra andre patienter om mine resultater.

8. april 1941 begyndte jeg så praksis i Lille Skensved på en lille vej ved navn Fabriksvej, der er en sidevej til Knudsvej tæt ved stationen. Lejligheden bestod af 3 værelser, hver på knap 4 gange 4 meter, der anvendtes henholdsvis som dagligstue, soveværelse og konsultationsstue. De to stuer kunne opvarmes med kakkelovne, hvori man på landet under krigen kun kunne fyre med

tørv. Dertil kom et nogenlunde stort køkken med brændekomfur, en lille entré og et ganske lille venteværelse, der opvarmedes med en elektrisk ovn, som stod i vindueskarmen. Der var intet badeværelse, men et lille WC. På 1. sal var der et diminutivt pigeværelse. Her boede og praktiserede jeg to et halvt år, bl.a. i den koldeste vinter, Europa har oplevet. Garage lejede jeg hos Rasmus Jensen på Knudsvej.

Jeg fik et mundret telefonnummer, Skensved 35, og købte en brugt DKW med grønt trækarosseri. Den kostede 1.700 kr., og det var en dejlig vogn. Den kunne køre på næsten alt, hvad man kunne hælde i benzintanken under krigen. Ofte var den ganske vist svær at få til at starte, men den vejede ingenting, så jeg kunne let selv løbe den i fart og så springe ind på forsædet og sætte motoren til. Om vinteren kogte vandet i køleren tit over, og der stod en dampstråle op fra den, men så puttede jeg blot en masse sne ned i køleren, og så kørte den rare grønne bil fint igen. Der var selvfølgelig hverken varmeapparat eller vinduesvisker endsige vinduesvasker på vognen, så i snevejr eller tåge måtte jeg gnide glycerin på forruden eller - bedre - kigge frem ved at stikke hovedet ud af venstre siderude. Det hjalp selvfølgelig, at under krigen måtte ud over ambulancer og politibiler stort set ikke andre end læger og dyrlæger benytte benzindrevne vogne. Det var naturligvis en noget blandet fornøjelse at sætte sig ind i denne iskolde vogn en vinternat, når man stod lige ud af sengen, men det var en taknemmelig og glad lille bil, der aldrig svigtede helt, så der opstod et varmt venskab mellem os. Trods det at jeg nok behandlede min DKW noget hensynsløst, bl.a. smurte jeg den sjældent, holdt den tappert ud, til krigen efter 4 år var forbi. Man sagde også dengang, DKW betød "Das kleine Wunder". Det er i dag frygteligt at tænke på, at jeg kun var optaget af at banke min praksis op, så jeg i de år aldrig nogen sinde fik taget et fotografi af denne lille utrættelige bil.

Fra den første dag var jeg klar over, at jeg måtte sætte alle sejl til, for at jeg hurtigt kunne få skabt en praksis, der var stor nok til, at jeg og min familie kunne leve af den. Det var vigtigt hurtigt at blive kendt og populær og at være venlig, forstående, hjælpsom, omhyggelig, dygtig og heldig i min behandling. Jeg havde et ret godt ry - mener jeg - fra min reservelægetid på Køge Sygehus, og adskillige af egnens beboere kendte mig fra den tid, og det kend-

skab var naturligvis til stor gavn for mig. Jeg førte omhyggeligt kartotek over de mennesker, jeg traf eller hilste på, og også over deres indbyrdes slægtsforhold. På en sådan egn er de fleste i familie med hinanden, og det gjorde et godt indtryk, at jeg ofte, når jeg traf nye mennesker, kunne fortælle dem, at jeg kendte en hel del af deres slægtninge.

Det var givetvis betydningsfuldt, at mine patienter fik indtryk af, at jeg ikke bare var en studeret, højrøvet mand fra København, men et menneske, der interesserede sig for dem selv og deres levevis. Og det gjorde jeg virkelig. Jeg meldte mig ind i den lokale landboforening og var med til alle markvandringer. Jeg syntes, det var spændende, og jeg lærte en masse om landbrug. Tit har jeg kunnet imponere folkene på en gård, hvor jeg aflagde besøg, med nogle korrekte småbemærkninger om deres køer eller roer eller sædens trivsel på deres mark. Som læge blev jeg hurtigt klar over, at man skal kunne egnens sprog, og man skal have lyst og evne til at sætte sig ind i andre menneskers tankegang; og frem for alt skal man vide, at ikke to mennesker er ens. Helt uvæsentligt har det således ikke været, at min far stammede fra Ølsemagle kun 1 km fra Lille Skensved. Adskillige af de ældre huskede far, men jeg var forsigtig med at dyrke dette for meget. Man kan gisne om, hvorvidt en mystisk, mig ukendt slægtskabsfølelse, et blodets bånd, har medvirket til at trække mig til netop denne egn.

Befolkningen på Østsjælland er meget venlig og åben og gæstfri, og jeg blev særdeles pænt modtaget næsten overalt på egnen. Jeg fik hurtigt venner i byen, og mange af mine patienter kom efterhånden til at stå mig nær. Grisehandler Lars Peter Nielsen og Margrethe forblev dog nok mine mest trofaste venner. Højelse Sogneråd udnævnte mig omgående til formand for sundhedskommissionen i Højelse kommune.

Den allerførste dag, jeg åbnede praksis, kom der et aftenbesøg til Solrød, 2. dag et besøg og en konsultation, 3. dag en konsultation, 4. dag et besøg, 5. dag et besøg, 6. dag 2 konsultationer og 2 besøg!, 7. dag et besøg, 8. dag slet ingenting, 9. dag 3 konsultationer, 10. dag en konsultation, 11. dag 2 konsultationer. Derefter gik det fremad. 22. april var der 5 ydelser, 6. maj 9 ydelser,

men 7. maj var der slet ingenting - men da var der også snestorm! Til gengæld var der dagen efter 8 konsultationer og 2 besøg.

30. maj 1941 var der 14 ydelser, deriblandt besøg hos Helge Kjærulff-Schmidt på Jersie Strand, som vi senere kom en del sammen med. Denne store kunstner og humorist, der også skrev smukke, følsomme digte, viste sig i privatlivet at være helt naturlig og hyggelig og - heldigvis - ikke spor "morsom". 13. juni er der kun 4 ydelser. 14 juli er en rekorddag med 13 konsultationer og 6 besøg, men endnu 9. august er der en dag med kun 1 konsultation og 2 besøg. Men det gik altså pænt fremad.

På den tid fandtes der i Danmark 2 slags sygekasser med vidt forskellig betalingsform til lægen: Takst I og Takst II.

I takst I-kasserne var patienterne bundne til lægerne for et år ad gangen (ligesom det er tilfældet i dag overalt i Danmark i gruppe I), og lægen fik (i modsætning til i dag) kun et fast honorar for hver enkelt af disse patienter. Sådan var ordningen i Højelse kommune, hvor jeg boede, og i Kirke Skensved, Ølsemagle og Havdrup. I de lidt fjernere sogne såsom Jersie, Solrød og Ejby-Dalby var der takst II-ordning, og her fik lægen et honorar pr. ydelse, og patienten kunne hver gang vælge, hvilken læge han ville have. Endelig var de mest velhavende "privatpatienter". De var forholdsvis få, men de var slet ikke i sygekasse og kunne naturligvis altid benytte, hvilken læge de ville, og de betalte efter regning fra lægen.

Kassererne i de mange små land-sygekasser var dygtige folk, der udførte et betydeligt arbejde for en ussel løn. De havde kassererarbejdet som et bijob. De modtog hvert kvartal fra alle medlemmerne kontingent og noterede til- og fraflytning, hvoraf der var mange for karlenes og pigernes vedkommende. Hvert nytår ordnede de lægeskifte og skulle derefter sende en lang, nøjagtig liste til hver eneste af de læger, der havde sygekassemedlemmer, hvor samtlige medlemmer var noteret med navn og adresse. Hvert kvartal sendte kasserne afregning til lægerne. Alt dette foregik i hånden. Skrivemaskiner kendte man ikke. I takst II-kasserne skulle sygekassemedlemmerne, hver gang de ønskede at søge læge, først hente en seddel hos kassereren. De betalte til ham

25 eller 50 øre for en konsultation og 50 øre (i en enkelt kasse 1 kr.!) for et sygebesøg. Disse små beløb var imidlertid nok til, at medlemmer i takst II-kasser kun benyttede læge halvt så hyppigt som medlemmer i takst I-kasser! Lægernes honorarer blev sædvanligvis indbetalt på giro, men en af kassererne, husmand Ole Hansen, fra Kirke Skensved kørte stadig - selvfølgelig på cykel - hvert kvartal rundt til alle lægerne i Køge, Lille Skensved, Havdrup, Viby og Karlslunde og betalte deres tilgodehavender i rede penge i deres konsultationtid efter at have ventet tålmodigt i venteværelset, til det blev hans tur!

Fra starten i april 1941 kunne jeg således behandle privatpatienter og patienter i (de ret fjerntliggende) takst II-sogne, men den største gruppe patienter, sygekassepatienterne i Højelse og Ølsemagle sogne, var bundne til deres læger, der overvejende boede i Køge, og kunne først skifte læge til januar 1942. Der var ca. 1.200 sygekassepatienter i Højelse sogn, hvoraf omkring halvdelen boede tæt ved og rundt om Køge by. For dem var det naturligt at vælge en læge i Køge. Det var således helt afgørende, hvor mange af de resterende ca. 600 sygekassemedlemmer, som boede i den nordvestlige del af sognet, der ville vælge mig til læge til nytår 1942. Nu skal der jo normalt meget til for at få folk til at skifte læge, så det var en stor dag for mig, da jeg erfarede, at halvdelen - ca. 300 - af de voksne beboere i Lille Skensved og omegn havde skiftet fra deres gamle læger over til mig fra 1. januar 1942. Det havde til følge, at jeg allerede fra 1. februar 1942 kunne leve af, hvad jeg tjente. Og det var opnået på kun 9 måneder! Jeg har senere fået oplyst, hvordan de flere hundrede "faldskærmslæger" i Danmark under krigen klarede sig, og det viste sig da, at jeg var den, der havde klaret mig næstbedst af dem allesammen.

Efterhånden kom jeg langt rundt på mine sygebesøg fra Lille Skensved. Mod nordøst blev jeg læge for de fleste patienter i Jersie og en del i Solrød og på Jersie Strand og Solrød Strand, hvor der dengang ingen læge var, og hvor der var meget at gøre i ferietiden. Jeg havde mange patienter i Ølsemagle, men selvfølgelig flest i Højelse kommune, hvor praksis strakte sig helt ned til Lille Salby, men mest bredte praksis sig langs amtsvejen, der fører fra Lille Skensved til Ejby og Spanager. Jeg fik særlig mange patienter i Ejby sogn, der omfatter Ladager, Ejby og Spanager, men der kom efterhånden også mange pa-

tienter i Kirke Skensved og Havdrup. Jeg fik enkelte patienter i Ølby, Køge, Lellinge, Bjæverskov, Kløvested og Valore.

Selve Lille Skensved ligner i øst-enden mange andre danske stationsbyer med forretninger langs hovedgaden. Ved stationen ligger på hovedgaden Skensved Hotel. Men dets virksomhed som kro og overnatningssted var meget begrænset. Ved husets bygning var det nemlig lykkedes den dengang meget magtfulde og udbredte afholdsbevægelse at få lagt en servitut på hotellets grund, der forbød indbæring af alkohol på grunden. Det var derfor ikke muligt i mere tolerante tider at give hotellet alkoholbevilling, så det anvendtes mest til "kaffebord". Afholdsforeningen med navnet "Hedens Pryd" eksisterede stadig og havde mange medlemmer. Man kunne nemlig være passivt medlem!. Så behøvede man ikke at overholde afholdsreglerne, men kunne til gengæld deltage i afholdsforeningens nytårsfest, der ansås for egnens bedste.

I Lille Skensved på vejen til Højelse lå en stor, pæn bygning, der kaldtes "De Gamles Hjem", hvor der boede pensionister, som dengang kaldtes "aldersrentenydere", fra Højelse sogn og et par nabosogne. Hjemmet blev ledet af den dygtige og venlige forstanderinde, frøken Helga Sylvestersen, der havde en "finnepige", som hed Leila, der var en af vore børns bedste legekammerater. "Finnepiger" var finske børn, der under de vanskelige forhold i Finland under krigen kom som plejebørn i danske familier, hvor mange af dem (ligesom "Wienerbørnene" under 1. verdenskrig) blev boende efter krigen. De gamle og ofte svage og udslidte landboere fik et godt liv på hjemmet, men de var ikke alle lige aflægs. Jeg husker f.eks. en af beboerne, en tidligere gartner, der gjorde en 36-årig kokkepige gravid. Han og pigen blev gift og flyttede ind i en lille lejlighed, hvor de vist klarede sig udmærket.

Men den vestlige del af Lille Skensved er endnu præget af, at det oprindelig var en landsby, og der ligger stadig adskillige gamle gårde som Kastaniegården, Ejlegården, Krogården og Aagården. Ude mod øst ligger Køge Bugt, som man kan se fra byen. 1 km syd for Lille Skensved ligger Højelse Kirke, der er smuk og højt beliggende. Den har festlige kalkmalerier, og der er herfra vid udsigt til det skønne landskab mod syd og syd-vest med Ejby Skov, Ejby Mose og Køge Ås med Lellingeskoven og Lellinge Å.

Magnus Hansens sølvbryllop 7. november 1941 på Hotel Hafnia i Køge. Foran i midten ses sølvbrudeparret med deres to sønner og 3 døtre. Gæsterne er helt overvejende egnens beboere.

Det var dejligt om sommeren at køre rundt på de frugtbare,grønne jorder og lære alle de små side- og markveje at kende og besøge de mange smukke, gamle gårde. Jeg husker stadig dejlige ture i den stille juninat, når jeg kørte hjem efter et sygebesøg på Jersie Strand ad den om dagen ikke særlig spændende, snorlige Egedesvej, hvor den blomstrende vilde kørvel på begge grøftekanter dannede det skønneste sammenhængende hvide slør i den lyse sommernat. Dengang var der også dyr på landet, traktorerne dukkede først op - langsomt - efter krigen, så alt arbejde foregik med heste.

Der var ren luft og megen sol på landet, men på trods heraf fik landboerne dengang næsten aldrig sol på den del af huden, der til daglig er dækket af tøj. Deres ansigt og hænder og delvis arme var stærkt solbrændte, men de var oftest kridhvide på krop og ben og - for mændenes vedkommende - ofte også pande, da de som regel tog en kasket på hver gang, de skulle ud i det fri.

Jeg stod på særlig god fod med min nabo, forretningsfører Magnus Hansen, Lille Skensved og Omegns Foderstofforretning, der hjalp mig på mange må-

der. Jeg var sammen med et stort antal fremstående folk på egnen til hans sølvbryllup, der blev afholdt på Hotel Hafnia i Køge. Han var en stor og kraftig, dygtig og venlig mand. Efterhånden kom jeg også privat sammen med adskillige flinke landmænd og med præsterne Harald Kalf og Ulrich Balslev i henholdsvis Højelse og Ejby, men særlig knyttedes jeg til dyrlæge Knud Maegaard Jørgensen og hans søde og smukke kone Rigmor i Højelse. Han blev en af mit livs bedste venner, men han døde desværre alt for ung i 1950'erne efter en operation for mavesår.

En beboer i Lille Skensved må kunne kaldes "en Lille-Skensved'er". I tankerne har jeg af og til moret mig med i flertal at betegne beboerne i Lille Skenved som "Små-Skensved'ere", men jeg tro ikke, at en sådan benævnelse ville slå an på egnen!

Og mens krigen rasede videre uden for Lille Skensved, og Modstandsbevægelsen startedes, og mens min praksis voksede, kunne man hver sommer hele tiden høre lærkerne synge oven over markerne, hvor bondemanden pløjede sin jord med hesteforspand uden larmende maskiner.

Tysk propaganda

Den tyske propaganda hamrede selvfølgelig løs i Danmark, men den virkede ikke særlig begavet og var i det store og hele virkningsløs. Men der var måske nok enkelte undtagelser. Bl.a. udsendte tyskerne et uge- eller månedligt stort, flot blad, de kaldte "Signal", der havde mange farvetrykte billeder, som var trykt på fint papir, hvad der dengang var sjældent - og dyrt! Det var ganske dygtigt lavet, men jeg tror, at kun få danskere købte det.

KAMPTEGNET

Dansk Ugeblad til Kamp for Sandheden

Udgiver: AAGE H. ANDERSEN

Nummer 10 3. Aargang | Abonnementspris pr. Kvartal Kr. 3,90 frit tilsendt. Bestilling modtages af Posthusene eller direkte af Forlaget. Annonceprís pr. mm 30 Øre | 24. JULI 1941 | Redaktion og Expedition: Den ny Tids Informationsbureau, Jenslevsvej 8, Charlottenlund. Telefon: ORDRUP 4039. Ansvarshavende Redaktør: O. Eggers | 30 Øre

JØDERNE KLÆDES AF

Der var engang, og det er ikke ret længe siden, at danske Læsere blev underholdt med Historier, der omhandlede den mest forfærdende Uret mod Jøder. Disse Historier havde den ganske bestemte Hensigt at mobilisere det danske Folk til Forsvar for Jøderne ud fra den meget rigtige Antagelse, at en Dansker

U. S. A. - Sovjet - England

Del af forsiden på det tyske propagandaorgan "Kamptegnet".

I biograferne var også indlagt tyske forfilm, som - vistnok ret autentisk - berettede om de store tyske sejre og de frygtelige ruinbyer, som tyskerne efterlod dèr, hvor de havde mødt modstand. Det har nok gjort et betydeligt indtryk på danskerne, men jeg er ikke sikker på, det var til tyskernes fordel. Det er i det mindste det indtryk, jeg fik ved at lytte til "snakken" i Skensved og omegn. Egentlige tyske film med mere eller mindre tysk propaganda blev der naturligvis vist adskillige af i Danmark, men efterhånden som krigen skred frem, blev der flere og flere danskere, som principielt nægtede at se tyske film.

De danske aviser prøvede at holde sig nogenlunde neutrale, men var selvfølgelig svært hæmmede af den stadigvæk mere nidkære tyske censur, som ikke blot stoppede alle tyskfjendtlige artikler, men også alle sandfærdige nyheder, der talte til gunst for England og dets allierede. Og endelig tvang tyskerne også i adskillige tilfælde aviserne til at optage tyskvenlige meddelelser, der var usandfærdige. Men befolkningen vænnede sig hurtigt til at læse bladene med kritik og til at læse mellem linierne, hvor det hyppigt lykkedes danske journalister at indsmugle tyskfjendtlige oplysninger.

Danske Mænd!

De skandinaviske Folk har altid haft Trangen i sig til at lære andre Lande at kende. Gaar vi tilbage i Historien, opdager vi, at vore Forfædre, Vikingerne, drog ud til fjerne Lande. Som Erobrere eller Krigere, drog de afsted. For dem var Vaabenæren det højeste. Vi ved, at de trængte frem til Sortehavet, ja, endog erobrede Konstantinopel. Historien fortæller os endvidere, at de russisk-nordiske Fyrstehuse blev grundlagt af Vikingerne.

Vore unge Frivillige, der i Dag kæmper i Rusland, fortæller, at de der har fundet Gravhøje i stort Antal. Naturligvis har vore unge Soldater spekuleret over den Tanke, at de her staar paa en Jord, hvor vore Forfædre har kæmpet og blødt. „Da jeg saa Gravhøjene" fortæller en ung Frivillig „forstod jeg, at jeg befandt mig paa hellig Jord."

Efter haarde Krigsaar oprinder Fredens Dag igen. Opbygningsarbejdet begynder. Det udstrakte, russiske Land skal bidrage til at mætte Europa med Korn og dermed med Brød. Vor Landungdom faar her en stor Chance. Efter Krigens Afslutning kan de her nedsætte sig som Bønder, den sorte, frugtbare russiske Jord venter kun paa at blive dyrket. Enhver Frivillig, der har deltaget i Kampen mod Bolchevismen, kan, hvis han ønsker det, faa gratis Jord til Raadighed i Østomraaderne. Han bliver paa enhver Maade hjulpet ved Opbygningsarbejdet. De danske Frivillige har ligeledes Mulighed for at nedsætte sig som frie Bønder med egen Jord, efter at de har ydet deres Indsats i Kampen mod Bolchevismen.

En side fra indmeldelesskema til "Waffen SS" og "Frikorps Danmark" fra 1941.

Noget af det strengeste i den tyske propaganda var "Kamptegnet", som tydeligt var en oversættelse af det modbydelige tyske organ "Der Stürmer". For at denne detalje af besættelsestiden ikke skal blive glemt, gengiver jeg et stykke af en side af "Kamptegnet".

Det er tankevækkende nu 50 år efter besættelsen at gense den tyske propaganda for at få danskere til at melde sig til "Waffen SS" eller "Frikorps Danmark". Jeg gengiver en lille del af et sådant 4-sidigt indmeldelsesskema. Det taler for sig selv, men jeg vil dog gøre opmærksom på, at det stiller de frivillige i udsigt efter krigen at modtage erobret jord i Rusland som ejendom. De oprindelige indbyggere skulle tydeligvis forjages, ihjelslås eller gøres til slaver. En anden sag er, at de få overlevende, der fra Danmark naivt meldte sig til tysk krigstjeneste, efter krigen alle fik domme på mindst 4 års fængsel, mens de ansvarlige "samarbejdspolitikere" gik fri. Det var vi mange, der i 1945 var forargede over. Især virkede dette stødende, da den danske regering mere eller mindre direkte havde opfordret befolkningen til at melde sig til den tyske krigstjeneste f.eks. ved at stille avancementsbegunstigelse af tjenestemænd i udsigt eller ved at lade den danske øvertkommanderende officer være tilstede ved deres afrejse.

I krigens begyndelse trøstede vi danskere os med forskellige - måske lidt naive - rundskrivelser, der hjalp lidt med til at holde modet oppe, når det hele så nok så håbløst ud. Jeg gengiver her en seddel, der cirkulerede i 1941, og som senere viste sig af være mere genial, end man skulle tro, da den fremkom:

Historien gentager sig:

1789. Den franske revolution
: 15 år efter:
1804. Napoleon kommer til magten som kejser
8 år efter:
1812. Napoleon i Rusland
2 år efter:
1814. Napoleon oplever sit Waterloo.
1918. Den tyske revolution.
15 år efter:
1933. Hitler kommer til magten som rigskansler
8 år efter:
1941. Hitler i Rusland
2 år efter:
1943. Hitler ???

Og faktisk oplevede Hitler i 1943 sit Stalingrad, der betød det afgørende vendepunkt i krigen, selv om Tysklands endelige sammenbrud først indtraf 2 år senere.

Jeg kan også gengive en af de historier, der cirkulerede under krigen: Hitler, Göring og Göbbels gik en tur og kom til et sted, hvor der var et berømt ekko. Det ville de prøve, og Göring startede med at råbe: "Wer beherrscht die grosse Welt?", hvortil ekkoet svarede "Roosevelt". "Du er da helt umulig", sagde Göbbels, "lad mig prøve!" Han råbte så: "Wer ist die grösste Nation?", og så kom ekkoet "Zion". "Det har I ingen forstand på," udbrød den rasende Hitler, og så skreg han: "Wer bestimmt den Frieden?", og svaret kom: "Eden!".

Begyndende modstandsarbejde

I Lille Skensved gik min tid i stigende grad med forskelligt arbejde for modstandsbevægelsen. Egentlig aktiv modstand mod tyskerne ydedes kun af et meget lille mindretal af befolkningen, som ganske vist forøgedes noget det sidste halve eller hele år af besættelsen, hvor selv den mest sløve og dårligt orienterede kunne se, hvor det bar hen. Hvornår jeg selv begyndte at deltage mere aktivt i modstandsarbejdet, ved jeg desværre ikke, men jeg tog ret tidligt fat. Det er jo en grundlov i alt illegalt arbejde, at man intet skriftligt materiale må efterlade, og den regel har jeg selvfølgelig efterlevet.

Jeg startede - som vel de fleste - med at modtage og videresende såkaldte "illegale" blade, som jeg efterhånden modtog i ret betydelige oplag. Det drejede sig om "Frit Danmark", "Studenternes Efterretningstjeneste", "Danskeren", "Hjemmefronten", "De frie Danske", "Niels Jydes Breve", "Morgenbladet", "Information" og mange flere. Navnene på dem, der sendte mig bladene, kendte jeg ikke, og jeg kan i dag ikke huske, hvordan jeg opnåede kontakt. Det var jo dengang ønskværdigt, at man vidste så lidt som muligt om navne og adresser. Det, man ikke vidste, kunne jo selv den stærkeste tortur fra Gestapo ikke få ud af en.

Ganske som jeg i begyndelsen af krigen betalte en vis lille procentdel af min månedsløn til Finlands frihedskamp, betalte jeg senere et fast beløb til frihedsbevægelsen, ligesom jeg samlede penge sammen hos et par beboere til samme formål. De illegale blade og også adskillige illegale bøger, jeg modtog, lagde jeg i kuverter uden afsenderadresse og videresendte dem til en lang række personer i Lille Skensved, Køge og omegn, naturligvis fortrinsvis til dem, jeg anså for at have størst indflydelse. Efterhånden gik der faktisk mange penge til frimærker! Jeg modtog så mange blade, op til 30 eksemplarer af et enkelt nummer, at det til sidst blev for besværligt at skrive adresser med fordrejet håndskrift, selv om jeg ellers blev ganske dygtig til det, og jeg tog derfor næsten dagligt ind til min ven, skibsmægler Carl Müller, Havnen 13, Køge, som havde en illegal skrivemaskine. Her skrev jeg så adresserne på konvolutterne,

hvorefter jeg afsendte brevene fra flere postkasser i Køge, således at jeg blev noget sværere at efterspore.

Carl Müller

Med Carl Müller har jeg forøvrigt en aften været til hemmelig biografforestilling i et privat hjem på Bagsværd-kanten sammen med temmelig mange andre mig ubekendte personer. Vi betalte en betydelig sum - til modstandskampen - for at komme ind, men så til gengæld nogle herlige film, der gjorde tykt grin med tyskerne. Det var vel egentlig tåbeligt at løbe en sådan unødvendig risiko, men det var skægt.

Vi, der blev klassiske eller matematiske studenter fra Østre Borgerdydskole i 1930, havde siden da mødtes én gang årligt (og det har vi fortsat med i over 60 år!), og det gjorde vi også under krigen trods alle rejsevanskeligheder. Men iøvrigt besluttede vi på vores årlige møde i 1943 at udvide vores klasseklub til en understøttelsesforening, således at klassekammeraterne i fællesskab ville tage sig af koner og børn til dem af os, der blev taget af Gestapo eller måtte gå under jorden eller flygte til Sverige. Det var en stor beroligelse for os allesammen. Skønt de fleste af os var langt inde i, hvad man dengang kaldte "illegalt" arbejde, altså tyskfjendtligt arbejde, slap hver eneste af os på mirakuløs måde godt fra det. Civilingeniør Søren Rasmussen var nok den af os, der spillede den største rolle illegalt på landsplan, men f.eks. Henrik Rømeling og Adam Helms undslap fra Danmark og deltog som søofficerer i bl.a. invasionen på kontinentet i 1944.

Jeg har intet bevaret af alle de utallige "illegale" blade, hæfter og bøger med tyskfjendtligt indhold, som gik gennem mine hænder under krigen. Vi læste disse blade med stor interesse. Det, der stod i dem, var et meget værdifuldt supplement, til de spinkle og delvis løgnagtige nyheder, som stod i vores aviser, og til de kortfattede oplysninger, vi ud over svensk radio med besvær gennem hyletoner kunne erfare på dansk, tysk eller engelsk i kortbølgeudsendelserne i radioen fra england. Men man skulle alligevel være opmærksom på, at de illegale blade i sagens natur var enøjede og ofte havde svært ved at give de fulde eller helt sandfærdige oplysninger om krigens hændelser. Jeg kan nævne ét eksempel.

Adskillige husker sikkert, at russerne i 1939 eller 1940 dræbte mange tusinde tilfangetagne polske officerer i Katyn, men russerne hævdede stædigt hele tiden - også efter at de tyske tropper i 1941 havde erobret stedet for ugerningen og fundet ligene - at det var tyskerne, der var skyld deri. Russernes oplysninger var klart urigtige, men alligevel fastholdt alle de danske illegale blade under hele krigen, at det var tyskerne, der havde begået mordene.

I alle de 5 besættelsesår nærede det store flertal af den danske befolkning en total og aldeles ukritisk beundring for kong Christian den Tiende. Han var utvivlsomt en velmenende mand, der hadede nazisterne lige så meget som den

øvrige befolkning, men han var svag og usikker og rettede sig ganske efter, hvad "samarbejdspolitikerne" ønskede - hvad han jo også ifølge den traditionelle parlamentarisme i det store og hele var forpligtet til.

Man kan ikke bebrejde kongen kapitulationen den 9. april 1940, som den danske udenrigs- og forsvarspolitik jo havde lagt op til, men han burde have modsat sig regeringens opfordring til at holde en radiotale i 1942. Det var usselt at høre den stakkels gamle konge advare mod sabotage og mere eller mindre tydeligt opfordre til stikkeri. Det var strengt nok i radioen at høre statsminister Vilhelm Buhl opfordre befolkningen til at angive sabotører. Endnu værre var det naturligvis, at Vilhelm Buhl efter krigen var med til at idømme de sølle mennesker, som havde taget ham på ordet og anmeldt sabotører til myndighederne, strenge straffe, ja i mange tilfælde dødsstraf.

Det var selvfølgelig umuligt at abonnere på udenlandske aviser fra andre lande end de med tyskerne allierede, men tyskerne tillod mærkeligt nok nogle svenske blade, så jeg holdt "Göteborgposten".

4 THE TIMES WEEKLY EDITION WEDNESDAY JULY 7 1943

THE TIMES

THE TIMES WEEKLY EDITION

(with which is incorporated THE MAIL)

LONDON WEDNESDAY JULY 7 1943

A FREEMAN OF LONDON

An epoch in the history of the war—implying not relaxation but redirection of effort—is clearly marked when the Corporation of London can offer and the PRIME MINISTER accept the ancient honour of the freedom of the City. It is an honour of which the meaning has been enriched by the present war, for in the ravaged precincts of Guildhall it is conferred, as it were, on the battlefield. Over and above the strain of official responsibility, which protracted war imposes upon the "man at the executive summit of great countries," MR. CHURCHILL has personally shared with his civic hosts all the contingencies of the bombardment of London; and he could speak with specially intimate emotion of the effect that the endurance of the great city has had in winning the sympathy of the United States.

MR. CHURCHILL'S speech was informed

momentous victories have been won since the 350,000 Axis casualties were counted in Tunisia. MR. CHURCHILL reminded his audience of their immense importance in the general plan of war. The first consists in the resounding blows that have recently been struck at the enemy's submarine fleet. The German Admiralty made a supreme effort against the Atlantic convoys in May; it was totally defeated. Thirty U-boats are known to have been destroyed in that month, with the result that the enemy had temporarily to withdraw his forces, and so make June the best month that allied shipping has enjoyed in the whole forty-six of the war. Without doubt the enemy will return to the attack, perhaps with new weapons or new methods that will require still greater efforts by the allied navies and their auxiliaries in the air. But MR. CHURCHILL, who does not use words lightly,

tion of a Polish army, which in Great Britain and the Middle East awaits the signal for attack—for all these things the United Nations are his and Poland's debtors.

Nor do the military achievements of this brilliant and indefatigable student of war exhaust his services to the allied cause. A democrat by nature as well as by nurture, a statesman who never permitted emotion, however justifiable, to colour his own appraisal of events or to warp his judgment in matters of high policy, he played a conspicuously useful part in inter-allied diplomacy. His hatred of dictatorship was innate and had been strengthened by his own experiences. His dislike of the materialistic political philosophies of modern times was profound. But he was never in sympathy with those among his countrymen who believed in meeting dictatorship by its imitation, nor would he encourage aspirations irrespective of political and geographical fact. For political as well as military reasons the air accident by which he met his death is an unqualified calamity. SIKORSKI was an ardent patriot; he was also a good European, as his advocacy of federal groupings in eastern Europe, his negotiation and signature of the Russo-Polish agreement of July 30, 1941, and his subsequent agreement with M. STALIN in Moscow conclusively proved. His refusal to admit defeat or compromise with overmastering oppression, his devotion to democratic ideals, his fidelity to the cause of the United Nations, and the sound and rational international policies which he advocated and followed whenever the chance presented itself constitute a legacy

from the public will be that they shall find a way of working together. At the same time, the White House and the great emergency agencies set up by the PRESIDENT will obtain a breathing-space for the removal of causes of friction inside the administrative machine.

It would therefore be unwise to give too much importance even to the acrimonious dispute between VICE-PRESIDENT WALLACE and his colleague MR. JESSE JONES, the Secretary of Commerce, over the husbanding and protection of the natural resources of the United States for war, a dispute which PRESIDENT ROOSEVELT has publicly deplored and MR. BYRNES, head of the new Office of War Mobilization, is now attempting to resolve. It would also be premature to judge that, because the American coalminers are returning only slowly to work and do not seem to have realized yet what might be the effect of their recent action on the course and length of the war, reasonable guarantees for industrial peace cannot be secured by or before October 31—MR. JOHN L. LEWIS and the Anti-Strike Act passed by Congress notwithstanding.

MR. ICKES has now delegated to Mr. C. E. NEWTON, President of the Chesapeake and Ohio Railroad, the powers given him by the PRESIDENT to direct operations in the coalmines taken over by the Federal Government. MR. NEWTON'S task is unenviable, but it was a wise step for the already overburdened SECRETARY of the INTERIOR to make [illegible] time task for a man of great busine[illegible]

The Times Weekly Edition 7. juli 1943 i naturlig størrelse

Af og til modtog jeg "The Times Weekly Edition", der i England blev fotograferet ned til dværgstørrelse og kastet ned i Danmark og kun kunne læses

med lup. Ved et tilfælde har et nummer af avisen forputtet sig mellem andre papirer hos mig, og det er derfor muligt at give et indtryk af bladet.

Efter 29. august 1943 udeblev "Göteborgposten", men så abonnerede jeg på "Hufvudstadsbladet", der udkommer i Helsingsfors på svensk. Selv om Finland var i forbund med Tyskland, var dette blad ret neutralt og offentliggjorde f.eks. Vestmagternes daglige hær-kommuniquer'er. Efter den 23. september 1944, da Finland måtte kapitulere over for Sovjetunionen, kom denne udmærkede avis ikke længere til Danmark. Sympatien for Danmark var stor i Findland, og det var gensidigt, selv om Finland af letforståelige grunde var kommet på den "gale" side.

Indflytning i bolig på hovedgaden

Jeg passede min voksende praksis omhyggeligt og tog næsten aldrig fri. I 1940'erne holdt jeg kun få og korte ferier, og af udland så jeg intet. Senere har jeg dog i rigt mål haft mulighed for at indhente det forsømte.

Efter 2 års forløb var praksis allerede af en pæn størrelse, og jeg begyndte at afdrage på min gæld. Jeg ønskede derfor at forlade min primitive bolig og så på Baunehøj's store hus ved hovedgaden, som jeg tidligere havde set på, men fundet for stort og upraktisk.

Baunehøjs hus.

Baunehøjs hus var hovedbygning til en trelænget gård med 1,5 tønder land omkring sig mellem Hovedgaden og Aagade, og herfra drev han et landbrug på 20 tønder land umiddelbart syd for stationsbyen. Huset var bygget af "Store Hans Hansen", der tidligere havde ejet "Vestervang". Baunehøj ville gerne have solgt hele ejendommen med de 20 tønder land (billigt) til mig, og jeg var

straks klar over, at her lå mit livs største forretning. Jeg kunne se, at Lille Skensved var nødt til at udvikle sig på Baunehøjs marker, og i de kommende år eller årtier ville næsten hele arealet kunne sælges som byggegrunde. Tiden har givet mig ret. Men jeg havde ikke penge til at sætte i et sådant foretagende. Far kunne have gjort det, men turde ikke. Selve gården med de $1^1/_2$ tønde land omkring købte jeg så i efteråret 1943.

I september-oktober 1943 lod jeg den sydlige - ringe - længe rive ned og 1/3 af den nordlige (det gamle stuehus). Selve huset blev grundigt ombygget. Der blev indlagt centralvarme og indrettet badeværelse og konsultationsstue, og alt blev repareret og malet. Det var en meget stor mundfuld - og midt under krigen! At jeg overhovedet kunne få centralvarmekedel og radiatorer var næsten et mirakel og skyldtes udelukkende to ting: 1) at jeg kendte en varmeingeniør, der gennem forbindelser skaffede en kedel, og 2) at jeg, lige inden krigen nåede Danmark, havde købt 1000 cigaretter og 100 cerutter, som jeg gemte som nødration. I en annonce i "Politiken" oplyste jeg om min skat, som jeg ønskede at bytte med radiatorer! Sådan bar man sig ad dengang under de forskruede forhold. Radiatorer kunne på det tidspunkt overhovedet ikke skaffes, men annoncen satte mig i forbindelse med en mand, der faktisk havde ubrugte radiatorer. Vi byttede så på den måde, at vi betalte hinanden dagsprisen for de varer, vi modtog. Senere solgte jeg 3 grunde fra ud mod Ågade.

Endelig anlagde vi en dejlig have på 1 tønde land med en meget stor græsplæne omkring et 200 år gammelt kastanietræ, staudebede, en frugthave med 16 frugttræer og en stor urtehave. Noget senere nedrev jeg en grim verandabygning på østsiden af huset.

Huset rummer i stueetagen 2 store værelser mod syd med en bred terrasse i hele husets bredde, et rummeligt venteværelse, et stort spisekøkken med gammeldags komfur, en køkkenindgang og en konsultationsstue. Dertil kommer en stor forstue med en pompøs opgang til 1. sal, der er i fuld højde. Her findes 2 store soveværelser mod syd, et gæsteværelse (der blev Helles værelse), hvorfra man kan se Køge Bugt, endvidere badeværelse, WC, pigeværelse, 2 depotrum og et meget stort værelse, vi anvendte som rullestue. Endelig var der er stort loft og et kælderrum med centralfyr. I det stråtækte

bindingsværksudhus var der garage, vaskerum og et mindre rum, hvor der under krigen bl.a. opbevaredes 2 store benzintønder og i perioder ammunition! Dertil kom et par andre større rum, hvor vi havde høns og foder. Gårdspladsen var brolagt med gamle brosten, og der var en gammel brønd med mægtige kampesten, som jeg delvis anvendte til afslutningen af haven mod hovedgaden.

Praksis gik rivende frem, så vi fik både hushjælp og en havemand, gamle Rasmus Jensen, som vi overtog fra Baunehøj. Rasmus hyggede sig hos os, især når han stod og sludrede med mine patienter eller drak kaffe i spisekøkkenet, og selv om han sagde: "Hver Daw har nok i sin Plaw", var han ikke meget for om eftermiddagen at tage tilbage. Det hårdeste havearbejde klarede jeg selv, og Rasmus lugede og passede køkkenhaven. Den var så stor, at vi selv havde alt til husholdningen (bær, kartofler o.s.v.), og børnene havde lov til at plukke lige så meget, de ønskede, af jordbær, hindbær, ribs og alt muligt andet. Iøvrigt var haven en dejlig legeplads for børnene.

Vores "havemand" Rasmus Jensen og Leif.

Rationeringen var ikke noget stort problem. Naturligvis kunne vi ikke få kaffe eller te, og sæbe var sparsomt, men brød og kød var der nok af, og smør og fløde kunne vi få på mejerierne uden om rationeringen. Sukkerrationen klare-

de vi os godt med. Værst var nok tøjrationeringen, hvor vi ingen forbindelser havde.

Den almindelige hjælpsomhed folk imellem på landet var udpræget og gjaldt alle. Opstod der sygdom eller anden nød i et hjem, dukkede naboerne omgående op og tog fat. Husmoderafløsere eller husbondafløsere var dengang aldeles overflødige på landet. Var det helt galt, høstede f.eks. naboerne for en syg mand. Hjælpsomheden strakte vidt og gjaldt også de 4 postbude, der udgik hver dag fra Lille Skensved. Man sagde altid blot "post". En af post-enes koner kaldte sig derfor "post-inde", men det blev der nu også grinet af. Postene hjalp overalt folk med at udfylde blanketter o.l., og til gengæld fik posten kaffe eller middag forskellige steder på turen, og dén kunne være lang. Den af postene, der passede Ølsemagle og Højelse, gik ca. 40 km hver dag. En anden post, der havde den korte Jersie-tur, måtte så til gengæld hver dag besørge aften-udbringningen i selve Lille Skensved by. På den tid var det jo sådan, at et brev, lagt i postkassen i København om morgenen, blev udbragt i Lille Skensved samme aften. Når der om vinteren lå sne på vejene, skiftedes gårdejerne til at køre landpostene rundt i kane.

Jeg har tidligere omtalt, at mit ældste barn, Helle, blev født i Køge lige inden krigen. Mine 2 andre børn, Ulla og Leif, blev født under selve krigen. Den almindelige hjælpsomhed gjaldt også vore børn. Da Helle var lille, og vi boede ved stationen, blev vi af og til ringet op fra Skensved central, der var placeret i ét hus mellem stationen og hovedgaden: "Helle er lige løbet her forbi med retning mod hovedgaden!" Så var det om at komme ud af døren og fange hende. Forøvrigt brugte vi sjældent numre, når vi ringede til telefoncentralen. Det var tilstrækkeligt at nævne navnet på den, man ønskede at tale med.

Der blev også set efter Ulla, da hun var ved at lære at køre på cykel og havde fundet ud af at køre, men endnu ikke vidste, hvordan hun skulle bremse. Enten måtte nogen hjælpe hende med at standse, eller også måtte hun stoppe cyklen ved at køre ind i en hæk eller lignende.

Jeg kan huske, at Helle som lille en dag blev sendt i byen for at købe et eller andet og fik penge med. Hun spurgte forundret: "Hvorfor skal jeg ikke hente

det der, hvor det ingenting koster?" Vi havde nemlig månedsregning hos de to købmænd og i Brugsen.

De sociale forhold på landet var ikke altid gode. Forholdet mellem bønderne og deres tjenestefolk var de fleste steder heldigvis præget af den almindelige fællesskabsfølelse på landet. Karlene og pigerne var dus og på fornavn med gårdmændene, som de kaldte "Husbond" og "Madmor", og de tilbragte det meste af deres (sparsomme) fritid sammen i de store og oftest hyggelige varme køkkener med de mægtige komfurer, hvor de i reglen spiste sammen. Mange steder var der et smukt personligt forhold mellem gårdens ejere og deres folk og en udtalt fælles hjælpsomhed. Men boligforholdene for pigerne og især karlene på adskillige gårde, navnlig de store med ældre indehavere, var ofte såre primitive. Snesevis af gange har jeg besøgt unge mennesker, der lå alvorligt syge, f.eks. af lungebetændelse, i usle udhuse, hvor der aldrig var varme, og hvor der om vinteren sad is indvendigt på væggene. Jeg husker også et gammelt ægtepar i Ejby, der sov på halm i stuen, hvor tusindvis af lopper sprang rundt. Alt dette resulterede bl.a. i, at min kone og jeg (der ellers var klart borgerligt-liberalt indstillet) ved et kommunevalg stemte socialdemokratisk og derved afgjorde valget i Højelse kommune, idet kun to stemmer skilte en venstremand fra at blive valgt til sognerådsformand i stedet for den sympatiske Henrik Christensen fra Socialdemokratiet, der derved kunne fortsætte som sognerådsformand 4 år til.

Jeg vil mene, at mange landboere i de tider ikke fik en helt sufficient kost. Maden var ensformig og manglede grøntsager og indeholdt meget fedt. Ialfald var tandstatus i det store og hele rigtig dårlig, og jeg så forbløffende mange tilfælde af Engelsk Syge hos børnene. Derimod var der ikke - som i byerne og især i København - nogen større stigning i krigsårene i antallet af kønssygdomme.

Der var under krigen mange tilfælde af fnat i Lille Skensved, bl.a. blandt skolebørnene i Højelse Skole, hvor Helle gik. Om søndagen, når jeg ikke skulle tidligt op, plejede Helle at kravle op i sengen til mig, og det lykkedes hende to gange at smitte mig med fnat. Det klør jo infernalsk, især om natten, og hele familien måtte om aftenen smøres ind i den modbydelige xantoscabin-salve og

ligge hele natten med det, indtil vi tog bad næste morgen. Når jeg senere i min praksis har konstateret fnat hos en patient, og vedkommende er blevet lettere hysterisk herover, plejede jeg blot at sige, at jeg såmænd selv har haft det to gange, og det hjalp faktisk godt til at få patienterne til at falde ned på jorden.

De yngste elever i Højelse Forskole. Lærerinde frøken Andersen sidder ved kateteret. Helle er nummer 3 fra venstre i bageste række.

Helle var meget glad for at gå i Højelse skole. Hun havde imidlertid her en dag en pudsig oplevelse. Jeg lagde megen vægt på, at børnene blev tidligt og ordentligt informeret om kønslivets mysterier. Jeg fortalte derfor uhøjtideligt herom ved passende lejligheder, og bl.a. købte jeg Sten Hegelers udmærkede lille bog "Hvordan Mor" og forærede den til Helle. Hun syntes, det var en interessant bog, og tog den med i skole og viste den til kammeraterne. Men da forskolelærerinden, den venlige og flinke, men måske nok lidt gammeldags frøken Andersen, så bogen, blev den konfiskeret! Men hun var nu nok en dygtig lærerinde; Helle kunne ialfald læse bøger allerede, da hun gik i første klasse.

Som dreng interesserede jeg mig for hønseavl og købte også en lærebog derom, og dengang vi boede i Gentofte, ville jeg gerne have Rhode-Island høns, men far modsatte sig det. Min mormor boede egentlig i gaden "Navnløs" i Vi-

borg, men hun tilbragte det meste af sin alderdom med at bo skiftevis en måned hos hver af sine 9 børn. Hun støttede "bette Aage" og syntes, han skulle have "hans høns", men det hjalp ikke. Men så snart jeg kom til Lille Skensved, anskaffede jeg Rhode-Island høns, og da vi flyttede til det store hus, flyttede hønsene med. To uger efter at vi var flyttet, slog jeg med et koben plankerne fri i det gamle hønsehus, der nu var tomt, men jeg gjorde mig ikke rigtig klart, at det gamle hønsehus var fuldt af sultne hønselopper. Natten derefter vågnede jeg med en infernalsk kløe. Jeg tog alt tøjet af, gik i bad og tog nyt tøj på. Men kort efter begyndte kløen igen. Atter tog jeg bad og skiftede tøj og sengeklæder. Men for 3. gang begyndte kløen, og først da gik det op for mig, at hver gang jeg stod op af badet, havde jeg taget de samme morgensko på. Nu gik jeg for tredie gang den nat i bad og skiftede også alt tøj og sengetøj og denne gang også fodtøjet. Og efter dette kunne jeg endelig sove uden gener!

Rasmus, der passede haven, tog sig også af at slagte hønsene. Men en dag, han af en eller anden grund ikke var der, og to høns skulle slagtes, måtte jeg selv tage affære. Det lykkedes mig at få hovederne af dem med en økse, men da de to høns bagefter benede rundt i hønsegården, tabte jeg appetitten, og jeg har aldrig siden slagtet høns. Jeg kan dog stadig godt lide at spise høns, og det er vist en form for dobbeltmoral. Iøvrigt gik børnene og fodrede hønsene så godt, at hønsestien nærmest var brolagt med korn, og hønsene blev så fede, at de næsten ikke kunne lægge æg, så til sidst måtte jeg med tungt hjerte opgive at drive - den lidet lønnende - hønseavl.

En periode havde vi også nogle dværghøns. Nogle høner og en flot hane, men ingen æg, og de fik lov til at gå frit i gården og hele haven, mens de andre høns jo befandt sig i hønsegården. Dværghønsene var Helles, men der blev stadig færre af dem. De forsvandt sporløst. Indtil vi en dag opdagede resterne af en af dem og blev klare over, at det var vores kat, der åd dem!

Den 4 tønder land store præstegårdshave i Højelse var om foråret fyldt med eranthis. Man kunne der købe eranthisløg for 1 øre stykket, og jeg købte flere tusinde, som jeg anbragte rundtom i vores 1 tønde land store have. Inden vi

flyttede derfra i 1949, var hele vores grund i februar-marts et stort pragtfuldt blomsterflor af gule eranthis.

I Lille Skensved var jeg engang læge ved et amatør-boksestævne på Skensved Hotel. Da jeg aldrig før i mit liv havde overværet en boksekamp, var det meget svært for mig at afgøre, hvornår jeg skulle stoppe en kamp! Jeg slap levende fra det, men jeg fandt, at boksning er en modbydelig form for "sport".

Jeg var læge for familien Kristensen, der boede i en lille ejendom, man på landet kalder "et sted". De var et par flinke, stilfærdige mennesker, der havde en normal søn og nu fik en datter, der blev døbt Tove, som var "mongol". Hun var åndssvag (evnesvag eller retarderet) i middelsvær grad. I dag hører man tit i TV eller i aviser om forældre, der betragter det som en livsopgave for hele familien at passe et sådant barn hjemme og føler stor glæde og tilfredshed derved, og det er jo rart at høre. Jeg havde dengang andre erfaringer, specielt hvad angår raske søskende, så da familien Kristensen spurgte mig til råds, anbefalede jeg dem at sende barnet til et hjem for retarderede. Det lå på Stevns og havde et godt ry. Familien fulgte mit råd. Jeg så senere ofte datteren, når hun var på ferie hos forældrene. Hun var en venlig og nem pige, der befandt sig godt i forældrenes hjem, men når hun havde været der et par uger, længtes hun efter at komme tilbage til kammeraterne på Stevns.

Adskillige år senere kom en dag fru Kristensen i min konsultation, og hun havde én lang snak med mig. "Jeg er glad", sagde hun, "for at vi fulgte Deres råd om Tove. Hun har det jo for så vidt godt, når hun besøger os, og vi er rigtignok meget glade for hende, men der er ingen af naboernes børn, der vil lege med hende, og vores søn Peter skammer sig faktisk over hende, så derfor er hun mest inde hos min mand og mig, når hun besøger os, og hun er ikke rigtig glad. Men når vi besøger hende i hjemmet på Stevns, er hun en helt anden pige. Så snakker og pludrer hun hele tiden og leger og pjanker med de andre børn, der jo allesammen er ligesom hende og ikke giver hende komplekser. Men det, vi er mest glade for, dr. Lørring, er tanken om Toves liv, når min mand og jeg er borte. Vi er jo temmelig gamle, og vi var i de første år, efter at vi fik Tove, meget bekymrede for, hvad der skulle ske med hende efter

vores død, men nu ved vi, at hun er et sted, hvor hun er glad for at være, og hvor hun kan blive, når vi er væk".

Det var, efterhånden som krigstilstanden i Europa forværredes, og kul og benzin blev mangelvarer, et problem at komme fra Skensved til København. At køre i privatbil dertil var ikke tilladt, og tog kørte så sjældent, at man ikke kunne komme frem og tilbage samme dag. Jeg kørte derfor flere gange på cykel fra Lille Skensved til København, således til klassefester og bestyrelsesmøder, det var ca. 40 km hver vej. Det var egentlig en rar tur, og der var få trafikanter! Jeg husker, at jeg engang på hjemvejen passerede Greve Strand en sommermorgen kl. ca. 3. Jeg kørte da ned til stranden og satte mig i en klit og så solen stå op over Køge Bugt. Jeg følte mig alene i hele verden. Det var et pragtfuldt syn, og jeg sagde til mig selv, at det ville jeg ofte gøre i fremtiden. Jeg har aldrig gjort det siden.

Vores feriebarn Lis med Helle og Ulla i haven 1945.

Flere somre havde vi et feriebarn fra København. Når bønderne tog mod børn fra fattige hjem i København, syntes jeg også, vi burde gøre det. I 1944 havde vi en dreng. Han var lille, tynd og bleg og havde en kronisk mellemørebetæn-

delse, men han var flink. Hans hjemlige forhold må have været slemme. Han fortalte om drukkenskab og om, at hans storesøster gik ud med tyskerne. Da vore børn sagde Mor og Far til os, gjorde han det også fra første dag. Ved sommerferiens slut sagde vi farvel på Lille Skensved station til den lille - nu brune - dreng, og så sagde han: "Når jeg nu kommer hjem til København, og min far og mor står på stationen, så håber jeg, der kommer en bombe og slår dem ihjel allesammen. Så kommer jeg ned til jer igen og bliver her altid." Jeg kan endnu få tårer i øjnene, når jeg tænker på det. Vi kom meget i tvivl om, hvor megen lykke vi gav sådan en dreng på længere sigt.

Den festlige kredslæge Margrete Glud i Roskilde optrådte ofte i avisernes spalter. Engang under krigen kunne lægerne i Roskilde ikke blive enige med Roskilde kommune om betingelserne for at vaccinere befolkningen i byen mod difteri, og Margrete Glud tog så frejdigt fat på ene mand (undskyld: kvinde - men hun lignede nu altid en mand, både i udseende og påklædning og opførsel) at vaccinere alle Roskildenserne. Dengang talte man jo så meget om "stikkere", der angav modstandsfolk til tyskerne, og det var da - ialfald på den egn, hvor jeg boede - en stående vittighed at spørge: "Hvem er Roskildes største stikker?", og svaret var "Kredslæge Margrete Glud!"

Virksomhed som landlæge

En søndag eftermiddag med dejligt solskin blev jeg kaldt til et ulykkestilfælde på Vittenbjergbakken ved Spanager syd for Ejby. I dag fører amtsvejen fra Lille Skensved til Spanager og Yderholm øst om Ejby og Spanager, men dengang gik vejen gennem Ejby og op over Vittenbjergbakken, der er ret stejl, især på den nordlige side, og det var her, at et hestekøretøj med to familier fra Havdrup var væltet på vej ned ad bakken.

Jeg var hurtigt derude. Vognen og hestene var ikke kommet noget til, men de 4 personer havde fået en hel del knubs og adskillige sår og grimme flænger rundtomkring. Jeg foreslog familierne, at jeg lagde nogle foreløbige forbindinger, og at de derefter kunne blive syet sammen på Køge Sygehus, men det ville de meget nødigt, og de spurgte mig, om jeg ikke selv kunne klare det. Dengang forventede folk på landet, at deres læge selv kunne klare langt flere ting, end de praktiserende læger sædvanligvis påtager sig i dag. F.eks. regnede alle landboere med, at lægerne kunne trække tænder ud, ja, man bedømte ligefrem en læges dygtighed efter, om han var god til tandudtrækning. De fleste landlæger i min alder har trukket mange tænder ud - skønt vi i vores uddannelse ikke har fået én times undervisning deri!

Nå, nu lå landet sådan, at jeg altid kørte rundt med en hel del forbindstoffer og sterile instrumenter og tråde i bilen, så jeg besluttede at tage fat på stedet, da der ingen huse var i nærheden. Jeg satte mig på den ene side af grøften ved foden af bakken og anbragte de tilskadekomne på den anden side, og så lagde jeg sterile stykker ud i græsset ved siden af. Derefter rensede jeg sårene og tog så fat på at sy sårene sammen. Det tog lidt tid, men de forulykkede havdruppere var flinke og tålmodige, og til sidste blev jeg færdig og fik forbundet alle skrammerne. De to familier kunne så køre direkte hjem, og jeg hørte senere, at alle sårene var blevet lægt hurtigt og uden betændelse, og at arrene så pæne ud. Ved næste lægeskifte fik jeg en belønning for mit kirurgiske arbejde i grøftekanten. Adskillige familier i Havdrup, der boede rundt omkring de tilskadekomne, skiftede over til at blive mine patienter.

Der optrådte et år i Jersie en række tilfælde af gulsot (leverbetændelse), hvis smitteveje dengang var gådefulde. Ud fra min personlige erfaring, da jeg havde været stærkt hæmmet af en leverlidelse, fra jeg var 13 år til jeg var 24 år, og på basis af den særlige stilling, jeg havde, ved i den lille by at være læge for næsten samtlige beboere, kunne jeg kombinere de kliniske sygdomstilfælde med en række subkliniske symptomer såsom træthed og mørkfarvet urin hos ikke gule, tilsyneladende raske personer og derved oplyse epidemiens vandringsveje. Det var faktisk en nyhed i Danmark, og Seruminstituttet opfordrede mig til at offentliggøre mine resultater, men travlhed i praksis forhindrede mig desværre deri.

Men jeg fortalte om mine undersøgelser til den lægeklub, jeg var medlem af sammen med de 3 Køge-læger: Erik Bredstrup, Poul Kabell og Gunner Thyssen. Vi 4 læger holdt et månedligt møde skiftevis hos hinanden, hvor det var værtens pligt at fremlægge et eller andet problem på basis af undersøgelser eller erfaringer fra hans praksis, og så diskuterede vi alle bagefter diagnoser og behandlinger. Dengang var der i Den almindelige danske Lægeforening endnu ikke tale om forskning i almen praksis, men dette var faktisk en spæd begyndelse til det. Ialfald havde vi 4 læger meget udbytte af disse møder. Desværre måtte vi opgive foretagendet, efterhånden som krigen skred frem og vanskeliggjorde trafikforholdene.

Blandt mine særprægede patienter husker jeg en kolossalt fed mand, der drak en kassé øl daglig, d.v.s. (dengang) 50 øl. For at få det til at løbe gennem sin organisme var han nødt til hver aften at sætte ved siden af sengen en kande med 5 liter vand, som han drak i løbet af natten. Han døde af en hjertelidelse, men det varede længe.

Bedst husker jeg en familie i Havdrup og deres lille datter. Det var en familie, der forlangte besøg i tide og utide for småting. Dengang tog adskillige folk ringe hensyn til lægernes fritid eller behagelighed, men krævede besøg, når som helst det passede dem. Jeg var derfor godt irriteret, da de ringede en nat kl. 3 i februar 1942. "Hvad er der i vejen?" spurgte jeg. "Barnet ligger og kigger så mærkeligt", sagde moderen. "Kære frue" sagde jeg, godt søvnig og sur, "jeg kan da ikke tage ud midt om natten af den grund!" Men noget inde i

mig fik mig alligevel til at stå ud af min varme seng og køre til Havdrup i min iskolde bil. Og dèr fandt jeg et rædselsfuldt sygt barn, som jeg omgående indlagde på amtssygehuset i Roskilde, hvor det døde en time senere. Jeg kan endnu gyse ved tanken om, hvad der kunne være sket mig og min nystartede praksis, hvis jeg havde nægtet at tage ud til dette stakkels døende barn. Jeg kunne intet gøre for de ulykkelige forældre, men jeg fortrød inderligt de småsure tanker, jeg tidligere havde haft, når familien ringede om besøg, og jeg var efter den oplevelse nemmere at hale ud af sengen, når jeg om natten blev kaldt ud til syge børn.

En dag blev jeg kaldt på sygebesøg til en af mine patienter, en sød, ældre enlig dame i Ejby, der klagede over høj feber, hoste og sting i højre side af brystet ved vejrtrækning. Som man måtte vente, havde hun en højresidig lungebetændelse, heldigvis kun i mild grad, men det undrede mig, at hun var væsentlig mere kortåndet end sædvanligt ved et sådant lettere tilfælde. Det sagde jeg til hende, og hund indrømmede da, at hun kunne godt forstå, hun havde stærk åndenød. Inden jeg kom, var hun stået op, og i 3 timer havde hun gjort hovedrent i hele huset. Hun ville da ikke være bekendt, at doktoren skulle komme ind i et hus, som ikke var helt rent! Sådanne omhyggelige, renlighedsbevidste ærekære koner var slet ikke usædvanlige på landet. Renlighed er som bekendt en god ting, men jeg syntes nok, hun i dette tilfælde var gået for vidt. Heldigvis kom hun sig alligevel af lungebetændelsen.

Som bekendt hjemførte Columbus fra det nyopdagede Amerika mange gode sager som f.eks. kartoflen, tomaten, kakaoen og kalkunen, men desværre også to af menneskets værste plager, nemlig syfilis og tobak. De er dog begge - omend på forskellig vis - forbundet med lystfølelse! Jeg ved ikke, hvilken af disse to, der har slået flest mennesker ihjel. Nu kan syfilis helbredes med penicillin, men jo større vores viden bliver, des mere finder man ud af de frygtelige ulykker, rygningen forårsager. Det varede længe, før tobakkens giftvirkninger på alle områder gik op for lægevidenskaben, og på den tid, jeg boede i Lille Skensved, vidste man f.eks. intet om tobakkens betydning for blodprop i hjertet eller blære- eller tyktarmskræft for slet ikke at tale om de alvorlige skader, en rygende moder kan forvolde sit foster, men man var i al fald klar over, at tobaksrygning kunne give lungekræft og skade kredsløbet i benene.

Jeg var læge for cigarhandler Hansen, en mand i midten af 70'erne, som boede i en naboby og lige havde solgt sin forretning. Han havde i årevis røget mange store cigarer dagligt, men var nu begyndt at få smerter i begge ben, når han havde spadseret et stykke tid. Efterhånden kom smerterne hurtigere, efter at han var begyndt at gå, og til sidst kunne han praktisk talt ikke bevæge sig på grund af smerter. Jeg foreslog ham da, at han skulle holde helt op med at ryge, men det ville han i begyndelsen slet ikke høre tale om. Til sidst blev imidlertid hans smerter så slemme, at han stoppede rygningen helt. Efter nogen tids forløb begyndte han igen at kunne gå korte strækninger uden smerter. Det blev bedre og bedre, og til sidst formåede han at gå ret lange ture uden smerter. Det gjorde ham kry, og han tog igen fat på at ryge cigarer. Ret hurtigt kom dog smerterne tilbage, og han kunne igen kun gå kortere og kortere distancer. Da han næsten ikke kunne gå længere, valgte han at holde helt op med tobakken for al fremtid, og han nåede i de sidste år af sit liv, inden han døde som 80-årig, at kunne gå så nogenlunde godt. Jeg har aldrig i min praksis truffet på et sygdomsforløb, der så tydeligt har vist rygningens betydning.

I 1942 opdagede jeg, at en af mine patienter i Ejby havde fået en lungetuberculose, og han blev straks henvist til tuberculosestationen i Roskilde. I samarbejde med overlæge Holst på tuberculosestationen blev en lang række - over 100 - beboere i Ejby undersøgt, og der fandtes 12-15 tilfælde af tuberculose, deriblandt 4 børn, hvoraf én døde af tuberculøs meningitis, men det var gådefuldt, hvor epidemien stammede fra. Jeg var stærkt involveret i efterforskningen, da jeg var læge for de fleste af beboerne, men det var overordentlig svært at få folk i byen til undersøgelse. Tuberculose var dengang stadigvæk en frygtelig sygdom, som de fleste døde af. Folk i byen var voldsomt opskræmt, og mange reagerede på primitiv vis ved at nægte at lade sig undersøge af angst for, at der skulle findes noget. Det var virkelig et stort arbejde at få overtalt alle til at lade sig undersøge. Det viste sig til sidst, at smittekilden var en kommis i brugsforeningen, hvor alle byens beboere jo mødtes. Han anede ikke selv, han havde sygdommen, men han kom nu under behandling på et sanatorium, og der opstod ikke flere tilfælde i den lille by.

En dag kørte jeg efter et sygebesøg nordpå på hovedvejen på Solrød Strand og skulle til venstre for at komme op til Solrød By. Helle og Ulla var med i vog-

nen. Måske viste jeg for sent af, men i al fald bemærkede en stor lastbil med anhænger, der kørte tæt bag mig i stor fart, først for sent, at jeg holdt midt på vejen med venstre afviservinge ude. For at undgå at smadre min lille træbil slog han et vældigt sving ud til venstre, og det lykkedes ham også at komme uden om os, men da han prøvede at komme ind i sin bane igen, væltede anhængeren 180 grader rundt og tømte sin last af tørv ud over hele vejen og grøften i venstre side. Det gjorde vist ikke noget særligt indtryk på chaufføren, at hans kvikke manøvre formentlig havde reddet mit liv, men da han så mine to småpiger i vognen, blev han glad og udbrød: "Ja, så var det rigtignok godt, det lykkedes mig at svinge uden om Deres bil!" Vi var senere begge i retten i Roskilde, hvor han fik en bøde på 60 kr. for ikke at have været opmærksom nok og jeg en bøde på 40 kr. for at have vist for sent af. Fraset en ødelagt anhænger endte ulykken altså godt - og et par lokale folk fik nogle billige tørv.

Grise-Las Peters yngste datter, Julie, var gift med bagermester Otto Andersen, der havde en blomstrende forretning i København og en stor, dejlig sommerbolig på Solrød Strand lige ud til klitterne. Vore børn kaldte ham "Onkel Otto", og han var meget populær hos dem, da han altid gik rundt med en masse slik i lommerne, som han gavmildt strøede rundt til højre og venstre.

Vi kom jævnligt med børnene hos Onkel Otto, og jeg husker en lille pudsig episode, som jeg overværede fra Ottos have. Min bil stod parkeret udenfor på vejen, der fører ned til stranden, og der stod Leif og optrådte klart drillende og udfordrende over for nogle store, fremmede drenge. Da de efterhånden syntes, han var blevet for fræk, og de ville give ham en lærestreg, smuttede han hurtigt ind på forsædet i min bil, der stod uaflåset, og låsede dørene indefra og grinede ad dem. Men der var én ting, Leif havde overset. Den venstre forrude var rullet helt ned, så en af de store drenge stak armen ind gennem åbningen og gav ham en - velfortjent - øretæve.

Jersie og Solrød Strand var et pragtfuldt badeterræn. Der er små klitter og meget hvidt, rent sand helt uden sten, og bunden ude i vandet skråner ganske langsom og jævnt nedad. Egnens folk og mange sommergæster fra Roskilde og København nød om sommeren badelivet ved Køge Bugt. Jersie og Solrød

Strand var fuldstændig børnesikker - troede vi alle sammen, indtil den frygtelige dag et par år senere, da 6 små piger mistede livet her. Det gik sådan til:

Alle pigerne i en klasse i Kirke Skensved Skole var med deres lærer og hans kone taget på udflugt til Jersie Strand. Det var en dejlig sommerdag med solskin, og havet var helt roligt. Der var i alt 12 piger, og de gik alle i vandet, mens læreren og hans kone blev inde på land. En enkelt af pigerne, en datter af proprietær Ejner Nielsen-Skensved fra Kirke Skensved, var af de overforsigtige forældre blevet tvunget til at tage et korkbælte på, hvad hun var meget sur over, så meget mere, som børnene slet ikke skulle ud på dybt vand, da ingen af børnene kunne svømme. Det kunne næsten ingen børn på landet dengang. De nøjedes med allesammen at stå i en rundkreds på ret lavt vand og danse "10-20-30...".

Pludselig brydes kæden, og de yderste 8 piger forsvinder under vandet. Den lille pige med korkbæltet flyder hurtigt oven på vandet, men de 7 andre piger bliver nede på bunden, mens de 4, der stod inderst i kæden, skrækslagne ser til. Nu styrter selvfølgelig læreren og andre strandgæster ud i vandet for at få børnene op, men det er vanskeligt at finde dem. En af pigerne findes dog ret hurtigt af en ung mand, der tilfældigvis opholdt sig tæt ved. Hun er livløs, men han lægger hende straks ned på stranden og giver hende kunstigt åndedræt. Hun kommer ret hurtigt til sig selv, og først da opdager han, at det er hans kusine, han har reddet, en datter af gårdejer Ejner Larsen, Vilkestrup. Der er vild forvirring på stranden, og det varer længe, før de andre piger bliver fundet og bragt i land. De er alle livløse, men der bliver af tililende folk gjort energiske forsøg på at genoplive dem.

I mellemtiden har andre strandgæster tilkaldt de nærmestboende læger, bl.a. mig, og jeg kører, så hurtigt vognen kan , til "Staunings Ø" på Jersie Strand og løber over den lange bro til stranden. På det tidspunkt ser jeg den sidste af pigerne blive båret i land. Sammen med Læge Johannes Andkjær fra Karlslunde og en Køge-læge er jeg med til at behandle børnene, vi giver indsprøjtninger, vi holder øje med, at der gives korrekt behandling, og vi kontrollerer børnenes tilstand. Men de sidste 6 piger lykkedes det ikke at kalde til live.

Hvordan kunne der dog ske en sådan frygtelig ulykke, hvor 6 små piger drukner under sopning og leg på en flad og sikker sandstrand i fuldstændig roligt vejr? Der blev fremsat mange gisninger. Nogle talte om understrøm og andre om "hestehuller", altså uventede fordybninger i sandbunden. Det tror jeg ikke rigtigt på. Sandbunden ved Jersie og Solrød Strand består af lave riller, der løber parallelt med strandkanten, og vanddybden tiltager langsomt og jævnt.

Der må være sket det, at alle de yderste piger i kæden ved deres hoppen har fået sandet på ydersiden af en rille til at skride udad. Derved har pigerne tabt balancen og er alle kommet ned under overfladen. Uvant med badning, som de fleste børn på landet (dengang) var, er børnene blevet forskrækkede, selv om de i virkeligheden har kunnet bunde, og de har straks slugt vand.

Den stakkels lærer i Kirke Skensved måtte i de kommende år hver dag, når han underviste i klassen, se ned på 6 piger, hvor der skulle have siddet 12.

En dag havde jeg besøg af en medicinalfirma-repræsentant, som kaldtes "Unge Grand", der havde hjulpet mig med råd ved min nedsættelse. Han fik et glas dansk kirsebærvin, men ville ikke have mere, og vi gik så ud i haven bagefter og efterlod en næsten fuld flaske vin. Der gik ret lang tid, og "Unge Grand" var forlængst kørt, da vi blev opmærksom på, at Leif opførte sig så mærkeligt. Han gik og svajede. "Jorden kommer op imod mig", sagde han. Til sidst lagde han sig ned og faldt i dyb søvn. Først da blev vi opmærksom på, at vinflasken på bordet i stuen var tom. Leif var simpelthen døddrukken! Det var alt for sent at pumpe ham ud nu. Jeg var alvorlig bange for ham, men mente ikke, der (dengang) kunne vindes noget ved at køre ham på sygehus, så jeg nøjedes med at våge over ham. Men han var faktisk bevidstløs i flere timer og var dårlig hele natten. Næste dag måtte han blive i sengen, og jeg hørte ham fortælle til Helle og Ulla med langsom, grødet røst: "Jeg skal blive liggende i dag, for jeg har drukket for meget vin i går." Han startede altså i en meget tidlig alder.

En anden gang jeg var bange for Leifs liv, var, da han havde mæslinger, og temperaturen kom på på 41,2. Da måtte jeg våge en hel nat over ham.

Jeg kan passende omtale lille Gurli Larsen. Hun var en sød, køn og klog lille pige på 5-6 år fra et godt hjem i Jersie By. Hun var enebarn. Begge forældrene havde arbejde og var flinke og fornuftige. Gurli havde en slem asthma på grund af overfølsomhed, og hun var af mig blevet henvist til Rigshospitalet i København, hvorfra der var udleveret en asthma-vaccine, som hun fik indsprøjtninger med hos mig en eller et par gange om ugen. Det havde stået på længe, og hun var - som næsten alle asthmabørn- slet ikke bange for stikkene og kom hver gang glad og tillidsfuld til mig i konsultationen sammen med en af forældrene.

En dag havde faderen ledsaget hende, og jeg gav hende den sædvanlige indsprøjtning, som gøres lidt stærkere hver gang, hvorefter jeg sendte hende ud i venteværelset, mens jeg talte med hendes far om et eller andet, han led af. Da der - omend sjældent - kan komme akutte komplikationer efter disse anti-allergiske indsprøjtninger, skal allergi-patienterne altid vente en kortere tid hos lægen efter indsprøjtningerne, inden de må gå igen, og det holder jeg strengt på, og det var altså også tilfældet den dag.

Som Gurlis far og jeg nu sidder og taler sammen, går døren til venteværelset pludselig op. Gurli står i døren, ligbleg. Jeg styrter hen til hende, og hun falder bevidstløs om i mine arme. Jeg lægger hende på lejet, men hun ophører nu med at trække vejret og bliver mere og mere blå i ansigtet. Behandlingen af et sådant allergisk shock er adrenalin som indsprøjtning, og jeg havde heldigvis (og naturligvis) adrenalin-ampuller stående lige ved siden af. Man giver normalt indsprøjtning under huden, men jeg var straks klar over, at i en sådan situation ville pigen være død, længe før adrenalinet begyndte at virke. Jeg måtte give adrenalinet direkte ind i blodet, selv om jeg aldrig havde gjort det før eller set det gjort, og selv om det er overordentlig farligt. Her var intet valg. Pigen var dybt bevidstløs, åndedrættet var standset, hun var kornblå, og frem mellem læberne kom nu lidt skum, som jeg tit har set det på patienter i dødsøjeblikket. Jeg havde kun få sekunder at handle i, og jeg skulle finde ind i en åre på denne lille, spinkle pige, hvor årerne i forvejen er små og i denne situation helt sammenklappede.

Jeg trak adrenalinen op i en sprøjte, lagde stase på højre overarm og prøvede med min mindste nål at finde ind i en blodåre i albuen. Jeg måtte ikke ryste på hånden. Jeg fandt faktisk straks ind i en åre, og så sprøjtede jeg forsigtigt 1/2 milliliter adrenalin-opløsning ind i blodsystemet. Det er den dosis, men anvender til voksne, men situationen var desperat, og Gurli var nærmere døden, end jeg har set noget andet menneske, der har overlevet. Efter denne heroiske dosis kom der et par gisp, men Gurli var stadig dybt bevidstløs. Efter få minutters forløb gav jeg samme dosis igen, og nu begyndte der at komme en let, overfladisk vejrtrækning, og den dybe blå farve blev mere grå. 5 minutter senere begyndte respirationen igen at sætte ud, men endnu en gang lykkedes det mig at komme ind i en åre og for tredie gang give den store dosis adrenalin. Nu kom åndedrættet rigtigt i gang, og jeg fik tid til at styrte til telefonen og kalde en ambulance med udrykning.

Gurli var stadig dybt bevidstløs, men hun levede. Hendes far havde under alt dette siddet stille og ikke sagt et ord og blot set på. Nu sagde han langsomt: "Jeg troede, hun var død." Ambulancen kom hurtigt, jeg forlod et fyldt venteværelse, og så kørte jeg med Gurli og hendes far til Køge Sygehus, hvor der gik mindst en time, inden Gurli vågnede til bevidsthed.

Gurli kom sig helt af shocket. At hun og hendes forældre ikke var af helt almindelig støbning viste sig ved, at vi kort tid senere genoptog de anti-allergiske indsprøjtninger, dog ikke med det samme præparat. Der fremkom ikke nogensinde lignende tilfælde hos Gurli, og hendes asthma blev kendeligt bedre. Om hun kom sig helt ved jeg ikke, da jeg rejse fra Lille Skensved, inden hun blev voksen.

Jeg tror nok, at jeg i det store og hele klarede mit job som læge nogenlunde tilfredsstillende, men det var nu ikke altid, jeg var lige heldig. Jeg kan således huske en gårdejer fra Store Salby, der normalt benyttede en læge i Køge, men da han en dag skulle have foretaget en vaccination og havde travlt, kørte han til mig i Lille Skensved, og jeg vaccinerede ham. Desværre knækkede nålen (hvilket er sjældent), og det lykkedes mig ikke at pille stumpen ud, så jeg måtte sende ham til Køge Sygehus, hvor lægerne efter megen besvær fandt nålen

og fik den taget ud. Jeg forstår særdeles vel, at han ikke var særlig imponeret over min indsats som læge, og jeg så ham aldrig siden.

Der er også andre patienter, som jeg - af helt andre grunde - kun har set én gang. Jeg kan nævne to af dem.

En dag kom der til mig i konsultationen en landmandskone, som opholdt sig alene et par dage hos noget familie, der boede på en gård i nærheden. Jeg havde aldrig set hende før. Hun var gårdmandskone, en stille, fornuftig, ældre kvinde, som roligt og sammenhængende fortalte mig sin livshistorie, der kan sammenfattes i ordene: "Mit liv er forspildt"! Hun blev som ganske ung dybt forelsket i en ung mand. Han ejede imidlertid ingenting, og hendes forældre fik overtalt hende til i stedet at gifte sig med en pæn ung gårdejer, som hun imidlertid ikke elskede. Hun havde tilbragt hele sit liv sammen med ham i gode kår og havde fået børn, der nu var voksne, og hun havde intet konkret at klage over. Men hun havde aldrig været lykkelig og var mere og mere blevet klar over, at hele hendes liv var blevet ødelagt ved hendes forkerte valg i ungdommen. Hun havde aldrig i de mange år talt med nogen om det, men havde nu benyttet denne lejlighed til at lette sit hjerte. Hun talte længe. Jeg kunne naturligvis ikke hjælpe hende - hvad hun godt var klar over - men kun høre efter. Denne dybt ulykkelige ældre kvinde, der slet ikke græd, forlod mig lige så roligt og stille, som hun var kommet, og jeg har aldrig set hende siden.

En ungkvinde fra Solrød Strand, som jeg ikke havde set før, kom en dag i min konsultation og bad mig om at fjerne et fremmedlegeme i hendes vagina. Det var ganske åbenbart, at denne nydelige, kultiverede dame havde indført, hvad der viste sig at være en ret stor parfumeflaske, for at masturbere, og hun har naturligvis selv været helt klar over, at jeg måtte vide det, men hun sagde intet. Fjernelsen af flasken viste sig at blive meget vanskelig, men jeg skulle jo have den ud. Det tog lang tid, og jeg måtte prøve en række forskellige hjælpemidler, men til sidst lykkedes det. Pigen var selvfølgelig flov og ulykkelig, og hun har naturligvis prøvet i timevis selv at klare problemet, inden hun måtte ydmyge sig og søge læge. Jeg gjorde alt, hvad jeg kunne, for at optræde helt roligt og sagligt i denne i sig selv helt naturlige sag, men jeg var ganske klar over, at hende så jeg aldrig mere. Og det kom til at passe.

I en kortere periode var der konflikt mellem lægerne og kommunerne, der ikke ville betale lægerne tilstrækkeligt for kørsel med egen bil til patienterne. Jeg kørte derfor i den tid gerne med slagter Ole Nielsens søn, Thorkild, der var vognmand og forøvrigt blev forlovet og senere gift med den kønne og dygtige Inger Jensen fra Navrbjerggård, der var ansat hos os. En dag kører Thorkild og jeg i god fart ud ad amtsvejen fra Lille Skensved mod Ejby, og vi ser længere fremme en mand komme kørende i bil ud fra sin mors, Trines, gård. Det var forøvrigt en gammel gård, hvor traditionerne blev holdt i ære. Der var rigtige bondemøbler, og stadsstuen havde en særlig bred dør, der kun blev brugt, når et lig skulle ud af huset. Nå, han kommer sindigt kørende frem ad den lille bivej, det er et helt fladt landskab uden træer, så udsynet er fortrinligt, og Thorkild og jeg drømmer ikke om, at landmanden ikke har fået øje på os; men i stedet for at standse op, da han når hovedvejen, kører han pludselig ind på vejen lige foran os. Thorkild reagerer lynhurtigt og kaster bilen ned i grøften. Vi kurede en række meter nede i grøften og ødelagde hele vognens højre side, men ingen af os kom noget som helst til. Manden sad og gloede, men syntes ikke særlig berørt af tilfældet. Det varede imidlertid nogen tid, inden Thorkild kunne køre vognmandskørsel igen.

Engang havde jeg Ulla med på sygebesøg hos nogle mennesker, jeg ellers ikke kendte, i et lille hus på vejen til Jersie. Det var et fattigt hjem. Ulla havde en dukke med og legede med en jævnaldrende pige i huset. Da vi kom hjem, opdagede Ulla, at hun havde glemt sin dukke i det fremmede hus. Det var hun naturligvis ked af, og da jeg et par dage efter kom forbi stedet, gik jeg indenfor og spurgte efter dukken, som moderen kort efter kom med. I det jeg gik ud af døren, hørte jeg datteren græde, og moderen sagde: "Men jeg har jo sagt til dig, at du nok ikke kunne beholde dukken!" Mærkeligt nok tænkte jeg ikke meget på det med det samme, men senere er denne lille episode tit dukket op i mine tanker, og jeg er ulykkelig over, at jeg aldrig fik foræret den lille pige i det fattige hjem en ny dukke. Da min stupiditet omsider var gået op for mig, kørte jeg ganske vist en dag hen til huset med en ny dukke, men da var familien, som åbenbart kun havde været på et kort besøg, rejst bort.

I flere tilfælde har jeg døbt børn. Det drejede sig om såkaldt nød-dåb af et nyfødt barn, hvis liv er i akut fare, og som muligvis kun vil leve i få timer eller

måske endnu kortere tid. Det har været en mærkelig fornemmelse for mig som døbt, men ikke-troende at døbe i "Faderens, Sønnens og Helligåndens navn", men en sådan nød-dåb accepteres af Folkekirken, og det er mit indtryk, at forældrene midt i deres sorg over at miste deres nyfødte barn, kan hente nogen trøst i, at de nåede at få deres lille barn døbt.

Om vinteren var det tit et hårdt arbejde at færdes på vejene. Jeg oplevede jo på landet den sidste af de 3 fimbul-vintre, vinteren 1941-42, der slog Hitlers tropper ud i Rusland og faktisk afgjorde krigen. Ofte var det helt umuligt at komme frem med bilen på grund af sne, da bilens motorkraft var ringe, og vejene kun blev dårligt og primitivt ryddede, og så fik jeg gerne slagter Ole Nielsen i Lille Skensved til at befordre mig med hest og kane. Men det skete ikke så sjældent, at jeg ude på sygebesøg med bilen blev overrasket af snevejr, og jeg har haft mange dramatiske vinter-oplevelser.

Engang var jeg på sygebesøg i Kløvested vest for Ejby hos de af mine patienter, der boede længst væk fra Lille Skensved. Afstanden er 10 km.Allerede på udturen var det begyndt at sne, men det blev helt galt på hjemturen. Ustandseligt kørte jeg fast i mægtige driver hen over vejen. Alle mennesker var som altid umådelig hjælpsomme, og jeg tror nok, jeg på denne tur fik hjælp 10 gange af folk, der skubbede eller skovlede mig fri. Da jeg nærmede mig mekaniker Christiansens hus 1,5 km vest for Lille Skensved, manglede jeg kun at forcere en mægtig snedrive, lige før vejen knækker, og jeg kunne se, at blæsten langs ad den lige vej holdt de sidste halvanden kilometer snefri. Jeg speedede bilen gevaldigt op, men midt inde i driven drejede vognen 90 grader og for ud over grøften og langt ind på marken, hvor den gik tilbunds i dyb sne. På det tidspunkt havde turen fra Kløvested varet over 5 timer. Det tog 8 mand og 2 heste 2 timer at grave bilen fri og få den op på vejen igen. Der var ingen, der drømte om at tage betaling for sådant et arbejde. Den slags gjorde man blot for hinanden. Jeg var blevet noget forkommen, så jeg fik dejlig varm hyldebærsaft i et nabohus. Jeg kunne nu omsider starte vognen igen mod Lille Skensved, men i mellemtiden havde vinden drejet sig, og nye mægtige driver fyldte nu hele vejen til byen, så jeg nåede kun 50 m frem. Jeg fik vognen skubbet ind i en indkørsel til et hus, hvor jeg lånte en kælk, som jeg bandt min lægetaske og fødetaske fast til. Med kælken i en snor bag efter mig stolprede

jeg så op og ned gennem driverne til hjemmet i Lille Skensved. Jeg var startet på sygebesøget om formiddagen, men da jeg nåede hjem, var der gået over 8 timer, og det var bælgmørkt. Det varede flere timer, inden jeg fik varmen.

Natten til 30. januar 1942 måltes den laveste temperatur, der nogensinde er konstateret i Danmark: minus 30 grader. Jeg så den dag og de følgende dage flere forfrysninger, end jeg har set i hele resten af mit liv. Danskere er ikke (som f.eks. russere) vænnet til at beskytte sig ved sådanne ekstremt lave temperaturgrader, så adskillige af mine patienter fik i de dage forfrysninger i ansigtet blot ved at opholde sig kort tid udendørs uden at tildække ansigtshuden.

En af dagene omkring dette tidspunkt var jeg kørt i bilen til Lille Salby 5 km syd for Lille Skensved på sygebesøg hos mejeriejer Hemming Pedersen på mejeriet "Bøgely". Han var en af mine gode venner og en trofast patient, der kaldte mig sin "livlæge". På grund af kulden var det imidlertid umuligt at starte vognen igen til hjemturen, og da det samtidig satte ind med et voldsomt snefald, blev jeg nødt til at overnatte på mejeriet. Næste morgen var det også umuligt at køre i bil hjem, og kane fandtes ikke på stedet. Men vi fandt på råd. Sønnen Gerhard havde en kælk, han lånte en hest hos en nabo, og så satte vi to os op på kælken med hesten spændt foran og kørte med Gerhard som kusk over snebjergene de 5 km hjem til Lille Skensved. Jeg faldt af et par gange undervejs, men det var jo kun skægt.

Der har været mange andre spændende oplevelser i de barske vintre under krigen, men den mest dramatiske fandt sted 19. marts 1942. På et tidspunkt, hvor foråret normalt begynder at melde sig i Danmark, lå vinteren stadig tungt over hele landet, og natten til 19. marts satte et fantastisk uvejr ind. Det sneede helt eventyrligt, der lå driver på vejene, som nåede op til tagrygningen på husene, det stormede voldsomt, og samtidig dannede der sig isslag af en tykkelse, jeg ellers aldrig har set. Ganske tynde kviste og græsstrå var flere centimeter tykke af is. Mange grene og træer knækkede selvfølgelig, og det gjorde også samtlige luftledninger. Morgenen den 19. marts og hele den følgende uge kom det intet tog til Lille Skensved. Der kom heller ikke en eneste bil til byen i den uge, og alle telefonledninger og alle elektricitets-ledninger var af-

brudt. Men ikke nok med det. 19. marts blev en af mit livs mest fantastiske dage.

Efter snestormen 19. marts 1942.

Inden kl. 6 morgen, mens det endnu var mørkt, og stormen brølede og sneen piskede, blev jeg vækket ved en kraftig banken på hoveddøren. Udenfor stod 2 stærkt forkomne mænd, som jeg fik indenfor. Men de havde travlt. Det var gårdejer Gunner Jørgensen fra Nordgården i Ejby, der ligger lige nord for Ejby Skov ca. 7 km fra Lille Skensved. Den anden var karl på gården. Gunner Jørgensens kone var i gang med en ventet fødsel, og jordemoderen var til stede, men det gik meget trægt, så de ville have mig derover med det samme. Det var selvfølgelig umuligt at køre bil i et sådant vejr, så jeg spurgte straks: "Hvor holder Deres kane?" "Kane!" sagde Gunner Jørgensen med foragt. "Man kan da ikke tage heste ud i sådant et vejr!" De to mænd var i nattens mulm og mørke gået tværs over markerne fra Nordgården til Lille Skensved, da det var umuligt at komme frem ad vejene, men skønt de begge var barne-

født på egnen, var de gået vild i uvejret omkring Højelse og havde været adskillige timer undervejs.

Nå, jeg tog mit varmeste tøj på og mine to tasker med instrumenter, og så drog vi af sted over markerne. Vinden var imod, og vi kunne næsten intet se. Enten sank man dybt ned i løs sne, eller også gled man på spejlblanke isflader. De veje, vi krydsede, måtte vi passere på alle fire, det var rene isbjerge at klatre over. Efter et par timers forløb nåede vi Nordgården.

Det blev en langvarig og besværlig fødsel, men det lykkedes da at få et levende barn. Derimod ville moderkagen ikke løsne sig. Trods indsprøjtninger og alle kneb var det ikke muligt at få den ud, og det blødte ret kraftigt. Jeg blev til sidst klar over, at jeg måtte foretage en manuel placentaløsning (løsning af livmoderkagen med hånden). Enhver form for hjælp udefra var jo udelukket. Ved en manuel placentaløsning fører man hånden ind i den udvidede livmoder og piller moderkagen ud. Det lyder let, men det er et særdeles farligt indgreb, da livmoderen efter en fødsel er udvidet og meget tynd og blød næsten som smør, så man let kan perforere væggen, hvad der (dengang) praktisk talt var ensbetydende med bughindebetændelse og patientens død. Hvis man på den anden side ikke får moderkagen helt ud, vil blødningen fortsætte og patienten gå til. Jeg havde aldrig selv foretaget et sådant indgreb og havde heller aldrig set det gjort. Men jeg måtte til det, ellers ville fru Jørgensen dø af forblødning. Jordemoderen gav narkose under min vejledning, mens jeg fjernede moderkagen langsomt og omhyggeligt. Jeg var selvfølgelig ude af stand til at se noget som helst inde i livmoderen, men måtte føle mig frem. Gud være lovet lykkedes indgrebet. Hele moderkagen blev fjernet, livmodervæggen holdt, og blødningen standsede helt, da livmoderen nu kunne trække sig sammen.

Der var høj stemning i huset, og alle vi trætte personer fik et velfortjent foder. Men nu var det blevet langt hen på eftermiddagen, og jordemoderen og jeg skulle hjem. Uden at vi opdagede det, mens vi sled i det, var vinden løjet af, og snefaldet var standset, og til sidst brød solen frem. Gunner Jørgensen hentede en kane frem ("slæde" kaldes det på landet) og spændte for, og så drog vi tre af sted.

Det var som et fuldstændigt fe-eventyr. Vi kørte først gennem et hjørne af Ejby skov, hvor sneen lå i metertykke lag, som strålede og glimtede i det sene eftermiddagssolskær, mens alle de isslagsbelagte grene og kviste ringlede og ranglede som tusindvis af fine overjordiske klokker. Jeg har aldrig før eller siden oplevet noget lignende. Derefter kørte vi ud over markerne, der var dækket af dyb sne. Vejene var jo ufremkommelige. Gunner Jørgensen havde taget en kraftig bidetang med, og når vi kom til et trådhegn, klippede vi det simpelthen over. Der var ikke andet at gøre. Vi var alle 3 glade og tilfredse - om end meget trætte - efter veloverstået strengt arbejde. Men vi havde en sidste overraskelse tilbage.

Pludselig, som vi stilfærdigt kører hen over en tilsyneladende jævn mark, lyder der et brag under os, det begynder at plaske med vand, og slæden forsvinder ned i dybet. Vi var gået gennem det øverste lag af isen på en sø, der var blevet islagt i to omgange. Hesten og slæden stod i 1/2 meter vand, men jordemoderen og jeg kunne springe tørskoet fra kanen ind på land. Stakkels Gunner Jørgensen derimod måtte gå ned i vandet og trække hesten og slæden op på land. Resten af turen til Lille Skensved gik uden dramatik, men det var mørkt, da vi nåede hjem. Jeg tilbød den gennemforfrosne gårdejer at overnatte hos mig, men han ville forståeligt nok tilbage til sin kone og sit nyfødte barn, den førstefødte, som de havde ventet i flere år på. Jeg fik senere at vide, at hjemturen var foregået uden forhindringer, men at det efter hjemkomsten havde varet 4 timer, inden han holdt op med at ryste. Både han og konen og barnet overlevede lykkeligt alle strabadserne.

Den vinter blev isen i de danske farvande liggende længe. Endnu 5. maj 1942 var hele Køge Bugt dækket af is, så langt man kunne øjne fra land. Først 6. maj brød en vestenstorm isen op, og man kunne for første gang i et halvt år se vandet i Øresund.

Somme tider kommer man som ung læge ud for særlige fristelser og vanskelige situationer, der ikke har noget med lægegerning at gøre. Jeg skal nævne et enkelt, typisk eksempel. En dejlig sommerdag blev jeg kaldt på sygebesøg hos en dame, der boede i sit sommerhus på Jersie Strand. Hun viste sig at være en ung, flot, moderne kvinde. Jeg kan ikke huske, hvad hun påstod at fejle,

men det var i hvert fald ubetydeligt, og da jeg havde konstateret det, fortalte hun mig, at hun var alene hjemme, hendes mand var på sin fabrik i København, og hun gik ud og låsede hoveddøren. Så tog hun mig med ind i soveværelset og tog alt tøjet af og lagde sig på sengen og sagde, at hun gerne ville have, at jeg tog mål på hende til et pessar!

Hun var virkelig dejlig, brun over det hele, slank og blød og særdeles fristende. Der var ingen tvivl om, hvad hun var ude på. Men jeg har altid haft det princip at holde praksis og elskov skarpt adskilte, selv om det i dette tilfælde var svært. Hun var dog så lidenskabelig, at jeg ikke kunne undgå lidt kysseri, men mere kom der ikke ud af det. Nogen vil nok synes, at jeg var dum og en tørvetriller, men jeg ville nødigt gøre min praksis og mit ægteskab mere problemfyldt end nødvendigt.

Når der i min beretning optræder så mange sygebesøg i forhold til konsultationer, skyldes det, at lægerne dengang aflagde langt flere sygebesøg end i dag (hvor de efter min mening aflægger for få, så de dårligt nok kender patienternes miljø), men sandelig også, at privat bilkørsel under og adskillige år efter krigen var forbudt eller vanskeliggjort, og at rutebiler - ialfald på Skensved-egnen - ikke rigtig var opfundne.

Privatliv under krigen

På landet kørte dengang mange handlende selv ud til deres kunder. De handlende fartede regelmæssigt rundt på hestevogn og falbød deres varer. F.eks. kom slagter Lang fra Ølby med sin gamle hest og sin lille vogn en gang om ugen, der kom fiskemand, og brødkusk Jens (Petersen) var en daglig gæst. Og så var der alle de hjælpsomme damer, såsom vaskekone og hjælp til strygning og syning og ekstra rengøring. Håndværkere af alle slags var der mange af (f.eks. flere urmagere). Engang kom der til mig en håndværker for meget. Det var tømreren fra Store Salby, der havde hugget brænde. Han kom med sin venstre tommelfinger indpakket i et stykke papir, mens han bandede stygt og vedholdende over sin klodsethed. Det kunne jeg dog ikke gøre noget ved, men måtte sende ham til sygehuset i Køge. Dengang kunne man ikke sy en finger fast igen.

Jeg har tidligere omtalt, at der på alle måder var en udtalt hjælpsomhed, men indimellem var der dog firbenede væsener, som var mindre samarbejdsvillige. Jeg kom således en dag fredeligt gående med min lægetaske i højre hånd på sygebesøg ind i indkørslen til Kristian Jensens hus i Ejby by. De havde en stor schæferhund gående i haven, men jeg havde været i huset mindst 10 gange og kendte den godt. Pludselig sprang hunden imidlertid på mig og bed sig fast i min venstre arm. Det var vinter, og heldigvis havde jeg vinterfrakke og handsker på, men mit venstre ærme blev flænset i stykker, inden hundens ejer fik befriet mig. Min frakke blev repareret, og hundeforsikringen betalte udgiften, men det gav vanskeligheder senere, da frakken blev for slidt og skulle vendes, idet det under krigen var umuligt at få en ny frakke! Hunden skete der intet, det gjorde man ikke dengang.

Jeg har altid godt kunnet lide det hyggelige sprog, der tales på Østsjælland, og jeg gjorde mig som læge umage for at lære det nærmere at kende. Visse udtryk afviger fra rigssproget, og dem er man som praktiserende læge nødt til at forstå. Når en mand har ondt i "rørene" (udtalt uden stød), betyder det, at han har smerter i lysken. Når en hævelse "slagner", bliver den mindre, men den

kan også blive "vovere", d.v.s. værre. En anden ting, jeg erindrer, er den sjællandske udtale af "afføring". Det udtales "affyring", og det er jo egentlig et godt og festligt udtryk. Mange gamle på egnen udtalte dengang endnu Køge som "Køje". Når der blev spillet kort - og det blev der tit - og en ruder blev spillet ud, sagde man ofte "ruder ud, sagde Køje glarmester". Og hvis en ruder 8 vandt et stik, hed det: "Spanager Herregård blev vundet på ruder 8", måske en gammel sandfærdig historie.

Når det var særlig varmt om sommeren, og børnene legede i haven, ofte sammen med vores feriebarn, tog de gerne alt tøjet af og nød at føle solen bage på kroppen. Det fandt jeg helt i orden, men senere blev jeg klar over, at nogle af beboerne i Lille Skensved faktisk var lidt forargede. Da Ulla en dag (med tøj på) tog sin lille nøgne 2-årige lillebror med over på den anden side af vejen og ville ind i en forretning for at hente et eller andet til os, nægtede butiksindehaveren den lille dreng adgang, så han måtte stå udenfor, mens Ulla ordnede sit ærinde.

Jeg kom tit på "Gammel Lellinge", for Bjørn Aage Abel var medlem af en 12 mands-gruppe, bestående af yngre, store gods- eller gårdejere eller forpagtere under "Tolvmands-foreningen i Danmark". Gruppen holdt hyppige møder hos hinanden, og når den ikke var fuldtallig havde værten lov til at supplere antallet af mødedeltagere op til 12, og Unge Abel inviterede tit mig med. Møderne var meget interessante og underholdende og jeg lærte en masse om landbrug og de store landmænds jordnære indstilling.

Jeg kom også på "markvandring" på forskellige gårde med "Tureby-Køge Landboforening", bl.a. hos proprietær Niels Cold på Stenkelstrup og hos foreningens formand, proprietær Frode Carstensen på "Vestervang". Jeg kan huske, at jeg ved et sådant møde på "Stenkelstrup" kom i lidt god tid, før de andre deltagere var ankommet, og så proprietær Cold selv gå rundt inde i en kornmark, hvor han med en saks klippede hovederne af nogle tidsler, der ragede op over kornet! Ikke ligefrem sund økonomi, men det var jo ikke meningen, at de besøgende skulle se det, og vi grinede begge bravt, da jeg afslørede ham.

Hvert år på Valdemarsdag, 15. juni, holdtes "Børnefesten i Lellingeskoven". På sletten i skoven (der egentlig hedder Skovhusvænge) samledes gøglere og cirkusfolk, og hele egnens befolkning strømmede til, men naturligvis særlig børn. Alle var festklædte, og feststemningen strakte sig så vidt, at alle huse på hele egnen skulle være nykalkede og hækkene klippede til Valdemarsdag. Naturligvis var også vore børn med, og jeg husker tydeligt en situation, hvor Helle og Ulla var kommet op i en karrusel og sad på en giraf eller lignende, men efterhånden som karrusellen kørte hurtigere og hurtigere, blev Ulla grebet af panik. Jeg stod på jorden og så hende springe op og skrige af rædsel, tilsyneladende parat til hvert øjeblik at springe af. Helle blev roligt siddende og var slet ikke klar over faren. Jeg overvejede alvorligt at forsøge at springe på karrusellen i farten, men fandt det alligevel for farligt, og heldigvis standsede karrusellen, inden Ulla sprang ud.

Børnene, især Helle og Ulla, var ofte med mig på sygebesøg. Ulla var nok hyppigst med. Hun havde fundet på, når jeg havde sat vognen og gik ind på besøg, pludselig at dukke op og se meget indtagende ud, hvad der ofte indbragte hende en kage eller lignende. Jeg forklarede hende strengt, at hun ikke måtte rende ind i husene efter mig, hvortil hun skuffet svarede: "Må jeg heller ikke smutte?" Når far ferierede hos os i Lille Skensved, var han også ofte med mig rundt på sygebesøg, og han var glad for af og til at få lejlighed til at snakke med gamle venner fra ungdommen, som H.P.Andersen og Rodian fra Ølsemagle og Ole Andersen fra "hullet" i Assendrup. Når både han og Ulla var med, satte eller lagde hun sig på bagsædet, hvor hun gerne omgående faldt i søvn og som lille tissede på sædet. Da hun blev større, bad hun altid sin farfar om assistance, og da det sommetider drejede sig om en større affære, sørgede far for altid af have toiletpapir med, når vi kørte sammen på sygebesøg.

Men en dag - husker jeg - var Ulla bestemt ikke faldet i søvn. Far var ikke med den dag. Jeg aflagde besøg hos Ejner Larsen på Vilkestrupgård og efterlod Ulla i vognen. Det var en dejlig varm sommerdag, og besøget tog lidt tid. Men da jeg kom ud igen, så jeg, at Ulla ikke havde spildt tiden. Umiddelbart efter at jeg var gået ind i huset, var der kommet en maler, der satte sine grejer på dørtrinet, og derefter gik ind for at snakke om sit arbejde. Ulla havde straks opdaget en spand med rød mønje og en bred malerpensel og havde taget ener-

gisk fat. På kort tid havde hun malet indgangsdøren og trappen og bilen og et stykke af gårdspladsen for slet ikke at tale om sig selv. Gudfaderbevares, hvor så hun ud! Jeg måtte tage alt tøjet af hende og fragte hende hjem i bilen uden en trævl på, indpakket i gamle aviser. Hvordan maleren fik fjernet al den smukke røde maling, husker jeg ikke, men sikken et arbejde det har været!

Min yngste datter Ulla

En anden gang har dog Ullas initiativ givet hende direkte belønning. Jeg så ikke selv, hvad der skete, men Ulla kom henrykt rendende op ad indkørslen til lægeboligen og viste mig en 1-krone, hun havde fået. Senere fik jeg historien af folk, der havde set hændelsen på hovedgaden. Ulla var pludselig løbet ud på gaden foran en stor lastbil, og chaufføren havde bremset af alle kræfter. Rædselsslagen styrtede han ned fra bilen og fandt Ullas hoved liggende lige foran det ene forhjul, men bilen havde ikke nået at røre hende. Lykkelig over

ikke at have forvoldt et barns død, gav han hende en krone og kørte væk, inden nogen kunne nå at takke ham.

Til gengæld kan jeg berette om et tilfælde, hvor Ulla frelste Leifs liv. Jeg kørte fra Kirke Skensved over Skensved Å imod Lille Skensved med Ulla og Leif på forsædet, og således at Leif sad yderst i højre side. Det ville man ikke gøre i dag, men dengang var man ikke helt klar over faren derved, og der kørte forøvrigt så få biler på landevejene. Leif har formodentlig pillet ved højre dør, for pludselig springer døren op, og Leif falder ud. Ulla opdager det straks og griber fat i ham. Leifs vægt trækker hende ud mod døren, men hun bliver alligevel ved med at holde fast i ham. Heldigvis bliver jeg også lynhurtigt klar over situationen, og selv om vognen er i fuld fart, slipper jeg rattet med begge hænder og smider med venstre arm Ulla ned i bunden af vognen, samtidig med at jeg kaster mig hen over forsædet, så jeg med højre hånd kan presse Leif ind mod den udvendige side af vognen neden under døren. Liggende i denne stilling lykkes det mig med venstre hånd at dreje rattet, så bilen holder sig på landevejen, og til sidst får jeg med venstre fod bremset vognen. Alle reddedes, også bilen, men efter denne hændelse blev det forbudt børnene at sidde "i forvejen" (som de kaldte det), og de blev henvist til bagsædet.

Det var nu ikke udelukkende børnene, der kunne finde på gale streger, når de var med som passagerer. Min ven Henrik boede i en ejendom i København sammen med sin kone Mary, der oprindeligt var engelsk statsborger og talte et gebrokkent dansk. De havde fået en ny nabo, som var en ubehagelig notorisk nazist. De var med god grund bange for, at naboen skulle foranledige, at Mary blev interneret af tyskerne. De flyttede derfor fra deres lejlighed, men inden de fandt en ny bolig, boede de et par måneder hos os i Lille Skensved. Mary var en dag med mig på sygebesøg og hun sad på forsædet ved siden af mig og havde Helle på skødet. Jeg skulle på kontrolbesøg i et hus, der ligger på en bakke lige øst for Jersie by. Jeg sætter bilen og går ind til huset, men trods min banken er der ingen, der lukker op, så jeg går hurtigt tilbage til vognen, men da jeg kommer ud på vejen, er den væk! Det er slet ikke til at forstå, men da jeg ser mig om, opdager jeg, at Mary og Helle ligger og roder rundt på vejen halvvejs nede ad bakken, og ved foden af bakken holder bilen fredeligt inde på en mark.

Bagefter fortalte Mary mig historien: Hun havde siddet og pillet lidt ved instrumenterne, og da hun ikke havde spor forstand på biler, var hun pludselig kommet til at løsne håndbremsen, og vognen begynder at bevæge sig. Den kører efterhånden hurtigere ned ad bakken. Mary tror, motoren er gået i gang, og ser sig fortvivlet om for at finde en måde at standse motoren på. På instrumentbrættet finder hun en kontakt, hvor der står "PARK", og drejer på den, men det hjælper jo ikke på vognens fart, at parkeringslyset tændes. I den tro, at bilens fart stadig vil forøges, prøver hun at redde sit og Helles liv ved resolut handling. Hun smækker døren op, kaster Helle ud på vejen og springer selv efter. Desværre kommer hun i klemme, så hendes frakke bliver revet delvis i stykker, men ellers sker der ikke andet, end at pigerne får nogle skrammer. Og bilen? Ved foden af bakken, hvor vejen drejer til højre, er vognen fortsat ligeud ind på en mark, hvor den går istå lidt op ad en lille bakke. Efter den tur nægtede Helle nogen sinde at køre med i bilen, hvis Mary skulle med. "Ikke med tante Mary!" sagde hun.

Engang kørte jeg alene fra Jersie til Solrød i ret høj fart og overhalede en cyklist. Jeg havde ikke bemærket, at gårdejer Niels Peter Sørensen fra Jersie havde kørt møg ud på sin mark, og at vejen derfor var beskidt og smattet. Da jeg igen vil dreje ind til højre foran cyklisten, svinger bilen pludselig halvvejs rundt og fortsætter med bagenden forrest i fuld fart hen ad vejen ud imod grøften på venstre side. Det er ikke muligt hverken at bremse eller styre bilen. Meget hurtigt når vi grøften, og jeg klamrer mig til rattet, ventende hvert øjeblik et brag, hvorefter vognen vil vælte rundt og gå i smadder. Men intet sker. Båret som af usynlige vinger flyver vognen over grøften langt ind på marken og standser der. Gårdejer Niels Peter Sørensen sad på sin hestevogn og var ved at tabe næse og mund. Det, der var sket, var også nærmest et mirakel. På hele strækningen fra Jersie til Tykmosevejen, der udgør ca. 1 km, er der én eneste overgang over grøften på nogle meters bredde. Netop dette sted havde bilen fundet, da den baglæns for skråt over grøften! Jeg kunne starte bilen, vinke til Niels Peter Sørensen og køre forlæns op på vejen og videre til Solrød Strand - i et lidt langsommere tempo.

Tæt ved dette sted havde jeg en anden gang en mærkelig oplevelse. Jeg kom kørende fra Jersie mod Lille Skensved. Lige uden for byen ligger der på ven-

stre hånd et lille "sted", en meget smuk, stråtækt landejendom, der er særdeles velpasset, og som ejedes af Bonnesens, et barnløst ægtepar. Det var to høje, kraftige, sindige, ældre bønder, som jeg kendte godt og ofte havde besøgt. Som jeg nærmer mig stedet, dukker fru Bonnesen op fra gavlen længst borte og går langsomt i sin karakteristiske gangart tungt langs huset frem mod mig. Jeg kører tæt forbi hende og ser hende meget tydeligt og hilser, som man jo altid gør på landet til alle, man møder, men hun besvarer mærkeligt nok ikke hilsenen, og jeg kører bare videre uden at tænke nærmere over denne tilsyneladende banale hændelse. Men få sekunder senere giver det et sæt i mig, og det løber mig koldt med ad ryggen. Pludselig husker jeg, at både hr. og fru Bonnesen døde for et eller to år siden, jeg har skrevet dødsattest for dem, og nogle helt fremmede personer har overtaget stedet! Jeg har ingen forklaring på hændelsen.

Egentlig selskabelighed var naturligvis stærkt indskrænket under krigen på grund af de elendige trafikforhold og problemerne ved at færdes ude om natten. Vi havde dog enkelte gange fester med udenbys venner, men de måtte så overnatte på senge, sofaer og madrasser overalt i huset. Jeg kan huske, at vi engang ved en sådan lejlighed havde besøg af den konservative politiker Poul Sørensen, og at pigerne klagede over, at han havde en hård tingest, der generede dem, når de dansede med ham. Det opdagedes dog hurtigt, at grunden var, at han havde en revolver i lommen, som han efter et attentat havde fået tilladelse til at gå med af tyskerne (som formentlig selv havde forårsaget attentatet på ham!).

Modstandskampen skærpes

Det var almindelig kendt, også af englænderne og faldskærmsfolkene, at overalt i Danmark kunne man regne med, at læger og præster var til at stole på nationalt og var villige til at løbe en risiko, og ganske pudsigt blev jeg 3 gange under krigen kontaktet personligt i Lille Skensved af mig ubekendte folk fra Roskilde, som bad mig om at starte en modstandsbevægelse på egnen i samarbejde med dem, men da de ikke havde nogen referencer til mig, og de kunne være provokatører, forklarede jeg dem, at jeg ikke turde medvirke. De har muligvis foragtet mig, men det var der ikke noget at gøre ved. Sådan var kårene.

Sognepræsten for Højelse og Lellinge pastorat, Harald Kalf, der var min gode ven og elskede nazisterne lige så meget som jeg, holdt en søndag en prædiken i Højelse Kirke. Han skjulte ikke sine sym- og antipatier ret godt til daglig, men denne dag talte han usædvanlig åbent og klart imod nazismen i Danmark. I kirkegangen deltog gårdejer M. fra Ølby, der var kendt som nazist, og endvidere telefoncentralbestyreren fra Lille Skensved. Da centralbestyreren og hans kone gik hjem fra Højelse Kirke, talte de sammen om, at denne formiddagsprædiken kunne være farlig for præsten, og de besluttede derfor, at de resten af dagen ville passe telefoncentralen selv og sende den assisterende telefondame hjem (det var en lille land-central). De aflyttede så alle samtaler, der udgik fra Ølby-bondens gård. Det var naturligvis helt ulovligt, men ganske praktisk, som det skulle vise sig. Samme eftermiddag kom der opkald fra gårdejer M. ind til Shell-huset i København, hvor Gestapo residerede, og centralbestyreren kunne klart høre, at han anmodede Gestapo om at tage sig af pastor Kalf. I løbet af en halv time var præsten og hans kone og lille søn, forsynet med det allermest nødvendige, flygtet fra præstegården, og da tyskerne kort efter kom, var præstegården tom. Resten af krigen tilbragte pastor Kalf som kontorist på et sagførerkontor i København, og det lykkedes at finde en lille lejlighed til ham og hans familie og få dem forsynet med rationeringskort. Sådanne hændelser var ganske almindelige dengang.

Engang ret tidligt i krigen blev jeg standset af en tysk patrulje, der ville se mit "AUSWEISS", altså min køretilladelse. En sådan, som jeg selvfølgelig skulle have, havde jeg aldrig fået anskaffet mig, da det ikke rigtigt passede mig at anmode den lokale tyske myndighed derom. Jeg var på sygebesøg og havde tilfældigvis intet illegalt i vognen. Nå, der blev sat en tysk soldat med opplantet bajonet ind i bilen ved siden af førersædet. Han var næppe mere end 16 år og kendeligt nervøs. Jeg havde selvfølgelig aldrig børnene med, når jeg havde våben eller illegale blade i vognen. Helle var med mig dén dag, og hun blev sat ind på bagsædet, og så kørte vi til til den lokale tyske militærlejr i Køge. Jeg måtte dèr efterlade Helle i bilen, og der gik halvanden time, inden jeg havde snakket mig færdig med tyskerne og fik et Ausweiss. Stakkels Helle troede naturligvis, at tyskerne havde skudt mig. Senere under krigen fik jeg udstedt en "Bescheinigung" , en køretilladelse gældende for et halvt år ad gangen.

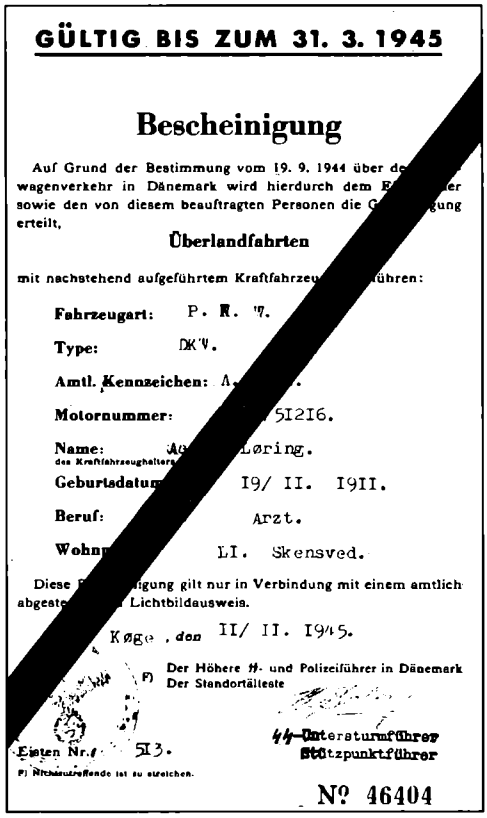

GÜLTIG BIS ZUM 31. 3. 1945

Bescheinigung

Auf Grund der Bestimmung vom 19. 9. 1944 über de[illegible] wagenverkehr in Dänemark wird hierdurch dem [illegible]er sowie den von diesem beauftragten Personen die G[illegible]gung erteilt,

Überlandfahrten

mit nachstehend aufgeführtem Kraftfahrzeu[illegible]führen:

Fahrzeugart: P. R. W.

Type: DKW.

Amtl. Kennzeichen: A[illegible].

Motornummer: [illegible]51216.

Name: A[illegible] Løring.
des Kraftfahrzeughalters

Geburtsdatum: 19/ II. 1911.

Beruf: Arzt.

Wohn[illegible] LI. Skensved.

Diese [illegible]igung gilt nur in Verbindung mit einem amtlich abgeste[illegible] Lichtbildausweis.

Køge, den 11/ II. 1945.

Der Höhere SS- und Polizeiführer in Dänemark
Der Standortälteste

SS-Untersturmführer
Stützpunktführer

Listen Nr. 513.

F) Nichtzutreffende ist zu streichen.

Nº 46404

Min køretilladelse, "Bescheinigung".

I det store og hele kunne man komme langt med tyskerne, når man tiltalte dem på hæderligt tysk og udviste en høflig og kultiveret, men ingenlunde frygtsom eller underdanig optræden. Dette gjaldt værnemagtens folk. Hvad angår SS-tropperne var forholdene sikkert helt anderledes, men jeg var gud være lovet så heldig, at jeg aldrig opnåede erfaring på det område.

Efter en kraftig stigning i antallet af sabotageaktioner og strejker i eftersommeren 1943 overtog tyskerne direkte magten i Danmark 29. august 1943, og regeringen Scavenius og folketinget blev sendt hjem. Der var kampe en række steder mellem tyske og danske tropper, som blev interneret. Det var ikke uventet, og det blev også omtalt i radioen, hvor der blev sagt noget om, at byerne var afspærrede. Jeg var - som sædvanlig - videbegærlig og dumdristig, så jeg kørte bilen til Køge, hvor jeg blev standset ved krydset Ølbyvej - Ringstedvej af en gruppe tyske soldater med våbnene fremme. Jeg gik hen til den tyske officer og spurgte uskyldigt: "Was ist los?". Han satte mig ind i situationen, og jeg fik at vide, at jeg ikke kunne få adgang til byen. Men jeg fik pænt lov til at vende vognen og køre tilbage mod Ølby. Da jeg uden for Køge passerede Zoffmannsvej, kom jeg i tanke om, at denne vej, der var den eneste vej fra nordvest, der førte ind til Køge by, var ny og måske derfor ikke stod på tyskernes kort, så det kunne være, den var åben. Desværre kunne den overskues fra den tyske vagtpost, jeg lige havde talt med, men gennemgående var tyskerne ikke så snedige, så jeg tog chancen og kørte ind mod Køge ad Zoffmannsvej. Og det gik godt. Jeg blev ikke beskudt og kom ind i byen og hen til Carl Müller. Jeg drøftede situationen med ham og slap også ud af byen gennem Zoffmannsvej.

Min klassekammarat, Julius Samson, der er jøde og nu bor i Israel, havde tidligere i et forborgent brev spurgt mig, om han eventuelt kunne komme på "rekreation" i Lille Skensved. Jeg havde naturligvis svaret bejaende. Nu ringede han til mig sidst i september 1943 fra Klampenborg, men forbindelsen blev brat afbrudt. Jeg ringede omgående til to klassekammarater, professor Per Søltoft og civilingeniør Søren Rasmussen, og sammen med andre klassefæller gjorde de en kraftig indsats for at finde Samson og hjælpe ham over sundet. Det lykkedes ikke, men heldigvis slap Samson til Sverige ved anden hjælp. Nogle dage efter fik jeg et brevkort på svensk fra Sverige med en lykønskning

til min "födelsedag", underskrevet ulæseligt med et navn, der begyndte med "S". Samson glemte aldrig vores forgæves indsats, og hans hidtidige usikre, let reserverede holdning blev afløst af uforbeholden tillid og venskab.

Min væsentligste - og farligste - indsats i modstandskampen var naturligvis dannelse af bevæbnede modstandsgrupper i Lille Skensved og omegn. Initiativtageren var gårdejer Jørgen Branth i Store Ladager (tæt ved Lille Skensved), der var løjtnant af reserven. Det var desværre ikke muligt i det flade, tætbefolkede, skovløse, frugtbare område, kaldet "Heden", mellem Roskilde og Køge, hvor Lille Skensved ligger, at modtage våben, nedkastet fra engelske fly, men Jørgen Branth havde forbindelse med skovrider Krarups folk i skovene ved Valborup, hvor der fandtes grupper, der modtog våben (men det fik jeg naturligvis først af vide efter krigen).

Dyrlæge Knud Maegaard Jørgensen i Højelse med sin kone Rigmor.

Branth tog kontakt til mig og min ven, dyrlæge Knud Maegaard Jørgensen i Højelse, og opfordrede os til at danne grupper på egnen, der kunne passe og opbevare våben og forberede sig til den dag, den engelsk-amerikanske invasion i Danmark stod for døren, så vi kunne medvirke til at forsvare vores hjemstavn og skade tyskerne mest muligt. Branth samarbejdede med forpagtersønnen, Bjørn Aage Abel på Gammel Lellingegård, der også var reserveløjtnant. Dyrlægen og jeg blev en slags delingsførere.
Branth dannede selv en gruppe i Ladager, dyrlægen skabte en gruppe i Højelse, i Ejby udvikledes også en gruppe, og i Jersie dannedes en gruppe, næsten udelukkende af unge gårdejere. Ellers var grupperne sammensat af vidt forskellige mennesker, både landmænd og småby-beboere af alle politiske afstøbninger, men naturligvis allesammen folk, der ikke bare ønskede at være tilskuere i tiden, men gerne ville være med til at levere et bidrag til den storgermanske nazismes nederlag. Jeg dannede selv, hvad der svarede til to grupper, i Lille Skensved. Vi var selvfølgelig klare over, at vi - hvis tyskerne opdagede os - måtte regne med udsættelse for tortur og dødsstraf eller i heldigste tilfælde koncentrationslejrophold, men vi var bestemt ikke imponerede over os selv. Vi betragtede alle vores indsats blot som noget, et anstændigt menneske måtte præstere, når han fik muligheden.

Jeg har været til instruktion i behandling af maskinpistoler ("stenguns") på Branths gård i Ladager, hvor en sergent optrådte som instruktør, men i det daglige arbejdede vi i Lille Skensved uafhængigt af Branth. Vi var vel 15-20 mand i Lille Skensved, vidt forskellige, f.eks. var der en kommunistisk arbejdsmand i gruppen, men vi holdt sammen i resten af krigen. Jeg vil undlade at nævne navne, da jeg vel i og for sig lige så godt kunne have valgt andre, og jeg ønsker derfor ikke at såre nogen. Det er i dag mærkeligt at tænke på, at nogle af os var "Des" hele tiden, men sådan var det dengang. Og var vi allesammen begyndt at sige "du" til hinanden, ville det nok have vakt mistanke om noget illegalt.

Som en lille indskudt bemærkning kan jeg fortælle, at Jørgen og Helen Branth havde 2 små døtre, hvoraf den ene, Karin, mange år senere blev gift med en af mine gode venner, læge Helge Cedergreen i Roskilde. Da min ven fortalte mig det, tilføjede han; "Karin kan ikke huske dig, men du har præget hende

for livet!" Det lød jo mystisk, men min ven havde ret. Jeg havde koppevaccineret hende!

Det var jo en risikabel sag at spørge en mand, om han ville være medlem af en "ventegruppe" i den underjordiske hær, en beslutning, der indebar en meget stor risiko for pågribelse og hvad deraf fulgte. Men jeg kendte jo hvert eneste menneske i Lille Skensved og omegn, så jeg tog ikke fejl en eneste gang. Men det var der nogen, der gjorde andre steder. Langt langt de fleste danskere turde ikke gå ind i et sådant arbejde. Endnu farligere var det selvfølgelig at gå ind i aktive sabotagegrupper, men noget sådant havde vi ikke på landet, hvor der jo ingen fabrikker eksisterede.

Alle dem, der var medlemmer af en af vore militærgrupper, advarede jeg mod at sige noget om deres virksomhed, selv til den nærmeste familie, og jeg havde derfor overvejende valgt gifte mænd med kone og barn. Det var ikke almindeligt, men jeg tror, det var klogt. En mand, der er uafhængig, vil måske prale lidt over for sin kæreste, men en mand, der har kone og barn, vil føle et større ansvar, og han vil sandsynligvis kun antyde noget over for sin kone. Noget var han jo nødt til at sige, for mange nætter måtte han tage hjemmefra for at pleje sine våben, der lå i Højelse Kirke.

Våbnene, vi modtog, var som nævnt nedkastet fra engelske fly over skovene ved Valborup og blev derfra transporteret til Jørgen Branths gård i Store Ladager. Der hentede jeg dem, og de blev i min lille grønne DKW kørt til lægeboligen i Lille Skensved. Det drejede sig overvejende om de fortrinlige amerikanske automatiske karabiner, men der var også mange håndgranater og enkelte maskinpistoler og bazookaer, et panserbrydende våben mod tanks, der kan betjenes af én mand.

Jeg opbevarede våbnene i det stråtækte udhus, der engang havde været stuehus på gården. Der lå de sammen med 2 store tønder benzin på hver 200 l, som jeg havde købt sort. Det var jo ikke særlig betryggende, og i tilfælde af brand eller bombning ville der være kommet et flot bål ud af det. Derfor leverede jeg hurtigst muligt våbnene videre til gruppemedlemmerne, og de blev senere bragt til Højelse Kirke, hvor de lå i krypten under midtergangen under

et tæppe sammen med præstens begoniaknolde. Kirketjeneren Poul Beenfeldt var medlem af en af grupperne. Men disse våben modtog vi indpakket i cellofan og indsmurt i olie og vaseline i en sådan grad, at det tog mindst 4 timer at rense en karabin.

Der var meget få mennesker ude om natten dengang. Vi cyklede ved 23-24 tiden enkeltvis op til kirkegården og satte cyklerne på indersiden af kirkegårdsmuren. Derefter gik vi tværs over kirkegården. Der er meget få mennesker - det var der i alt fald dengang - der kan lide at være på en kirkegård kl. 12 om natten, så vi løb ikke nogen stor risiko for at blive set. Når man nåede frem til kirkedøren, bankede man 4 korte gange på døren (V-tegnet). De, der allerede var kommet, sad inde i våbenhuset, og når der blev banket, slukkedes det svage lys, og da der naturligvis var sat sorte mørklægningsgardiner for vinduet, blev der bælgmørkt. Alle greb en karabin, tog ladegreb og rettede mundingerne mod døren. Derefter blev døren låst op og lynhurtigt åbnet - og så faldt der atter ro over forsamlingen, når den ankommende viste sig at være en af vore egne og ikke Gestapo. Tyskerne fandt aldrig ud af dette, men de fik en mistanke, som jeg snart skal berette om.

Inde i våbenhuset sad vi og rensede våben i flere timer i adskillige nætter og beskæftigede os med vore problemer. Vi fandt det ganske skægt, at våbenhuset levede op til sit gamle navn. De amerikanske karabiner er glimrende partisanvåben. De er lette, automatiske rifler med 9 mm patroner, der kan skyde både enkeltskud og salver. De er forsynet med hulsigte og skyder meget fint inden for kortere afstande (100-200 m). Jeg kan her indskyde, at jeg engang kort efter krigen ville demonstrere våbenets effektivitet over for nogle københavnere i Karlstrup Kalkværks grusgrav. Jeg skød et enkelt skud i 200 meters afstand mod en skive, hvor jeg ikke blot ramte pletten, men det nøjagtige centrum af pletten. Jeg skød kun det ene skud!

Alle medlemmer af vore grupper havde våben. Og det var ikke almindeligt i Danmark. Selv mange sabotører havde for få våben. Hos os havde de fleste en karabin, men et par enkelte havde maskinpistoler (stenguns), og en enkelt kunne jeg kun forsyne med håndgranater ("ananas"). Pistoler havde vi ingen af, de gjorde mere nytte andre steder.

Det var livet om at gøre, at ingen oplysninger eller bare rygter om deltagelse i illegalt arbejde nåede ud til befolkningen. Der var mange tankeløse rygtesmede, og der var også enkelte egentlige nazister på egnen, der var villige til - eller ivrige efter - at sladre videre til Gestapo, men vi kendte dem og passede på.

Lille Skensved Brugsforening.

Men det var altså nødvendigt, man passede på. En dag, da jeg kom ind i brugsforeningen i Lille Skensved, trak brugsuddelerens søn, Vagner Sigaard, mig til side og fortalte mig, at han havde hørt en af brugsens kunder udtale, at "dr. Lørring er vistnok med i et eller andet illegalt". Vagner Sigaard var medlem af en af mine grupper, og jeg fik opgivet navnet på kunden. Jeg tog øjeblikkelig hen til ham og bad om en forklaring. Jeg fortalte ham, at jeg naturligvis ikke deltog i nogen form for illegal virksomhed, da det jo både var forbudt og farligt, men at bare rygter om, at jeg var med i den slags, kunne være livsfarligt for mig, og jeg betonede, at såfremt der af den grund skulle ske mig noget, ville modstandsbevægelsen finde frem til rygtesmedene, og det kunne komme til at koste dem livet. Det var måske ikke særlig logisk, men stikkerdrab var på det tidspunkt ikke ukendt. Manden blev ialfald rædselsslagen og fortalte øjeblikkelig, hvem han havde rygtet fra. Jeg gik så videre til den per-

son, og i alt måtte jeg igennem 5-6 led. Rygtet endte hos en dame, der var en kendt sladretaske. Det viste sig, at rygtet udelukkende stammede fra ubegrundede formodninger hos hende selv. Jeg betonede min uskyld og gav hende en sådan opsang ledsaget af de frygteligste trusler, at hun hulkede som et barn. Vi holdt øje med hende bagefter, men hun fremkom aldrig med flere rygter.

Til trods for den risiko, jeg løb, sov jeg egentlig altid godt om natten. Jeg havde et tov hængende i et vindue i soveværelset, så jeg eventuelt kunne fire mig ned på jorden, men jeg gjorde mig faktisk ingen illusioner om, at jeg havde fået den chance, hvis Gestapo var kommet en nat for at hente mig. Jeg sov også godt den nat, Gestapo lavede razzia i brugsforeningen i Lille Skensved. Det fik jeg først at vide næste morgen kl. 7 af Vagner Sigaard. Det gik sådan til:

Uddeler Rasmus Sigaard ses i midten. Til højre for ham ses forrest Vagner Sigaard og bag ham Arne Sigaard.

I Lille Skensved Brugsforening boede uddeleren, gamle Rasmus Sigaard, med sin kone og 3 kommis'er. Det er en ret lang énetages bygning med et loft, der bruges som lagerrum. Bygningen ligger på hovedgaden mindre end 100 m fra lægeboligen. Sigaard havde to sønner. Den yngste, Vagner, der var ansat i

Lille Skensved Brugsforening, var medlem af Skensved-gruppen;, den ældste, Arne, var uddeler i nabobyen Ejby og medlem af Ejby-gruppen. En eller anden - og vi fik aldrig opklaret hvem - må have henledt Gestapos opmærksomhed på Sigaard, og tyskerne har så kun tænkt på den mest kendte af dem, den gamle Sigaard. En nat slog de til.

Rasmus Sigaard blev vækket klokken 1 om natten ved, at der blev slået kraftigt og vedholdende på hoveddøren. "Hvem er det?" spurgte han. "Det er politiet!", råbtes der på dansk. Sigaard var dog straks klar over, hvem der ville ind. Selv om han ikke var indblandet i noget illegalt, vidste han jo nok, hvilken behandling man kunne vente at få hos tyskerne, så han samlede hurtigt de fem i huset, der var blevet vækket ved det voldsomme spektakel, og i deres nattøj og på bare ben løb de op ad trappen til loftet. Mens tyskerne larmede og skreg udenfor, fik han den idé at lade dem alle fem krybe ud på en lille del af loftet, der befandt sig oven på en slags karnap og var adskilt fra det egentlige loft ved en løs papplade, så det fra det store loft ikke var helt let at se, at der her var en udbygning.

De fem var næppe kommet på plads i det lille skråloftede rum og havde fået pappladen sat på plads, før tyskerne havde fået sprængt døren og styrtede rundt i hele huset. Stor var tyskernes forbløffelse, da huset tilsyneladende pludseligt var helt tomt. De kunne se, der havde ligget nogen i sengene, men hvor var disse personer henne? De søgte og søgte, men forgæves. Imens lå de fem rædselsslagne mennesker sammenkrøbet i det lille, mørke, iskolde rum, kun adskilt fra gestapofolkene ved en tynd papplade, og turde næsten ikke trække vejret. Gamle Sigaard hostede meget tit, men i den time, de lå der, rystende af kulde, mens huset blev undersøgt fra ende til anden, måtte han ikke give et kny fra sig.

Til sidst opgav tyskerne eftersøgningen og kørte videre, og de fem brugsforeningsfolk dukkede op, mere døde end levende. Gamle Sigaard forvandt vist aldrig helt den oplevelse. Han og hans kone søgte tilflugt i resten af krigen hos noget familie på Stevns, og de fik gennem forbindelser i Køge falske identitetskort og rationeringsmærker.

Krigen gik videre. Tyskerne foretog efterhånden det ene strategiske "sejrrige" tilbagetog efter det andet, sabotagen - især på jernbanerne - bredte sig i Danmark, og benzinen slap praktisk talt helt op, men sulte gjorde vi ikke i det lille Danmark. Der gik kun tog fra Lille Skensved til København én gang hver anden dag, men Danmark vedblev længe at være Hitlers tamme kanariefugl, og på landet, hvor jeg boede, mærkedes rationeringerne kun lidt. Det vi selv kunne komme til at spise gik jo ikke til tyskerne. Jeg kørte stadig rundt i min lille træbil, der ikke krævede meget benzin, og som jeg selv kunne løbe i gang om vinteren, når den ikke kunne starte på solarolie og de andre mærkelige ting, man dengang puttede i benzintanken. Dyrlægen, der foruden mig var den eneste i sognet, der havde lov til at køre bil, kom mere og mere vand i den sprit, han kørte på, og han plejede at sige, at han nok til sidst kunne vænne vognen til at køre på rent vand.

Når jeg kørte rundt i praksis, stødte jeg af og til på patruljer af Schalburg- eller Hipofolk i bil, der standsede mig, men heldigvis aldrig, når jeg havde våben i bilen, og efterhånden kendte de mig, og vi nøjedes med at vinke til hinanden, så jeg kunne køre videre med mine mange illegale blade til Køge by.

Mens krigen rasede ude i hele verden og eksplosionerne ved sabotage eller schalburgtage rystede de danske byer, lå de frugtbare marker på Østsjælland fredeligt hen, og vi hørte aldrig et skud.

Krigens sidste måneder

Folkestrejken i København i juli 1944 mærkede jeg personligt intet til, men i Lille Skensved så vi noget, der ellers ikke er set i Danmark i nyere tid: Flygtninge på landevejene. Med ladcykler, barnevogne o.l. kom de tavse vandrende gennem vore landsbyer og forsvandt.

Mange, der deltog i illegalt arbejde, sov ikke hjemme om natten, men det var jeg jo desværre nødt til, da jeg havde døgnvagt på min telefon alle ugens 7 dage.

Da det danske politi 19. september 1944 blev fjernet af tyskerne og mange af dem sendt til koncentrationslejre i Tyskland, lå også Lille Skensved helt åbent for tyve og røvere, især om natten. Beboerne i byen besluttede derfor at oprette et privat, frivilligt vagtværn. Alle voksne mænd i byen med undtagelse af de gamle deltog. I hele den mørke nat gik tre mænd, bevæbnet med politistave, samlet rundt i byen uden nogen bestemt rute. Det var naturligvis en kold fornøjelse om vinteren, men mandskabet havde tilholdssted i brugsforeningen, og midt om natten overtog et nyt hold vagten. Det var naturligvis ikke meningen, at vagtværnet skulle gribe ind over for tyskere eller Hipofolk eller lignende. Om vagtværnet var skyld deri, ved jeg ikke, men der forekom faktisk ikke indbrud eller voldshandlinger i Lille Skensved i disse måneder op til befrielsen. Jeg deltog selv personligt i nat-patruljeringen i den første tid, men det viste sig hurtigt at være uholdbart, da jeg jo også skulle varetage lægetjenesten om natten. Vi blev så alle enige om, at jeg passede min nattevagt som praktiserende læge og i stedet støttede vagtværnet økonomisk.

En dag i den politiløse tid kørte jeg gennem Nørregade i Køge, hvor der var usædvanlig megen trafik, med en fart af ca. 40 km i timen, da der pludselig løber en lille pige frem bag en holdende vogn, der skjulte udsynet til hende. Jeg kan først se hende, da hun styrter ud foran bilen en halv meter foran højre forhjul. Jeg bremser lynhurtigt, men kan ikke undgå at ramme pigen, men det lykkes mig at bringen bilen til standsning, inden jeg kører over hende. Jeg

styrter ud af vognen og samler den bevidstløse pige op og lægger hende ind på bagsædet. Jeg opgiver mit navn til de omkringstående og beder dem give besked til pigens forældre, som de åbenbart kendte, og jeg fortæller, at jeg straks kører pigen til sygehuset. Her bliver hun naturligvis indlagt. For en ordens skyld anmeldte jeg ulykkestilfældet til vagtværnet, der var oprettet på Køge Rådhus.

Jeg var meget ulykkelig over, at jeg var kommet til at gøre den lille pige alvorlig skade, men det hjalp, da jeg nogen tid senere står en dag - som jeg tit gjorde - og snakker med den kæmpemæssige Björkman ved hans isbod på Solrød Strand. Han har på grund af sin størrelse spillet med i mange film, bl.a. med Fyrtårnet og Bivognen, som "stærk mand" og udsmider. En tilstedeværende herre fortæller mig da, at han er far til den pige, jeg kørte ned på Nørregade i Køge, og at vidnerne til ulykkestilfældet havde fortalt ham, at hvis jeg ikke havde reageret så hurtigt, ville hans datter være blevet dræbt. Hans datter var kommet sig fuldstændigt.

Hver gang, jeg fik nogle illegale blade med posten, kørte jeg samme dag ind til Køge, benyttede Carl Müllers skrivemaskine og sendte bladene i konvolutter af sted. Det var under krigen en ufravigelig regel, at man - hvis det overhovedet var muligt - aldrig måtte lade noget illegalt ligge i hjemmet natten over, så det kunne blive fundet ved en razzia. Denne faste regel overholdt jeg altid med undtagelse af én gang, og det reddede mig fra arrestation af gestapo. Det gik sådan til:

En dag i december 1944 kom der som sædvanlig en masse illegal post. Snarere mere end sædvanlig. Hen på eftermiddagen, da jeg var færdig med mit lægelige arbejde, lagde jeg papirerne i bilen og sagde: "Jeg kører ind til Carl," og så satte jeg mig ind i vognen for at køre. Pludselig blev jeg overvældet af en voldsom træthed. Det var aldrig sket for mig før. Jeg var normalt meget flittig og arbejdslysten og kendte ikke til træthed, og der var slet ingen grund til at være træt netop den dag, hvor jeg snarere havde haft en lettere arbejdsdag end normalt. Jeg blev siddende i vognen nogen tid for at komme til kræfter, men jeg følte mig stadig så underlig dødtræt, at jeg til sidst tog alle papirerne ud

igen og sagde: "Jeg gider ikke tage ind til Carl idag," og så smed jeg alle bladene op på loftet.

Et par timer efter blev jeg ringet op af mejeribestyrer Sørensen fra Navrbjerg Mejeri. Hans tone var mærkelig, så jeg blev straks urolig. Han sagde: "Har De tænkt Dem at besøge Carl?". Han vidste, at jeg kendte Carl Müller, men heller ikke mere. "Det synes jeg, De skal lade være med!" Så sagde han ikke mere. Det gjorde man ikke i telefonen dengang. Jeg kørte straks over til ham og fik historien. Han kendte som så mange andre skibsmægler Carl Müller og kunne - som de fleste - godt lide ham for hans hjælpsomme og bramfri væsen og stak ham af og til et par pund smør fra mejeriet. Jeg vidste, hvad Sørensen ikke vidste, at Carl på sine skibe modtog våben fra Sverige, skjult i fiskekasser, som blev losset åbenlyst på kajen i Køge, og det var gået godt tidligere.

Nå, mejeribestyrer Sørensen fortæller, at han kommer frejdigt gående ind ad døren i Carls hus, med to pund smør under armen, da han får stukket en maskinpistol i maven. Han kommer omgående i skrapt forhør af en gruppe gestapofolk i huset. Det lykkedes ham imidlertid at klare frisag og slippe hjem efter et par timers forløb og advare mig, da han tilfældigvis vidste, Carl kendte mig.

Vi fik sagen nogenlunde opklaret, og resten af historien hørte jeg, da Carl og Grete kom hjem fra Sverige efter krigen.

Carls skib "Codan" var kommet hjem fra Sverige og var ved at blive losset. Carl sad på "Skipperkroen" og iagttog derfra skibet, som forventedes at have våben om bord i fiskekasser. Pludselig ser han en gruppe Gestapo-folk fra København dukke op. De besætter skibet, arresterer mandskabet og begynder at undersøge det. Carl, der forstod at en stikker i Sverige måtte have givet tyskerne et tip, forsvandt øjeblikkelig og tog med et tog til København og gik under jorden.

Senere stormede Gestapo Carl Müllers hus, hvor Grete opholdt sig med 2 ganske små børn. "Sie sind verhaftet!" skreg tyskerne til Grete, og hun fik ordre til at tage af sted med Gestapo-folkene til København. Under forbere-

delsen hertil, lykkes det Grete at smutte ud i den lille baghave og klatre over et plankeværk. Grete klarer det, selv om hun har et stift ben, men hun brækker en arm ved nedspringet. Hun flygter over jernbanesporene og kommer med en bil til Roskilde, hvor Carls broder Svend bor. Senere fandt hun sammen med Carl i København, og en af de sidste dage i december 1944 kom de begge med en motorbåd fra Skudehavnen i København over sundet til Sverige, hvor Carl senere indgik i Den danske Brigade.

Gestapofolkene forblev i Müllers hus en hel uge og "tog sig kærligt" af alle besøgende. De to små børn ville de ikke aflevere til Gretes forældre, købmand Kiels, i Køge, idet de håbede på, at forældrene til børnene ville dukke op. Men da sønnen, Jan, blev syg og fik feber, fik fru Kiel dog lov til at komme, og hun tilkaldte familiens læge, Poul Kabell. Jan havde tit haft mellemørebetændelse. Det havde han nu ikke denne gang, men fru Kiel og lægen fortalte tyskerne, at det havde han, og da der ikke dengang fandtes nogen øre-næse-hals-læge i Køge, ville det være nødvendigt at indlægge drengen på overlæge Poul Mørchs øreafdeling i Roskilde. Det bøjede tyskerne sig for, og drengen blev indlagt i Roskilde, og der blev han liggende. Da der stadig ikke dukkede nogen forældre til børnene op, overgav tyskerne til sidst også den lille pige, Lisbeth, til hr. og fru Kiel.

Carl har efter krigen fortalt mig, at han under flugten fra Køge tænkte på, om han kunne advare mig, men han var selv i så stor, akut fare, at han ikke fik tid dertil. Det var på det tidspunkt, jeg for første og eneste gang i mange år følte mig dødtræt. Toget fra Køge til København passerede dengang Lille Skensved kun 100 m fra mit hus. Det har altid forekommet mig meget mærkeligt.

Krigen nærmede sig slutningen. Jernbanesabotagen blev voldsommere og voldsommere, især i Jylland, og i byerne sprængte sabotørerne den ene efter den anden af de fabrikker, der arbejdede for tyskerne, i luften. Tyske modforholdsregler såsom drab af fangne sabotører, myrderier af forskellige, ofte helt uskyldige borgere og "schalburgtage" (d.v.s. ødelæggelse af kendte bygninger, som danskerne holdt af) tog til. Hipofolk kørte rundt i gaderne og skød ofte i blinde o.s.v. På landet var alt tilsyneladende stille, man så sjældent en tysk uniform, og man kunne let få det indtryk, at alt var fred og ingen fare.

Men om natten hørte vi ofte den fjerne, dybe, summende lyd af hundreder af engelske og amerikanske fly, der vendte hjem efter bombetogter i Tyskland. Det var en dejlig lyd, der fortalte os danskere, at vi ikke var alene, men havde venner ude i verden, der kunne befri os. Ofte fandt vi om morgenen derefter blanke papirstrimler, der var kastet ud fra de allierede fly for at forvirre tyskernes radar. Og en formiddag oplevede vi krigen på nærmere hold.

21. marts 1945 stod jeg på gårdspladsen i lægeboligen, da jeg hørte en voldsom motorlyd, der lynhurtigt nærmede sig fra sydvest. Et øjeblik efter jog tre eskadriller jagere lige hen over hovederne på os. Den ene eskadrille fløj hen over vores skorsten og har næppe fløjet mere end 20-30 meter over jorden, de to andre eskadriller fløj nordvest og sydøst for huset. På få sekunder var maskinerne forsvundet i retning af København. Jeg styrtede ind og ringede til min far for at fortælle ham, at nu røg nok Shellhuset, hvor Gestapo i København havde deres hovedkvarter, i luften. Men da jeg omsider fik forbindelsen, havde englænderne allerede været der, og far kunne berette, at han havde hørt bombebragene. Det eventyrligt dygtige bombardement blev foretaget sådan, at bomberne ramte siden af bygningen, så nogle af de danske modstandsfolk, bl.a. Mogens Fog, der sad fængslet som gidsler i loftsetagen, slap uskadt. Desværre forårsagede en nedfalden maskine, at en britisk besætning og et halvt hundrede børn i Den franske Skole mistede livet.

Som bekendt fandt der i Danmark i slutningen af krigen talrige såkaldte clearing-mord sted, hvor tyske håndlangere som en slags gengæld for modstandsbevægelsens stikkerlikvideringer myrdede tilfældige danskere, som de formodede var nationalt bevidste. Dette kom jeg til at tænke på, da jeg en vinternat i begyndelsen af 1945 blev kaldt på sygebesøg til Ølby.

Det drejede sig om den kendte nazist, gårdejer M i Ølby, som ønskede omgående besøg af mig. Jeg vidste, han havde læge i Køge, og kendte naturligvis hans fanatiske indstilling, men jeg havde aldrig set ham. Jeg undrede mig meget over, at han havde tilkaldt mig, og det var nærliggende at tænke sig, at han ønskede mit besøg en sådan mørk vinternat, fordi hans Gestapo-venner på den måde let kunne få lejlighed til at myrde mig. På den anden side var jeg nysgerrig, så jeg besluttede i min ungdommelige dumdristighed at køre ned til

ham. For en sikkerheds skyld tog jeg min fars gamle, kraftige, amerikanske koben med mig, men det havde nu nok gjort hverken fra eller til, hvis jeg var blevet overfaldet.

Da jeg kom til gården i Ølby, kørte jeg først forbi den, men alt var stille og mørkt, så jeg vendte vognen og kørte ind i gården og bankede på og blev lukket ind. Der fandt jeg gårdejer M ganske alene og ude af sig selv af angst. I næsten alle stuer hang der en maskinpistol over radiatoren, men manden selv var rystende og handlingslammet af rædsel for sit fremtidige liv efter det tyske nederlag, som selv han nu klart kunne se. Hvad hans egentlige hensigt med at tilkalde mig har været ved jeg ikke, selvom jeg kan ane det, men jeg gav ham noget beroligende. Jeg blev klar over, at denne mand ikke længere udgjorde nogen fare for modstandsbevægelsen, og jeg kørte trygt tilbage til min seng i Lille Skensved.

I april 1945 var det tydeligt for enhver, at krigen snart fik en ende. Vi bevæbnede modstandsfolk (senere kaldt "frihedskæmpere") ventede utålmodigt på den time, hvor vi på opfordring fra London eller fra Frihedsrådet i Danmark skulle rejse os og endelig være med til at kæmpe for friheden.

Vi var alle klar over, at det ville blive en blodig og ubarmhjertig kamp mod de veludrustede, kamptrænede tyske soldater, og at mange af os uerfarne, letbevæbnede modstandsfolk ville miste livet. Ingen af os opfattede på noget tidspunkt os selv som helte eller noget i den retning. Vores beskedne indsats i modstandsbevægelsen opfattede vi blot som et nødvendigt stykke arbejde, der skulle gøres. Vi danskere, der var bevæbnede, mente, vi havde en tysk styrke over for os af nogenlunde samme størrelse. Heldigvis anede vi ikke dengang, at der var over 100.000 tyske soldater i Danmark.

I de sidste par uger inden kapitulationen måtte vi blive ved med at være forsigtige, for der var stadig dødsstraf for at blive fundet i besiddelse af våben, men vi tog det dog ikke længere så nøje med de illegale blade, så jeg har bevaret nogle eksemplarer af "Døgnets Nyt" og "Information", der gav daglige detaljerede orienteringer om, hvad der skete i landet. Tidligere udkom de illegale blade med en måneds eller flere ugers mellemrum, men man var blevet dygti-

gere, og i slutningen af krigen udkom "Information" og "Morgenbladet" hver eneste dag! Jeg abonnerede faktisk de sidste måneder regulært på "Morgenbladet", og ca. én gang om måneden kom der en kurér gennem Lille Skensved, som jeg betalte mit abonnement til.

4. maj 1945 kl. 20.30 hørte jeg som sædvanlig den danske nyhedsudsendelse fra London på kortbølgeområdet. Jeg stod i spisestuen lidt inden for døren ud til entreen og kiggede ind mod den anden stue, da speakeren pludselig stoppede, og der kom en lille pause. Så sagde han pludselig med lidt ændret stemme: "I dette øjeblik meddeles det fra general Montgomerys hovedkvarter, at de tyske styrker i Holland, Nordvesttyskland og Danmark har overgivet sig". Han gentog meddelelsen, og "Kong Kristian" blev spillet.

7 fra Skensved-gruppen ved jernbaneoverskæringen maj 1945. Jeg er den anden fra venstre.

Jeg glemmer det aldrig. Slut var krigen. Vi levede allesammen endnu. Husets eneste, længe gemte flaske portvin blev hentet frem, og vi kørte op til vor gode ven, dyrlæge Knud Maegaard Jørgensen, i Højelse og delte flasken. Kort efter blev Knud og jeg kaldt ud af modstandsbevægelsen, og jeg måtte instruere Skensved-gruppen, hvoraf de fleste festligholdt en fødselsdag på Aagår-

den, i at holde vagt om natten, da man forventede nedkastning af engelske faldskærmssoldater (som dog ikke kom).

Næste morgen, 5. maj 1945, samledes den lokale styrke "Køge Ås' Kommando" i Ejby. Chefen, kaptajn Dines Johansen, var en venlig, velmenende, pensioneret kaptajn i Ejby. De to reserveløjtnanter, Branth og Abel, havde erfaring, men mange af os andre var uøvede i våbenbrug, og jeg husker en enkelt kammerat, der den morgen stod i en af rækkerne, og som ved kommandoen "ret" kom til at trykke på hanen på sin karabin, som han havde over skulderen og havde glemt at sikre, så der lød et ordentligt brag op i luften. Ja, der skete rundtom i landet en del uheld i disse dage, og det var godt, vi ikke kom i kamp imod de erfarne tyske soldater.

Grupperne i Lille Skensved, en snes mand, "besatte" 5. maj Skensved Hotel, hvor vi havde kvarter de første hektiske uger efter befrielsen. Jeg var delingsfører og leder af styrken. Vi lod styrker fra Køge passe Hovedvej 2, mens vi selv holdt døgnvagt ved amtsvejen fra Solrød mod sydvest til Ejby, og det lykkedes os faktisk at stoppe og afsløre i alt fald fire Hipofolk foruden forskellige småfugle, der prøvede at flygte denne vej væk fra København. Hipofolkene var nogle slemme fyre; de var svært bevæbnede, og vi måtte passe godt på. Ind imellem gennemsøgte vi togene, der passerede Lille Skensved. Vi boede på afholdshotellet, som ingen værelser har, d.v.s. vi sov på gulvet eller på træbænke. Jeg sov på en smal træbænk, og jeg må have haft et godt sovehjerte, for jeg kan ikke mindes nogen form for søvnproblemer. Naturligvis passede jeg min praksis samtidig, så jeg havde nok at lave.

En nat kl. 3.30 blev hele styrken på Skensved Hotel vækket ved flere salver fra en maskinpistol fra nordøst i retning af Jersie Strand. I løbet af 1 minut var vi parate, og sammen med fire mand kørte jeg i min lille DKW for fuldt drøn til Jersie. Vores vagt ved korsvejen i Jersie var væk, og næppe havde vi konstateret det, før en fremmed vogn kom kørende fra Jersie Strand og drejede mod nord mod Solrød. Ingen private måtte køre i bil dengang, så det var højst mistænkeligt. Vi satte efter den i min bil og overhalede den hurtigt. Kort efter bremsede jeg brat, så jeg blokerede vejen - og det ene dæk punkterede - og vi

fem mand røg ud af bilen og ned i grøfterne på begge sider af vejen og rettede vore karabiner mod den fremmede vogn i det uklare tusmørke.

Køge Aas' kommando ved Ejby Skov i maj 1945. I anden række i midten sidder Kaptajn Dines Johansen. Til venstre for ham Jørgen Branth og til højre Bjørn Aage Abel.

En dør blev åbnet i den fremmede vogn, men ingen rørte sig derinde, og ingen skød. Så er der pludselig en af vore mænd, der råber: "Men det er jo Simonsen fra Havdrup!" Det viste sig at være Havdrup-gruppen, der havde været ude at rekognoscere, og som også havde hørt skuddene, men intet fundet ude på vejen til Jersie Strand. Der skete altså ingenting, men vi var tæt på en ulykke, da vi jo alle under krigen havde lært, at det gjaldt om at skyde først. Nå, vi kørte tilbage til Jersie, hvor vi nu fandt vagten, der også havde søgt at lokalisere årsagen til skuddene, men intet fundet.

Først flere år efter krigen gav dyrlæge Knud Maegaard Jørgensen mig forklaringen på episoden. Han havde været ude at se til et sygt dyr ved Jersie Strand, og som den store dreng, han var, havde han på vejen hjem i den lyse forårsnat pludselig fået lyst til at prøve, hvordan hans karabin lød, og uden at tænke på konsekvenserne havde han fyret et par salver af ud over marken og var sluppet hjem, inden vi andre dukkede op. Vi var jo ikke så gamle dengang.

Jeg har altid hadet parader og marcher, især af folk i uniform, som jeg anser for livsfarligt for demokratiet. Bl.a. derfor blev jeg aldrig spejder eller parti-

medlem, og jeg vil gerne rose mig af, at da jeg i dagene efter 4. maj 1945 fik kommandoen over modstandsbevægelsens styrker, der var indkvarteret på Skensved Hotel, afskaffede jeg omgående alle former for morgenparader og obligatoriske hilsener.

Styrken på Skensved Afholdshotel var naturligvis også med til at hente danske nazister eller nazisympatisører på egnen, som vi var nødt til at internere, bl.a. for at undgå "de lange knives nat". Det gik uden dramatik, og jeg er glad for at kunne sige, at i Lille Skensved var der ikke tale om unødvendigt at ydmyge eller mishandle fangerne, som det åbenbart foregik de fleste steder, ved at slå eller spytte på dem eller tvinge dem til at stå med oprakte arme.

Vi oplevede på landet heller ikke den store begejstringsrus på gaderne med sange og Dannebrog o.s.v. Folk i Lille Skensved troede naturligvis næppe deres øjne, da de så en snes mand, som de alle kendte, pludselig dukke op i byen 5. maj med våben, men ellers var man vist ikke særlig imponeret over os. Højelse Sogneråd holdt en fest til vores ære (fælles kaffebord), men det var også alt. Nogle af mine patienter var nærmest sure over, at jeg var lidt sværere at få fat på i maj 1945. Hele styrken tog dog til Kastrup Lufthavn den dag, 12. maj, da Montgomery kom. Vi fik vognmand Hans Frederiksen, der var tilsluttet styrken, til at køre os ind til København i sin lastbil, siddende eller stående på ladet, så vi kunne være med til at paradere for den beundrede "Monty".

Efter et par uger var vore bevogtningsopgaver ophørt, og styrken blev opløst.

Kun én gang i mit liv har jeg oplevet, at "fans" har bedt mig om en autograf. Det var, da jeg sammen med den øvrige styrke fra "Køge Ås' Kommando" 12. maj 1945 stod opstillet i Kastrup for at modtage Montgomery!

Efterskrift

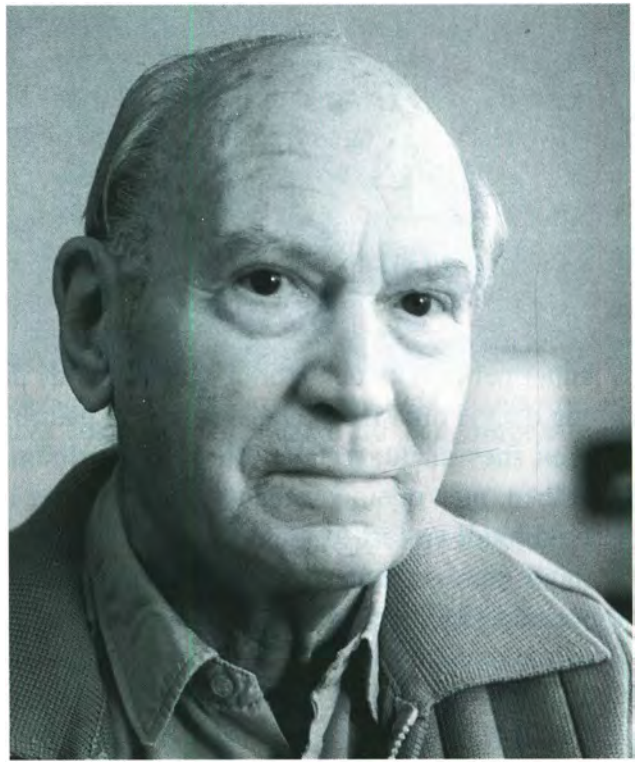

Der er nu gået et halvt århundrede, siden de begivenheder, jeg har beskrevet, fandt sted. Det var en spændende og menneskeligt set meget berigende tid at være læge i Lille Skensved, men det var også anstrengende.

Efter krigens ophør forsvandt naturligvis det tryk, der skyldtes tanken om at blive opdaget og mishandlet af Gestapo. Men det var dengang alligevel et hårdt job at være praktiserende læge på landet.

De fleste nætter blev jeg kaldt ud på sygebesøg og skulle så dagen efter passe hele det sædvanlige lægearbejde. Jeg havde ganske vist en samarbejdsaftale med lægerne i Karlslunde, Greve, Havdrup og Viby, men det drejede sig kun

om gensidig hjælp i vore (korte) ferier. Der eksisterede ingen lægevagtsordning, og om natten måtte man passe sine egne patienter. Så længe jeg var helt ung, kunne jeg klare det, men efterhånden som jeg blev ældre, og praksis stadig voksede, blev det mere og mere svært at falde i søvn efter natlige besøg, og trætheden den følgende dag blev stadig mere følelig.

Nok er befolkningstallet i Køges omegn steget meget efter krigen, især ved Solrød Strand, men min arbejdsbyrde kan måske alligevel godt illustreres ved, at i det område, hvor jeg praktiserede alene, sidder der i dag to læger i Lille Skensved og én i Ejby. Dertil kommer, at på Solrød Strand, hvor der dengang ingen læge var, og som jeg passede sammen med Johannes Andkjær i Karlslunde og Johannes Bendsen i Havdrup, er der i dag 9 alment praktiserende læger.

Én nat (men det var først 4 år efter krigens slutning) blev jeg kaldt ud fem gange. Hver gang lykkedes det mig at falde i søvn igen, men da jeg femte gang blev vækket og skulle køre til Solrød Strand, indså jeg, at jeg - omend meget modvilligt - måtte se i øjnene, at det ville blive nødvendigt at træffe den tunge beslutning at flytte til et område, hvor der var en lægevagtsordning.

Ganske vist fandt jeg - og det gør jeg stadig - at almen praksis på landet er den bedste og mest tilfredsstillende form for lægegerning, der findes. Man kender hele egnens befolkning og står i et gensidigt fortrolighedsforhold til sine patienter. Men det er et hårdt liv for en læge at drive landpraksis, som det blev gjort dengang. Og det endte da også med, at jeg til sidst, i 1949, flyttede fra Lille Skensved og i stedet endnu en gang påbegyndte en ny praksis på bar bund i Jægersborg i Gentofte Kommune.

Stikordsregister

29. august 1943; 115
30'erne; 23
4. maj 1945; 130; 133
9. april 1940; 40

A
Aagade, Lille Skensved; 38; 79; 80
Aagården, Lille Skensved; 67; 130
Abel, Bjørn Aage, Gammel Lellinge; 107; 117; 131
Abel, Knud, forpagter, Gammel Lellinge; 38
Albrechtsen, Niels, borgmester, Køge; 40
Andersen, Anders, gårdejer, Ølsemagle; 10
Andersen, forskolelærerinde, Højelse; 84
Andersen, Ole, gårdejer, Assendrup; 12
Andersen, Otto, bagermester, Solrød Strand; 93
Andkjær, Johannes, læge, Karlslunde; 94
Arbejder-samaritterne; 25
Arnhøjgård, Ølsemagle; 10; 60
Asthmabørn; 96

B
Balslev, Ulrich, præst, Ejby; 69
Baunehøj, gårdejer, Lille Skensved; 79; 81
Beenfeldt, Poul, kirketjener, Højelse; 119
Birkegaard, H.P., gårdejer, Solrød; 9
Bisgaard, Holger, læge, Glamsbjerg; 61
Björkman, Solrød Strand; 125
Bjæverskov; 67
Blæksprutten; 44
Bogø; 36
Bonnesen, hr. og fru, husmand Jersie; 112
Branth, Helen, Store Ladager; 117

Branth, Jørgen, gårdejer, løjtnant, Store Ladager; 116; 117; 131
Branth, Karin, Store Ladager; 117
Buch, Andreas, bankdirektør, Køge; 55
Buhl, Vilhelm, statsminister; 77
Bürger, sanitetssoldat; 43; 44
Bøgely mejeri, Lille Salby; 38; 101
Børnefesten i Lellingeskoven; 108

C
Carstensen, Frode, proprietær, Vestervang, Lille Skensved; 107
Cedergreen, Helge, læge, Roskilde; 117
Charlottenlund Skov; 22
Christensen, Henrik, sognerådsformand, Lille Salby; 83
Christian den Tiende; 22; 76
Christiansen, mekaniker, Lille Skensved; 100
Codan, lastbåd; 126
Cold, Niels, proprietær, Stenkelstrup, Ejby; 107

D
Danskeren; 74
De frie Danske; 74
De Gamles Hjem, Lille Skensved; 67
De lange knives nat; 133
Den alm. danske Lægeforening; 51
Den danske Brigade; 127
Den falske læge Tellerup-Nielsen; 30
Drukneulykken ved Jersie Strand; 94
Døgnets Nyt; 129

E
Egedesvej; 68
Ejby; 102
Ejby-Dalby; 65
Ejby-gruppen; 122
Ejlegården, Lille Skensved; 67
Elvinge, Werner, sygehusforvalter, Køge; 40
Estrup, konseilpræsident; 13

F
Fabriksvej, Lille Skensved; 62
Faldskærmslæger; 58; 66
Fejlbergs Skole, Rosenvænget, Østerbro; 22
Feriebørn; 87
Fimbul-vintre; 100
Finnepiger; 67
Flygtninge; 124
Fnat; 83
Folkekuranstalten ved Hald; 23
Foreningen af Yngre Læger; 53
Frederiksen, Hans, vognmand, Lille Skensved; 133
Frikorps Danmark; 72
Frit Danmark; 74
"Fædrelandet", nazistisk dagblad; 56

G
Gade, Christian, Slagteridirektør, Køge; 38
Gammel Lellingegård, Lellinge; 38
Glud, Margrete, kredslæge, Roskilde; 88
Göteborgposten, svensk avis; 78
Greve Strand; 87
Grise-Lars Peter, handelsmand, Lille Skensved; 61

H
Hansen, Anders; 9
Hansen, Magnus, forretningsfører, Lille Skensved; 68
Hansen, Ole, Solrød; 10
Hansen, Ole, sygekassekasserer, Kirke Skensved; 66
Hansen, Otto, Solrød; 12
Havdrup; 59; 61; 65; 90
Havdrup-gruppen; 132
"Hedens Pryd", afholdsforening; 67
Helms, Adam, admiral; 76
Hipofolk; 123; 124; 127; 131
Hjemmefronten; 74
Hotel Hafnia, Køge; 69

Hufvudstadsbladet, svensksproget avis fra Helsingfors; 78
Hullet, Assendrup; 12
Højelse; 60; 65
Højelse Kirke; 11; 67; 118
Højelse Skole; 83
Højelse Skytteforening; 13
Højelse Sogneråd; 59; 133
Højelse Sygekasse; 59
Hønseavl; 84
Hønselopper; 85

I
Illegale aborter; 52
Illegale blade; 74
Information; 74; 129
Italien; 43

J
Jacobsen, Peter, gårdejer, Ølsemagle; 12
Jensen, Inger, Navrbjerg; 99
Jensen, Kristian, Ejby; 106
Jensen, Rasmus, Lille Skensved; 63; 81; 85
Jersie; 65
Jersie Strand; 65; 93
Johansen, Dines, kaptajn, Ejby; 131
Johansen, Oluf, Argentina; 16
Jægersborg; 135
Jørgensen, Gunner, gårdejer, Nordgården, Ejby; 102; 104
Jørgensen, Knud Maegaard, dyrlæge, Højelse; 69; 117; 130; 132
Jørgensen, Poul, overlærer, formand for Sygehusudvalget i Køge; 52
Jørgensen, Rigmor Maegaard, Højelse; 69

K
Kabell, Poul, læge, Køge; 127
Kalf, Harald, præst, Højelse; 69; 113
Kamptegnet, tysk propagandablad; 71
Karabiner; 118; 119

Kastaniegården, Lille Skensved; 67
Kirke Skensved; 65
Kirke Skensved Skole; 94
Kjærulff-Schmidt, Helge, skuespiller, Jersie Strand; 65
Kløvested; 67; 100
Knudsvej, Lille Skensved; 63
Kobel, Svend, præst, overlærer; 9
Korsvejshuset, Ølsemagle; 9
Krarup, skovrider, Valborup; 116
Krieg, dr.med., tysk cheflæge; 41; 43
Krogården, Lille Skensved; 67
Københavns Hovedbanegård; 16
Københavns Militærhospital; 23
Køge Bugt; 67
Køge Byråd; 55
Køge Sygehus; 25; 29; 30; 32; 34; 35; 36; 40; 52; 55
Køge Ås; 67
Køge Ås' Kommando; 131
Køges søde liv; 37; 38
Køreprøve i Køge; 35

L

Lang, slagter, Ølby; 106
Larsen, Ejner, gårdejer, Vilkestrupgård, Lille Skensved; 94; 108
Larsen, Gurli, Jersie; 96
Lellinge Å; 67
Lellingeskoven; 29
Lellingeskoven; 46
Lille Salby; 26; 38; 66
Lille Skensved Brugsforening; 120; 121
Lille Skensved og Omegns Foderstofforretning; 68
Ljørring, Else Kirstine; 9
Lyngsgaard, Peder, Havdrup; 60
Lyngsgaard, Peter; 16; 61
Lyngsgaard, Trine, Kirke Skensved; 61
Lørring Hansen, Else; 9
Lørring, Helle; 82

Lørring, Leif; 82
Lørring, Ulla; 82
Lørring-Hansen, Elly; 22

M

Manuel placentaløsning; 103
Mikkelsen, Aksel Vestergaard, læge, Nexø; 30
Monrad, Jørgen Herman, sognepræst, Køge; 12
Montgomery; 133
Morgenbladet; 74; 130
Müller, Carl, skibsmægler, Køge; 38; 74; 115; 125
Müller, Grete, Køge; 38; 126
Müller, Jan, Køge; 127
Müller, Lisbeth, Køge; 127
Müller, Svend, Roskilde; 127
Mussolini; 43

N

Nansen, Fridthiof; 47
Navrbjerg Mejeri, Kirke Skensved; 126
Navrbjerggård, Kirke Skensved; 99
Nebraska; 15
Niels Jydes Breve; 74
Nielsen, Holger, sognerådsformand, gummiarbejder, Ølby Lyng; 25
Nielsen, Lars Peter, grisehandler, Lille Skensved; 61; 64
Nielsen, Margrethe, Lille Skensved; 60; 64
Nielsen, Ole, slagter, Lille Skensved; 99; 100
Nielsen, portør, Køge; 26; 34
Nielsen, Thorkild, Lille Skensved; 99
Nielsen-Skensved, Ejner, proprietær, Kirke Skensved; 94
Nonne-larver i Lellingeskoven; 44
Nordgården, Ejby; 102
Nød-dåb; 99

O

Omaha; 15
Overlægen, Køge; 25; 27; 40; 47; 49; 53

P

Pedersen, Gerhard, Lille Salby; 101
Pedersen, Hemming, Lille Salby; 38; 101
Petersen, Jens, brødkusk, Lille Salby; 106
Post-inde; 82
Posten; 82
Poulsen, Anna og Laurits (Lasse), direktør, Køge; 38
Poulsen, Laurits, forstander på Spanager; 38
Privatpatienter; 66

R

Rasmussen, Søren, civilingeniør, Charlottenlund; 76; 115
Rationeringer; 81
Rhode-Island høns; 85
Ritzau, Viggo Viggo politimester i Køge; 38
Rodian centralbestyrer, Ølsemagle; 12
Rolsted, Harriet, Frederiksberg; 56
Rolsted, Iris, oversygeplejerske, Køge; 28; 44; 48; 55
Roosevelt, Teddy, præsident; 14
Rovsing, Thorkild, professor, København; 23
Rømeling, Henrik, kommandør; 76
Rømeling, Erik, tandlæge, Køge; 38

S

Samson, Julius; 115
Schalburg-folk; 123
schalburgtage; 127
Seedorff, Heinrich, læge Glamsbjerg; 61
Shellhuset; 128
Sigaard, Arne, brugsuddeler, Ejby; 122
Sigaard, Rasmus, brugsuddeler, Lille Skensved; 121
Sigaard, Vagner, kommis, Lille Skensved; 120; 121
Signal, tysk udgivet blad i Danmark; 70
Simonsen fra Havdrup; 132
Sionskirken, København; 17
Skensved Central; 82

Skensved Hotel; 67; 86; 131
Skensved-gruppen; 122; 130
Skipperkroen, Køge; 126
Skovhusvænge, Lellingeskoven; 108
Slangerup; 59
Sociale forhold; 83
Solrød; 65
Solrød Strand; 93
Sonne, August, dommer; 38
Spanager Børnehjem; 38
Speciallægernes Organisation; 51
Staunings Ø; 94
Stenguns; 119
Stenkelstrup, Ejby; 107
Store Hans Hansen, gårdejer, Lille Skensved; 79
Store Ladager; 116
Strandboulevarden, Østerbro; 22
Strandskoven; 29; 38
Studenternes Efterretningstjeneste; 74
Syfilis; 91
Sygehusudvalget, Køge; 52; 55
Sylvestersen, Helga, forstanderinde, Lille Skensved; 67
Søltoft, Per, professor, dr. techn.; 115
Sørensen, mejeribestyrer, Navrbjerg; 126
Sørensen, Niels Peter, gårdejer, Jersie; 111
Sørensen, Poul, politiker; 44; 112
Søskendegården, Ølsemagle; 12; 60

T

Tellerup; 30
Times Weekly Edition; 77
Tobak; 91
Træskomanden i Ølsemagle; 12
Tureby-Køge Landboforening; 107
Tykmosevejen; 111

V
Valborup; 116; 118
Vallø; 29; 46
Valore; 67
Vestervang; 79; 107
Vibenshus Skole, Østerbro; 22
Vilkestrupgård, Lille Skensved; 94; 108
Vittenbjergbakken; 89
Vordingborggade, Østerbro; 23
Våben fra England; 118
Våben fra Sverige; 126
Våbenhuset i Højelse Kirke; 119

W
Waffen SS; 72

Y
Yderholm Kro; 51

Ø
Ølby; 67
Ølby Lyng; 25
Ølsemagle; 60; 65
Ølsemagle Kirke; 11
Ølsemagle Skole; 11
Østre Borgerdydskole, Østerbro; 23

I "Ung læge på Køge-egnen under krigen" beskriver Aage Lørring livet som nyuddannet læge på Køge Sygehus og med en nystartet praksis i Lille Skensved. Vilkårene var svære og det lægelige hospitalshierarki vanskeligt. I bogen afsløres, hvad der førte til kommunens afskedigelse af Sygehusets overlæge i 1941 - med stor presseomtale til følge. I samme forbindelse gives baggrunden for oversygeplejerskens ulykkelige selvmord.

Bogen gør rede for tyskernes besættelse af Køge Sygehus og det daglige samliv med værnemagten, og den beskriver glæder og farer ved arbejdet i modstandsbevægelsen.

I bogen fortælles om privatliv og arbejde som landlæge i krigens frostvintre, hvor kommunikationen var så vanskelig, at det kunne tage mange timer at nå ud til en fødsel med hest og kane. Der omtales en række spændende og usædvanlige sygehistorier.

Bogen har mange illustrationer, og den har et omfattende register med mange lokale sted- og personnavne.